Δράσεις
για τη διατήρηση των πουλιών

Conservation Review 2009

Ορνιθολογική
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

BirdLife
INTERNATIONAL

Ορνιθολογική
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΡΝΙΘΟΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Μαυρολαίμης *Saxicola torquatus*

© Γ. Αλεξανδρής

Επιμέλεια έκδοσης: Ρούλα Τρίγκου

Γραφιστική επιμέλεια: Sandipo Όλγα Βλάχου

Συντάκτες (αλφαβητικά):
Jakob Fric, Dietrich Ristow, Victoria Saravia Mullin, Παναγιώτης Αζμάνης, Μανόλια Βουγιούκαλου, Κώστας Γαγάνης, Παναγιώτης Δενδρινός, Τάσος Δημαλέξης, Άγγελος Ευαγγελίδης, Σύλβια Ζακκάκ, Ευανθία Θάνου, Γιώργος Καρρής, Χριστίνα Κασσάρα, Θάνος Καστρίτης, Θεόδωρος Κομνός, Μαλαμώ Κορμπέτη, Πέρη Κουράκλη, Παναγιώτης Λατσούδης, Άρης Μανωλόπουλος, Χρήστος Μπαρμπούτης, Θόδωρος Ναζηρίδης, Μαρία Νοΐδου, Μαρία Παναγιωτοπούλου, Κώστας Παπακωνσταντίνου, Δανάη Πορτόλου, Νίκος Προμπονάς, Ειρήνη Σκούλη, Μαργαρίτα Τζάλη, Ρούλα Τρίγκου, Ρήγας Τσιακίρης, Γιάννης Τσουγκράκης, Άρης Χρηστίδης.

Φωτογραφίες εξωφύλλου: *Α. Χρηστίδης, Ρ. Τρίγκου*

Περιεχόμενα

Εισαγωγή σελ. 2

Α. Εκδόσεις

- Οι Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά της Ελλάδας - Η νέα έκδοση της Ορνιθολογικής σελ.4

Β. Δράσεις για το δίκτυο ΖΕΠ στην Ελλάδα

- Πρόγραμμα Προσδιορισμού συμβατών δραστηριοτήτων σε σχέση με τα είδη χαρακτηρισμού των ΖΕΠ σελ.7
- Πρόγραμμα επαναξιολόγησης 69 ΙΒΑ για τον χαρακτηρισμό τους ως ΖΕΠ σελ.10

Γ. Δράσεις για τη διατήρηση απειλούμενων ειδών

- Πρόγραμμα LIFE «Υλοποίηση δράσεων διατήρησης για τον Θαλασσοκόρακα και τον Αιγαιόγλαρο και αναγνώριση Θαλάσσιων ΙΒΑ» σελ.12
- Μελέτη και διατήρηση του Θαλασσοκόρακα στην Ελλάδα σελ.12
- Δράσεις για τη μελέτη και διατήρηση του Αιγαιόγλαρου σελ.14
- Καταγραφή Θαλασσοπουλιών στις ελληνικές θάλασσες (ESAS) σελ.16
- Ορνιθολογική και MOm συνεργάζονται για την προστασία των θαλασσοπουλιών σελ.18
- Προσδιορισμός Σημαντικών Περιοχών για τα Πουλιά στο Θαλάσσιο Περιβάλλον στην Ελλάδα σελ.19
- Πρόγραμμα για τη μελέτη των πτηνών του ελληνικού θαλάσσιου χώρου σελ.21
- Καταργώντας τα σύνορα: η μεταναστευτική πορεία του Μαυροπετρίτη από την Ελλάδα μέχρι τη Μαδαγασκάρη και τις χώρες της ΝΑ Αφρικής σελ.21
- Παρακολούθηση της αποικίας του Αρτέμη στις Διονυσάδες της Κρήτης σελ.23
- Η συστηματική έρευνα της αποικίας των Αρτέμηδων στα Στροφάδια συνεχίζεται... σελ.25
- Η τηλεμετρία των θαλασσοπουλιών στην Ελλάδα ...και ακόμα παραπέρα σελ.27
- Διατήρηση της Νανόχηνας σελ.29
- Ταχεία Απογραφή του Ασπροπάρη στην Ελλάδα 2009 σελ.31

Δ. Ορνιθολογική έρευνα & παρακολούθηση

- Πρόγραμμα καταγραφής των μετακινήσεων των Ασημόγλαρων στον ευρύτερο χώρο της Ανατολικής Αττικής σελ.32
- Ορνιθολογικός Σταθμός Αντικυθήρων σελ.34
- Προκαταρκτικά αποτελέσματα από τη μελέτη της εαρινής μετανάστευσης στο σύμπλεγμα των Στροφάδων νήσων κατά την περίοδο 2-8 Μαΐου 2009 σελ.36
- Παρακολούθηση της θήρευσης των γλάρων στους νεοσσούς χελωνών στο Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου σελ.37
- Σχέδιο παρακολούθησης και διαχείρισης της ορνιθοπανίδας του Εθνικού Δρυμού Αίνου σελ.38
- Δειγματοληψίες για τη Γρίπη των Πτηνών σελ.39
- Επίδραση του Κορμοράνου στην αλιεία στο Θερμαϊκό Κόλπο σελ.40

Ε. Προγράμματα ανάδειξης, προστασίας και διαχείρισης περιοχών

- Διαχείριση στη λιμνοθάλασσα Γιάλοβας σελ.42
- Πρόγραμμα Προστασίας και Ανάδειξης υγροτόπου Βραυρώνας σελ.44
- Υγρότοπος Άγρα - Βρυττών - Νησίου σελ.46
- Προστασία Φυσικής αναγέννησης στην Αιγιάλεια σελ.48

Ζ. Εθελοντικά Προγράμματα Καταγραφών (Επιστήμη των Πολιτών)

- Δίκτυο Υπευθύνων Παρακολούθησης ΙΒΑ σελ.50
- Μεσοχειμωνιάτικες Καταμετρήσεις Υδρόβιων Πουλιών σελ.52
- Η Παρακολούθηση των Κοινών Ειδών Πουλιών στην Ελλάδα: Τρία χρόνια (2007-2009) πιλοτικού προγράμματος σελ.53
- Πρόγραμμα Καταγραφής Ορνιθοπανίδας στον Εθνικό Δρυμό Πάρνηθας 2 χρόνια μετά την καταστροφική πυρκαγιά σελ.55
- Εθελοντικό πρόγραμμα παρακολούθησης ορνιθοπανίδας στους υγρότοπους της Αττικής σελ.57
- Εθελοντικό πρόγραμμα αναζήτησης της Λεπτομύτας σελ.60
- Παρακολούθηση Λιμνοθάλασσας Επανομής σελ.61
- Ανιχνεύοντας την άγρια ζωή (πουλιά) στην πόλη της Θεσ/νίκης σελ.62

Η. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

- Γνωριμία με τη φύση του Εθνικού Δρυμού Αίνου σελ.63

Θ. Πολιτική - τοπικές συνεργασίες

- Πολιτική για τη φύση σελ.64
- Τοπικές συνεργασίες σελ.64

Ι. Υποστήριξη έρευνας σελ.68

Συνεργαζόμενοι Φορείς και Υποστηρικτές σελ.72

Εισαγωγή

Η ανασκόπηση των δράσεων διατήρησης για το 2009, που πρόκειται να διαβάσετε, αποτελεί την δεύτερη του είδους της για την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία. Έχει διαμορφωθεί στα πρότυπα της πετυχημένης ετήσιας έκδοσης της RSPB "Conservation Science in RSPB", η οποία παρέχει μια παρουσίαση των βασικών επιστημονικών της δράσεων τη χρονιά που πέρασε. Αυτό ακριβώς επιδιώκει να κάνει και η παρούσα έκδοση για την ΕΟΕ.

Στις επόμενες σελίδες, περιγράφονται με συνοπτικό τρόπο οι κύριες δράσεις διατήρησης που υλοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του 2009, ομαδοποιημένες σε γενικές ενότητες για τη διευκόλυνση του αναγνώστη να επιλέξει εκείνες που τον ενδιαφέρουν περισσότερο. Για να έχουν μια επαφή με τα πεπραγμένα της ΕΟΕ και οι ξένοι φίλοι μας, σκεφτήκαμε να προσθέσουμε και αγγλική περίληψη σε κάθε δράση.

Το 2009 ήταν μια πολύ καλή χρονιά για την ΕΟΕ, αφού κατά τη διάρκειά του υλοποιήθηκαν ή ξεκίνησε η υλοποίηση πολύ σημαντικών και μεγάλων προγραμμάτων/ δράσεων, τα περισσότερα εκ των οποίων χρηματοδοτήθηκαν από ευρωπαϊκούς πόρους, αρκετά όμως ήταν και εκείνα που χρηματοδοτήθηκαν από ιδιωτικούς φορείς και ιδρύματα ή υλοποιήθηκαν αποκλειστικά με τη συμμετοχή εθελοντών της ΕΟΕ. Θα ήταν παράλειψη αν δεν γινόταν και αυτή τη χρονιά ιδιαίτερη μνεία στον κ. Τάσο Λεβέντη, τον άνθρωπο που στέκεται πάντοτε κοντά στην ΕΟΕ, συμβάλλοντας αποφασιστικά στην επίτευξη των στόχων μας.

Θα πρέπει να επισημανθεί εδώ η ιδιαίτερη σημασία που έχουν, όχι μόνο τα ίδια τα αποτελέσματα των δράσεων, αλλά και οι συνεργασίες που πραγματοποιήθηκαν μέσα από τις δράσεις αυτές. Πραγματικά, μόνο ως ένα ιδιαίτερα θετικό και υποσχόμενο για το μέλλον γεγονός θα μπορούσε να αξιολογήσει κανείς τη διαπίστωση ότι και εφέτος τουλάχιστον 50 φορείς και υπηρεσίες συνεργάστηκαν με την ΕΟΕ στην υλοποίηση των δράσεων.

Στις δράσεις που ολοκληρώθηκαν το 2009 περιλαμβάνονται εκδόσεις και προγράμματα ιδιαίτερα σημαντικά για το δίκτυο των ελληνικών IBA και ΖΕΠ, τα οποία βοήθησαν στην επικαιροποίηση της πληροφορίας για είδη και περιοχές, αλλά ταυτόχρονα αναμένεται ότι θα συμβάλλουν αποφασιστικά στη βελτίωση των συνθηκών διατήρησης ειδών και περιοχών. Στις εκδόσεις συγκαταλέγονται το νέο Βιβλίο για τις ελληνικές IBA, καθώς και οι Οδηγίες εκπόνησης της Ειδικής Ορνιθολογικής μελέτης για Αιολικά Πάρκα. Στα προγράμματα συγκαταλέγονται ο «Προσδιορισμός συμβατών δραστηριοτήτων σε σχέση με τα είδη χαρακτηρισμού των Ζωνών Ειδικής Προστασίας της ορνιθοπανίδας» και το «Πρόγραμμα επαναξιολόγησης 69 Σημαντικών Περιοχών για τα Πουλιά για τον χαρακτηρισμό τους ως Ζωνών Ειδικής Προστασίας της ορνιθοπανίδας».

Στην ανασκόπηση περιλαμβάνονται προγράμματα διατήρησης απειλούμενων ειδών, όπως τα θαλασσοπούλια (πρόγραμμα LIFE για την προστασία του Αιγαιόγλαρου και του Θαλασσοκόρακα και την αναγνώριση των θαλάσσιων IBA της χώρας μας, καθώς και πρόγραμμα για τη μελέτη των πτηνών του ελληνικού θαλάσσιου χώρου), η Νανόχηνα και ο Ασπροπάρης. Δράσεις έρευνας και παρακολούθησης ειδών και περιοχών, όπως το πρόγραμμα της καταγραφής των μετακινήσεων των Ασημόγλαρων στην Αττική, εκείνο της καταγραφής της θήρευσης που ασκεί το ίδιο είδος στους νεοσσούς της θαλάσσιας χελώνας στη Ζάκυνθο, το πρόγραμμα του Ορνιθολογικού Σταθμού Αντικυθήρων, η δράση παρακολούθησης της μετανάστευσης με τη μέθοδο των δακτυλιώσεων στα Στροφάδια, το πρόγραμμα παρακολούθησης της ορνιθοπανίδας στον Εθνικό Δρυμό Αίνου, το πρόγραμμα καταγραφής της δίαιτας των κορμοράνων στην περιοχή του Εθνικού Πάρκου Δέλτα Αξιού – Λουδία – Αλιάκμονα και η συλλογή δειγμάτων στο πλαίσιο του εθνικού προγράμματος παρακολούθησης της γρίπης των πτηνών. Προγράμματα που μας επιτρέπουν σήμερα να γνωρίζουμε περισσότερα στοιχεία για αρκετά από τα απειλούμενα είδη της χώρας μας.

© Μ. Παναγιωτοπούλου

Μεγάλη σημασία για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος της χώρας μας έχουν οπωσδήποτε οι εντοπισμένες δράσεις διατήρησης που υλοποιεί η ΕΟΕ σε περιοχές, όπως η Γιάλοβα Πύλου, η Βραυρώνα Αττικής, ο υγρότοπος Άγρα – Βρυττών – Νησίου της Έδεσσας και η Αιγιάλεια.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν τα προγράμματα καταγραφών, με τη συμμετοχή εκπαιδευμένων, εθελοντών, δηλαδή τα προγράμματα που διεθνώς αποκαλούνται Επιστήμη των πολιτών (Citizen's science). Είναι προγράμματα που διεθνώς υλοποιούνται με μεγάλη επιτυχία από εθελοντές που συμμετέχοντας μαζικά, επιτρέπουν τη συλλογή ανεκτίμητης πληροφορίας για την κατάσταση διατήρησης των πουλιών. Προγράμματα όπως η παρακολούθηση των πουλιών και της κατάστασης διατήρησης των IBA από το δίκτυο των υπευθύνων παρακολούθησης IBA (IBA caretakers), οι Μεσοχειμωνιάτικες Καταμετρήσεις Υδροβίων, το πρόγραμμα παρακολούθησης Κοινών Ειδών Πουλιών, οι καταγραφές της ορνιθοπανίδας στις καμένες και άκαυτες συστάδες δάσους της Πάρνηθας, το πρόγραμμα παρακολούθησης των υγροτόπων της Αττικής, το πολύ σημαντικό πρόγραμμα παρακολούθησης των περιοχών όπου παλιότερα είχε καταγραφεί η Λεπτομύτα, καθώς και τα εθελοντικά προγράμματα της Βόρειας Ελλάδας, με την παρακολούθηση της Λιμνοθάλασσας Επανομής και την παρακολούθηση των πουλιών της Θεσσαλονίκης. Χρόνο με το χρόνο, τα προγράμματα εθελοντικών καταγραφών αυξάνουν, επιτρέποντας πια στην ΕΟΕ να βάζει υψηλούς στόχους για τα επόμενα χρόνια, σε σχέση με την καταγραφή και παρακολούθηση πουλιών και

περιοχών στη χώρα μας. Και αυτό είναι πραγματικά μια πολύ σπουδαία προοπτική για τη μελέτη της ελληνικής ορνιθοπανίδας.

Οι δράσεις περιβαλλοντικής εκπαίδευσης είναι ένας τομέας στον οποίο η ΕΟΕ έχει πολύχρονη παράδοση. Στην παρούσα αναφορά παρουσιάζεται μόνο μία από τις σχετικές δράσεις που υλοποίησε η εταιρεία το προηγούμενο έτος, αυτή που σχετίζεται με προστατευόμενες περιοχές και υλοποιήθηκε σε συνεργασία με τον Φορέα Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Αίνου.

Για τη διατήρηση των πουλιών και των βιοτόπων τους πολύ σημαντικό ρόλο παίζουν οι παρεμβάσεις πρόληψης - αποτροπής της υποβάθμισης περιοχών από αναπτυξιακά έργα και δραστηριότητες, καθώς και οι δράσεις πολιτικής. Επίσης, οι τοπικές παρεμβάσεις και δράσεις συνεργασίας με ΟΤΑ και ομάδες πολιτών. Πέρα από τα ίδια τα οφέλη για την ορνιθοπανίδα των συγκεκριμένων περιοχών, μεγάλη αξία έχει και η παγίωση της συνεργασίας της ΕΟΕ με τους ΟΤΑ των περιοχών αυτών, αφού έτσι διασφαλίζεται μακροπρόθεσμα η βιωσιμότητα της δράσεων διατήρησης.

Τέλος, γίνεται αναφορά στις ερευνητικές εργασίες και διατριβές που υλοποιούνται από μεταπτυχιακούς φοιτητές με τη βοήθεια και υποστήριξη της ΕΟΕ. Η επιστημονική έρευνα αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι των δράσεων διατήρησης, και για τον λόγο αυτό η ΕΟΕ επενδύει σημαντική προσπάθεια αλλά και πόρους στην υποστήριξη νέων επιστημόνων.

Για να ολοκληρωθούν οι παραπάνω δράσεις, χρειάστηκε σημαντική επένδυση σε οικονομικούς και ανθρώπινους πόρους, συντονισμένη προσπάθεια και πολύς κόπος δεκάδων ανθρώπων (τα ονόματά τους δεν αναφέρονται αναλυτικά, για να μην υπάρξουν παραλείψεις), που είτε εργάζονται σε μόνιμη βάση στην ΕΟΕ, είτε συνεργάζονται επαγγελματικά μαζί της, είτε συμμετέχουν εθελοντικά στις δράσεις της. Όλοι αυτοί, εργάζονται για το κοινό όραμα, της προστασίας των πουλιών και της βιοποικιλότητας της χώρας μας, αλλά και του πλανήτη, αφού δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι τα πουλιά δεν γνωρίζουν σύνορα. Τους αξίζει ένα μεγάλο ευχαριστώ.

Τάσος Δημαλέξης
Επιστημονικός Διευθυντής ΕΟΕ
adimalexis@ornithologiki.gr

2009 conservation review

This is the second annual conservation review of the Hellenic Ornithological Society. It is inspired by the successful relevant publication of the RSPB entitled "Conservation Science in RSPB", which offers a comprehensive annual summary of the major scientific and conservation achievements of that organization.

In the following pages we present short summaries and characteristic pictures of the conservation projects, implemented by HOS during 2009. Dealing with:

a) important publications, such as the update of the Greek IBA Book, and the guidelines for the preparation of appropriate Ornithological assessments during the EIA procedure for wind farm projects,
b) consultancies such as the projects for the conservation of Greek SPA sites and trigger species,
c) conservation of threatened species, such as the assessment of the Life Nature project for the conservation of Auduin's Gull and Mediterranean Shag, the project for the study and conservation of the Greek seabirds, the Lesser White fronted Geese Life project and the update of the population status and distribution of the Egyptian Vulture in Greece,
d) bird monitoring such as the Antikythira Bird Observatory ringing project and the Raptors Monitoring Project, the assessment of the Yellow Legged Gull movements along Attica, the assessment of the Yellow Legged Gull predation on sea turtle nestlings at the Marine Park of Zakynthos,
e) bird conservation and monitoring projects involving trained volunteers (Citizen's science), such as the IBA caretakers network, the Midwinter Waterfowl Counts, the Common Birds Census project, the assessment of the bird distribution at the habitats of the Parnitha National Park after the 2007 wildfire, monitoring of the wetlands of Attiki, the Athens and Thessaloniki Bird Races, the Urban Bird survey of Thessaloniki,
f) site conservation and management, such as the Gialova conservation project, the enhancement of the natural regeneration of the oak forest at Aegialia, after the 2007 wildlfires, the Conservation and management of Vravrona wetland project, the conservation of the Agras wetland,
g) environmental education activities, such as the project for learning the ecological values of Ainos National Park and
h) the major policy and advocacy interventions of HOS during 2009, as well as cases of active collaboration with the local societies.

Ten PhD and post graduate students were supported or involved in the HOS conservation projects during 2009. These projects were either funded from EU funds or by private bodies and donors. Special reference needs to be made to Mr Tasos Leventis, the most dedicated and important supporter of the Society. The help of our international partners and supporters, especially of Birdlife International and the RSPB, were invaluable for the achievement of our objectives. The added value resulting from the collaboration of HOS with Government Agencies, site Management Authorities, Universities, Research Institutes, NGOs and private Business, is a very promising outcome, further enhancing the conservation impact of the projects per se.
For the implementation of these actions, HOS made a considerable investment in financial, technical and human resources during 2009. Our staff, together with the HOS volunteers worked hard during the previous year, to contribute to the common vision for the conservation of birds and their habitats in Greece.

Tasos Dimalexis
Conservation Director, HOS
adimalexis@ornithologiki.gr

α. Εκδόσεις

Οι Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά της Ελλάδας (ΣΠΠΕ) Η νέα έκδοση της Ορνιθολογικής

Η νέα ελληνική έκδοση για τις Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά ή Important Bird Areas (IBAs), όπως έχουν καθιερωθεί να ονομάζονται διεθνώς, είναι πλέον γεγονός. Δεκαπέντε χρόνια μετά τον πρώτο κατάλογο των ελληνικών IBA (ΕΟΕ 1994) και μια δεκαετία μετά την πανευρωπαϊκή έκδοση του BirdLife International (Heath and Evans 2000), το βιβλίο αυτό έρχεται να καλύψει ένα μεγάλο κενό σχετικά με την δημοσίευση της ορνιθολογικής αξίας των IBA στην Ελλάδα.

Στόχος της νέας έκδοσης των IBA της Ελλάδας είναι μεταξύ άλλων η δημοσίευση επικαιροποιημένων δεδομένων σχετικά με την ορνιθολογική αξία των περιοχών, η προώθηση της προστασίας τους και των απειλούμενων ειδών της Ελλάδας στο ευρύ κοινό, τις αρμόδιες υπηρεσίες που ασχολούνται με την διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών και τους ξένους επισκέπτες, αλλά να χρησιμεύσει και σαν οδηγός για όσους ενδιαφέρονται για την παρατήρηση πουλιών και τον οικοτουρισμό.

Η θέσπιση των IBA αποτελεί την σημαντικότερη πρωτοβουλία του BirdLife International σε διεθνές επίπεδο. Κύριος στόχος του προγράμματος των IBA είναι η δημιουργία ενός συνεκτικού δικτύου που να καλύπτει τη βιογεωγραφική κατανομή συγκεκριμένων ειδών (παγκοσμίως απειλούμενων, ενδημικών ή μεταναστευτικών ειδών πουλιών ή ειδών που εξαρτώνται από συγκεκριμένους βιοτόπους για την επιβίωσή τους). Το δίκτυο αυτό μπορεί να θεωρηθεί ως το ελάχιστο απαραίτητο για να διασφαλιστεί η επιβίωσή τους στην περιοχή εξάπλωσής τους, αλλά επίσης ένα πολύ αποτελεσματικό εργαλείο για την αναγνώριση προτεραιοτήτων σχετικά με την προστασία ειδών και ενδιαιτημάτων.

Σε παγκόσμιο επίπεδο, οι IBA αριθμούν σήμερα πάνω από 10.800 περιοχές, σε 214 χώρες, εδαφικές επικράτειες και θαλάσσιες ζώνες, από τις οποίες 4.500 βρίσκονται στην Ευρώπη (σε 46 χώρες και 4 εδαφικές επικράτειες). Σε διεθνές επίπεδο έχουν εκδοθεί 130 εθνικοί κατάλογοι και 8 περιφερειακοί (Ευρώπης, Μέσης Ανατολής, Αφρικής, Ασίας, Καραϊβικής, Τροπικών Άνδεων, της Β. και Ν. Αμερικής και της Ωκεανίας).

Οι IBA αναγνωρίζονται βάσει επιστημονικών κριτηρίων που έχει θεσπίσει το BirdLife International. Στην Ελλάδα, αναγνωρίστηκαν και οριοθετήθηκαν το 1989 αρχικά 113 περιοχές κατά την διάρκεια της πρώτης Πανευρωπαϊκής Καταγραφής (Grimmet and Jones 1989), οι οποίες παρουσιάστηκαν στην πρώτη εθνική έκδοση για τις IBA (ΕΟΕ 1994). Το 1996, μετά από εκτεταμένη έρευνα πεδίου και την εφαρμογή των επιστημονικών κριτηρίων του BirdLife International, αναγνωρίστηκαν 196 IBA, τα δεδομένα των οποίων δημοσιεύθηκαν στην πανευρωπαϊκή έκδοση του BirdLife International για τις IBA (Heath and Evans 2000). Το εθνικό δίκτυο των IBA καλύπτει περίπου 3.200.000 εκτάρια, εκ των οποίων το 97.8% είναι χερσαία εδάφη και καλύπτει το 24% της χερσαίας επικράτειας.

Μέσα στο 2009 ολοκληρώθηκε από την ΕΟΕ η έκδοση του νέου βιβλίου για τις IBA. Το πρόγραμμα εντάσσεται στο Μέτρο 5.2, του Επιχειρησιακού Προγράμματος ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ (Ε.Π.ΠΕΡ), που συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και από εθνικούς πόρους (ΚΠΣ 2000 – 2006).

© Ρ. Τρίγκου

IBA 096 Όρος Χελμός

Πρόκειται για μια έγχρωμη έκδοση 450 περίπου σελίδων που απευθύνεται τόσο στο εξειδικευμένο κοινό των οικοτουριστών και παρατηρητών ορνιθοπανίδας, όσο και σε όλες τις ενδιαφερόμενες ομάδες (αρμόδιες υπηρεσίες, ΟΤΑ, Φορείς Διαχείρισης, ΜΚΟ, περιβαλλοντολόγους, μελετητές, ακαδημαϊκούς και ερευνητικούς φορείς, παρατηρητές πουλιών, εκπαιδευτικούς, ενώσεις πολιτών, κλπ). Η έκδοση χωρίζεται σε τρία βασικά μέρη. Το εισαγωγικό μέρος περιγράφει το πρόγραμμα των IBA παγκοσμίως, επεξηγεί την εφαρμογή των κριτηρίων του BirdLife International, και αναλύει την μεθοδολογία που έχει χρησιμοποιηθεί για την αναγνώριση των IBA και την ανανέωση των δεδομένων του. Επιπλέον, γίνεται ανάλυση των δεδομένων των IBA σε εθνικό επίπεδο, με γραφικές παρουσιάσεις και πίνακες. Το δεύτερο και κυρίως μέρος της έκδοσης προχωράει στην αναλυτική παρουσίαση κάθε μίας από τις 196 IBA. Σε κάθε έκθεση γίνεται μια σύντομη περιγραφή της περιοχής, των ενδιαιτημάτων, της ορνιθολογικής σημασίας, του καθεστώτος προστασίας, και των απειλών που έχουν καταγραφεί σε αυτήν.

Επιπλέον, τα όρια της IBA και τα βασικότερα γεωγραφικά χαρακτηριστικά της ευρύτερης περιοχής απεικονίζονται σε έναν αναλυτικό χάρτη. Είναι η πρώτη φορά που τα όρια των IBA είναι διαθέσιμα, κάτι που επιτεύχθηκε μετά από την ψηφιοποίησή τους το 2007 με την χρήση GIS (Συστημάτων Γεωγραφικών Πληροφοριών). Η πιο σημαντική συμβολή της έκδοσης όμως είναι η παρουσίαση αναλυτικού πίνακα με τα νεώτερα διαθέσιμα δεδομένα από το 1996 μέχρι και το 2008 για τους πληθυσμούς των ειδών κριτηρίου, αλλά και άλλων εθνικά σημαντικών ειδών. Τα δεδομένα αυτά έχουν βασιστεί σε στοιχεία που απορρέουν από προγράμματα προστασίας που έχει εφαρμόσει η ΕΟΕ για συγκεκριμένα είδη και περιοχές (όπως το πρόγραμμα του Αιγαιόγλαρου, του Μαυροπετρίτη, των αρπακτικών, της Γιάλοβας, κλπ.), αλλά επίσης στην τεράστια συμβολή πηγών από εξωτερικούς συνεργάτες τους οποίους και ευχαριστούμε ιδιαίτερα.

Το τρίτο μέρος της έκδοσης παρουσιάζει 32 οικοτουριστικές περιοχές με αναλυτικές πληροφορίες και χάρτες για τους επισκέπτες, αναδεικνύοντας τις πολιτιστικές και παραδοσιακές αξίες κάθε περιοχής, καθώς και τις δυνατότητες φιλοξενίας, περιήγησης και περιβαλλοντικής ενημέρωσης σε αυτές. Τέλος, στην έκδοση συμπεριλαμβάνονται αναλυτική βιβλιογραφία καθώς και παραρτήματα.

Σχετική ιστοσελίδα: http://www.ornithologiki.gr/gr/sppe/grper.htm

Δανάη Πορτόλου
dportolou@ornithologiki.gr

New edition for the IBAs of Greece

The Hellenic Ornithological Society (HOS), the BirdLife partner in Greece, has updated the national inventory for Important Bird Areas in Greece, first published over 15 years ago. The aim of this edition is to identify and promote priority sites for the conservation of birds and to provide up-to-date information of their ornithological importance.

The inventory is a 450 page, colour publication, including impressive photos. Site accounts for each of the 196 Greek IBAs are presented, including descriptions, species population tables, information on threats and protection status and detailed boundaries. Useful ecotourist facts for birdwatchers and visitors are presented for 32 selected IBA sites in a separate section of the same publication. Once again, HOS made affective use the extensive network of volunteers, researchers and external collaborators, who provided their specific knowledge and experience. This new edition was funded through the Operational Program «Environment» of the 3rd Community Support Framework (2000-2006).

Danae Portolou
dportolou@ornithologiki.gr

β. Δράσεις για το δίκτυο ΖΕΠ στην Ελλάδα

© Γ. Αλεξανδρής

Φιδαετός

Η θεσμική προστασία των Σημαντικών Περιοχών για τα Πουλιά για τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατοχυρώνεται μέσα από την Οδηγία για την προστασία της άγριας ορνιθοπανίδας (79/409/ΕΟΚ), που προβλέπει τη θεσμοθέτηση Ζωνών Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ), για την διατήρηση των σπάνιων και απειλούμενων, αλλά και των μεταναστευτικών πτηνών σε κάθε χώρα μέλος.

Με σειρά αποφάσεών του, το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ), θεωρεί τον κατάλογο IBA που έχει καταρτιστεί για κάθε χώρα μέλος από το BirdLife International, ως βάση αναφοράς για να κρίνει αν μια χώρα μέλος ανταποκρίνεται στις υποχρεώσεις της, σε σχέση με την Οδηγία 79/409. Η χώρα μας καταδικάστηκε πρόσφατα από το ΔΕΚ για δύο υποθέσεις που σχετίζονται με την ελλιπή εφαρμογή των προβλέψεων της Οδηγίας. Με βάση τις καταδίκες αυτές, που εκδόθηκαν την προηγούμενη διετία, σε περίπτωση μη συμμόρφωσης της Ελλάδας, θα επιβληθεί πρόστιμο για κάθε ημέρα καθυστέρησης στην προσαρμογή.

Η πρώτη καταδίκη σχετίζεται με τον ελλιπή χαρακτηρισμό ΖΕΠ, σε ότι αφορά στον αριθμό και στην έκταση των Ζωνών Ειδικής Προστασίας, με βάση τον ελληνικό κατάλογο IBA που έχει καταρτίσει η ΕΟΕ από το 2000. Η δεύτερη καταδίκη αφορά στην ελλιπή διαχείριση των ελληνικών ΖΕΠ σε ότι αφορά στις απαιτήσεις διατήρησης των ειδών χαρακτηρισμού τους. Προκειμένου να επιτύχει την συμμόρφωση της χώρας ως προς τις προβλέψεις των δύο καταδικαστικών αποφάσεων, το Υπουργείο Περιβάλλοντος προδιέγραψε και προκήρυξε δύο ερευνητικά προγράμματα.

Το πρώτο αφορούσε την σύνταξη ορνιθολογικών εκθέσεων, προτάσεων οριοθέτησης και συνοπτικών Σχεδίων Δράσης για 69 περιοχές, προκειμένου αυτές να ενταχθούν στο δίκτυο των ελληνικών ΖΕΠ, για να βελτιωθεί η κάλυψη συγκεκριμένων ειδών πτηνών, που αναφέρονται στην πρώτη καταδικαστική απόφαση.

Το δεύτερο αφορούσε στην αναγνώριση, περιγραφή και αξιολόγηση των οικολογικών απαιτήσεων των ειδών πτηνών προτεραιότητας των ελληνικών ΖΕΠ, καθώς και των συμβατών με τη διατήρησή τους δραστηριοτήτων, σε επίπεδο ελληνικής επικράτειας. Προτάθηκαν συγκεκριμένες νομοθετικές και διοικητικές ρυθμίσεις και διαχειριστικές παρεμβάσεις για την επίτευξη της ευνοϊκής κατάστασης διατήρησης των ειδών χαρακτηρισμού των ελληνικών ΖΕΠ.

Η υλοποίηση των δύο προγραμμάτων έδωσε την ευκαιρία στους επιστήμονες της Ορνιθολογικής να διαμορφώσουν μια ολοκληρωμένη και συνολική προσέγγιση για τα άμεσα θέματα διαχείρισης και οριοθέτησης των ελληνικών ΖΕΠ, προκειμένου να καλυφθούν οι απαιτήσεις διατήρησης των ειδών χαρακτηρισμού τους. Με τρόπο μάλιστα που επέτρεψε την συνεργασία – διαβούλευση με τις υπηρεσίες του Υπουργείου Περιβάλλοντος καθώς και άλλων εμπλεκόμενων Υπουργείων. Παράλληλα προσέφερε στην Ορνιθολογική πληθώρα νέων δεδομένων για είδη και περιοχές, τα οποία μάλιστα οργανώθηκαν σε κατάλληλες βάσεις δεδομένων και σε GIS, αυξάνοντας τις επιχειρησιακές δυνατότητες της εταιρείας στην επεξεργασία δεδομένων σε επίπεδο ελληνικής επικράτειας.

Μένει να δούμε αν οι προτάσεις που προέκυψαν από τα δύο προγράμματα θα αξιοποιηθούν από τη διοίκηση ή θα μείνουν κενό γράμμα. Η απειλούμενη επιβολή προστίμων από το ΔΕΚ, μας δίνει όμως έναν καλό λόγο για να αισιοδοξούμε ότι θα υπάρξει η κατάλληλη αξιοποίηση των προτάσεων αυτών.

Τάσος Δημαλέξης
adimalexis@ornithologiki.gr

Πρόγραμμα Προσδιορισμού συμβατών δραστηριοτήτων σε σχέση με τα είδη χαρακτηρισμού των ΖΕΠ

► Οι οικολογικές απαιτήσεις των ειδών χαρακτηρισμού των ελληνικών ΖΕΠ

Ο προσδιορισμός των οικολογικών απαιτήσεων και των απειλών της ορνιθοπανίδας είναι απαραίτητος για να προσδιοριστούν οι συμβατές δραστηριότητες και τα μέτρα διατήρησης σε μια προστατευόμενη περιοχή. Άλλωστε, ο βασικός στόχος της Οδηγίας της Ε.Ε. για τους Οικοτόπους (43/92/ΕΕC) είναι η επίτευξη και διατήρηση Επιθυμητού Καθεστώτος Διατήρησης για όλα τα ενδιαιτήματα και τα είδη προτεραιότητας.

Έτσι, δεδομένης και της πρόσφατης καταδίκης της χώρας μας για την μη αποτελεσματική διαχείριση των Ζωνών Ειδικής Προστασίας (SPAs) της ορνιθοπανίδας, η ΕΟΕ συμμετείχε σε ερευνητικό πρόγραμμα με τη χρηματοδότηση του ΥΠΕΧΩΔΕ και στόχο τον προσδιορισμό:

Α) των οικολογικών απαιτήσεων των ειδών χαρακτηρισμού δηλαδή των ειδών πουλιών για τα οποία μια περιοχή χαρακτηρίζεται ως ΖΕΠ,

Β) των αντίστοιχων απειλών,

Γ) των κατάλληλων μέτρων διατήρησης για την κάλυψη των οικολογικών απαιτήσεων και την αντιμετώπιση των απειλών των ειδών χαρακτηρισμού.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε περιλάμβανε την κατάρτιση του καταλόγου των ειδών χαρακτηρισμού των ελληνικών ΖΕΠ, την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας και την κατηγοριοποίηση των ενδιαιτημάτων – απειλών με βάση τις αντίστοιχες κατηγορίες του BirdLife International και της IUCN. Μετά από αυτό, σχεδιάστηκε κατάλληλο πρωτόκολλο, το οποίο συμπληρώθηκε για κάθε είδος. Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν με αυτή τη διαδικασία εισήχθηκαν σε Βάση Δεδομένων, η οποία

Σμυρνοτσίχλονο *Emberiza cineracea*

σχεδιάστηκε για τον σκοπό αυτό. Στη συνέχεια προσδιορίστηκαν τα κατάλληλα θεσμικά, διοικητικά και διαχειριστικά μέτρα που πρέπει να ληφθούν στις ΖΕΠ για την αποτελεσματικότερη προστασία των πουλιών. Τέλος, με βάση τα προτεινόμενα μέτρα, ετοιμάστηκε ανάλογο σχέδιο ΚΥΑ.

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων προέκυψαν ενδιαφέροντα αποτελέσματα: τα σημαντικότερα ενδιαιτήματα συνολικά για τα είδη χαρακτηρισμού των ελληνικών ΖΕΠ σχετίζονται με υγροτοπικές εκτάσεις, καθώς η πλειοψηφία των ειδών χαρακτηρισμού αποτελείται από πουλιά των υγροτόπων. Ιδιαίτερα σημαντικό ενδιαίτημα αποτελεί, επίσης, η καλλιεργούμενη γη, που χρησιμοποιείται για την αναπαραγωγή και την τροφοληψία από μεγάλο αριθμό και ποικιλία ειδών. Επίσης, ενδιαιτήματα όπως οι εσωτερικοί και παράκτιοι κρημνοί, έχουν μεγάλη αξία, καθώς τα χρησιμοποιούν για την αναπαραγωγή τους είδη ιδιαίτερα σημαντικά για τη χώρα μας, όπως οι γύπες (*Gyps fylvus, Neophron percnopterus, Gypaetus barbatus*) και πολλά άλλα αρπακτικά πτηνά (*Aquila chrysaetos, Hieraaetus fasciatus, Falco eleonorae,* κ.α.).

Σχετικά με τις απειλές, οι αποξηράνσεις των υγροτόπων και τα άλλα εγγειοβελτιωτικά έργα, η όχληση από διάφορες ανθρωπογενείς δραστηριότητες (κυνήγι, υλοτομία, αλιεία κλπ), η ρύπανση από αγροχημικά, η αλλοίωση του αγροτικού τοπίου από την εντατικοποίηση της γεωργίας και η εγκατάλειψη παραδοσιακών χρήσεων γης αποτελούν τις σημαντικότερες και ευρύτερες απειλές για τα είδη χαρακτηρισμού της χώρας μας. Θα

Σπιζαετός

πρέπει να τονιστεί ότι η σημαντικότητα μιας απειλής δεν εξαρτάται μόνο από τον αριθμό των ειδών που αφορά, αλλά και από το καθεστώς διατήρησης που έχουν τα είδη αυτά. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων και η λανθασμένη χωροθέτηση των Αιολικών Πάρκων.

Οι δύο αυτές απειλές αφορούν είδη ιδιαίτερα σημαντικά για την χώρα μας (όπως τα πτωματοφάγα αρπακτικά που όλα περιλαμβάνονται στον Ελληνικό Κόκκινο Κατάλογο), αλλά και παγκοσμίως απειλούμενα είδη, όπως ο Ασπροπάρης (*Neophron percnopterus*), και επομένως πρέπει να έχουν πολύ υψηλή προτεραιότητα κατά την αντιμετώπισή τους.

Θάνος Καστρίτης
tkastritis@ornithologiki.gr

► Βάση δεδομένων οικολογικών απαιτήσεων ειδών

Στα πλαίσια του προγράμματος «Προσδιορισμός συμβατών δραστηριοτήτων σε σχέση με τα είδη χαρακτηρισμού των Ζωνών Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) της ορνιθοπανίδας» εκδόθηκε η εφαρμογή Birds of Hellenic SPAs που προέκυψε από την βιβλιογραφική ανασκόπηση όλων των ορνιθολογικών πηγών πληροφορίας, για 201 από τα πιο χαρακτηριστικά είδη πουλιών της Ελλάδας τα οποία είναι δυνητικά είδη χαρακτηρισμού των ελληνικών ΖΕΠ.

Η πληροφορία αυτή αφορά στις εξής θεματικές ενότητες:

- Πληθυσμοί και κατανομές στη χώρα
- Οικολογικές απαιτήσεις
- Απειλές
- Διαχειριστικά μέτρα

Η έμφαση δίνεται στην εύκολη και γρήγορη πρόσβαση στην πληροφορία αυτή αλλά κυρίως στην παρουσίαση της σε επίπεδο είδους καθώς και στην συγκέντρωση της σε επίπεδο ΖΕΠ σύμφωνα με τα είδη χαρακτηρισμού των ΖΕΠ.

Η εφαρμογή παρέχει επίσης συγκεντρωτικά στατιστικά στοιχεία για ομάδες ειδών, για τα είδη στο σύνολο της χώρας και σε επίπεδο περιφέρειας της σύμφωνα με τις αντιστοιχούσες ΖΕΠ. Τέλος παρέχει πληροφορία σε παραρτήματα για την ορολογία που χρησιμοποιείται στην κατηγοριοποίηση των ενδιαιτημάτων, των απειλών και των διαχειριστικών μέτρων που αναφέρονται. Σκοπός είναι να υποστηριχθεί η λήψη αποφάσεων για τη διαχείριση και επίβλεψη των υφιστάμενων ΖΕΠ και να βοηθήσει αποτελεσματικά την πολιτεία, τους επιστημο-

νικούς φορείς, τις τοπικές κοινωνίες, για τις προτεραιότητες που μπορούν να προωθηθούν στην εκάστοτε περίπτωση. Η εφαρμογή Birds of Hellenic SPAs, είναι στην ουσία μία βάση δεδομένων της Microsoft Access. Η γνώση του προγράμματος αυτού είναι χρήσιμη, αλλά όχι και απαραίτητη. Σε κάθε περίπτωση οι χειριστές της εφαρμογής μπορούν να ανατρέξουν σε αρχείο βοήθειας για την αντιμετώπιση προβλημάτων που μπορεί να προκύψουν. Τέλος, δίνεται η δυνατότητα ενημέρωσης της βάσης δεδομένων με τα πιο επίκαιρα δεδομένα για τις ΖΕΠ κάθε φορά που αυτά ανανεώνονται.

Εικόνα 1: Φόρμα πληροφορίας για το είδος (Species fact sheet)

Εικόνα 2: Φόρμα πληροφορίας για τη Ζώνη Ειδικής Προστασίας (SPA fact sheet)

Περιήγηση στην εφαρμογή:

Μέσα από ένα κεντρικό μενού επιλογών διαχωρίζεται ο τρόπος αναζήτησης της πληροφορίας της βάσης δεδομένων σε τέσσερις κεντρικές θεματικές ενότητες.

1. **Είδη πουλιών:** Περιέχει πληροφορίες σε επίπεδο ειδών (δυνητικά ειδών χαρακτηρισμού), ειδών χαρακτηρισμού ΖΕΠ καθώς και ομάδων ειδών για τους πληθυσμούς τους και την κατανομή τους στη χώρα, τις οικολογικές απαιτήσεις, τις απειλές και τα προτεινόμενα διαχειριστικά μέτρα διατήρησης τους. Η κυριότερη δυνατότητα αυτής της ενότητας είναι η εκτύπωση μιας πλήρους αναφοράς για το κάθε είδος (Species fact sheet) .
2. **ΖΕΠ:** Περιέχει πληροφορίες στο επίπεδο της Ζώνης Ειδικής Προστασίας συνοψίζοντας τις κυριότερες παραμέτρους των ειδών χαρακτηρισμού της ΖΕΠ σε ένα ενιαίο επίπεδο αναφοράς και επιπλέον με δυνατότητα προβολής της περιοχής σε χάρτη Google Earth και εκτύπωσης μιας πλήρους αναφοράς για τη ΖΕΠ (SPA fact sheet).
3. **Σύνολο Χώρας:** Σε αυτό το επίπεδο προβάλλονται στατιστικές πληροφορίες σε μορφή γραφημάτων για το σύνολο της χώρας και για όλα τα είδη (δυνητικά χαρακτηρισμού) καθώς επίσης και για τα είδη χαρακτηρισμού των ΖΕΠ σε επίπεδο χώρας και περιφέρειας.
4. **Γενικές πληροφορίες:** Εδώ παρατίθενται οι περιγραφές των τύπων ενδιαιτημάτων, των απειλών και των διαχειριστικών μέτρων που προτείνονται.

Τα σημαντικότερα αποτελέσματα που προκύπτουν από τις διαφορετικές αναζητήσεις που προσφέρονται από το κεντρικού μενού επιλογών είναι: η φόρμα είδους (βλέπε Εικόνα 1) και η φόρμα της ΖΕΠ (βλέπε Εικόνα 2)

Άρης Μανωλόπουλος
amanolopoulos@ornithologiki.gr

Ecological requirements of trigger species in the Greek SPAs

The definition of the ecological requirements and threats of the avifauna is essential in order to assign compatible activities and conservation measures in the Greek Special Protection Areas (SPA) network. Therefore, HOS participated in a project for the determination of the trigger species ecological requirements and threats, as well as the determination of the appropriate horizontal conservation measures for the whole SPA network. The methodology comprised of the determination of the Greek trigger species list, the reviewing of the literature and the categorization of habitats and threats. After that, an appropriate datasheet was created and filled in for each species.

The outcomes of this procedure were imported in a database upon which a decision support tool was created. This tool provides information at the species level in the form of fact sheets for the habitat requirements, threats and management measures required for each studied species. Furthermore, this information is assembled at the SPA level (given the criteria species of the area) with support from GoogleEarth based SPA maps and equally at the species group level.

Thanos Kastritis
tkastritis@ornithologiki.gr

Πρόγραμμα επαναξιολόγησης 69 IBA για τον χαρακτηρισμό τους ως ΖΕΠ

► Η αξιολόγηση 69 περιοχών για την ένταξή τους στο δίκτυο των Ζωνών Ειδικής Προστασίας

Το δίκτυο των Ζωνών Ειδικής Προστασίας αποτελεί μέρος του δικτύου Natura 2000 και περιλαμβάνει περιοχές οι οποίες φιλοξενούν σημαντικούς πληθυσμούς από είδη πουλιών που περιλαμβάνονται στο παράρτημα I της Οδηγίας 79/409 της Ε.Ε., καθώς και από μεταναστευτικά πουλιά με τακτική παρουσία στην Ευρώπη.

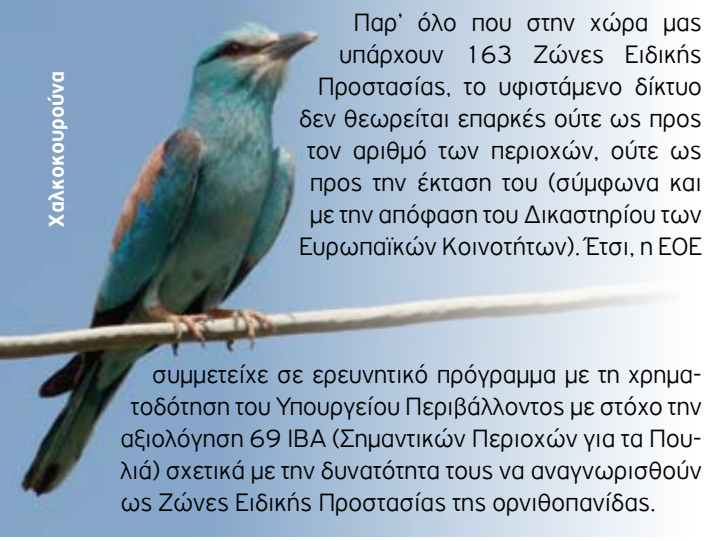

© Θ. Καστρίτης

Χαλκοκουρούνα

Παρ' όλο που στην χώρα μας υπάρχουν 163 Ζώνες Ειδικής Προστασίας, το υφιστάμενο δίκτυο δεν θεωρείται επαρκές ούτε ως προς τον αριθμό των περιοχών, ούτε ως προς την έκταση του (σύμφωνα και με την απόφαση του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων). Έτσι, η ΕΟΕ συμμετείχε σε ερευνητικό πρόγραμμα με τη χρηματοδότηση του Υπουργείου Περιβάλλοντος με στόχο την αξιολόγηση 69 IBA (Σημαντικών Περιοχών για τα Πουλιά) σχετικά με την δυνατότητα τους να αναγνωρισθούν ως Ζώνες Ειδικής Προστασίας της ορνιθοπανίδας.

Οι 69 IBA του προγράμματος περιλάμβαναν ορεινές περιοχές, όπως η Ροδόπη, ο Παρνασσός και ο Χελμός, υγροτόπους όπως η Βόλβη και η Κάρλα και νησιωτικές εκτάσεις (Θάσος, Χίος, Άνδρος κ.α.), ενώ συνολικά, περισσότεροι από 25 ορνιθολόγοι και ερευνητές πεδίου συνέβαλαν στην αξιολόγηση των περιοχών αυτών. Σε κάθε περιοχή πραγματοποιήθηκε έρευνα πεδίου προκειμένου να εντοπιστούν τα είδη χαρακτηρισμού, δηλαδή τα σημαντικά είδη που πληρούν κάποιο ορνιθολογικό κριτήριο και επομένως η περιοχή μπορεί να χαρακτηριστεί ως ΖΕΠ, καθώς και τα είδη οριοθέτησης (είδη που δεν πληρούν κριτήριο αλλά διατηρούν σημαντικούς πληθυσμούς στην υπό εξέταση περιοχή). Με βάση τα αποτελέσματα της εργασίας πεδίου συντάχθηκε για κάθε περιοχή η ανάλογη ορνιθολογική έκθεση, η οποία τεκμηριώνει την ανάγκη αναγνώρισης της περιοχής ως ΖΕΠ. Κάθε έκθεση συνοδευόταν δύο χάρτες: ο ένας σημειώνει τα όρια της προτεινόμενης ΖΕΠ, ενώ στον άλλο φαίνονται τα κρίσιμα ενδιαιτήματα (ενδιαιτήματα φωλιάσματος, τροφοληψίας, κουρνιάσματος κλπ) των ειδών χαρακτηρισμού/οριοθέτησης. Τέλος, για κάθε προτεινόμενη ΖΕΠ συντάχθηκε ένα Σχέδιο Δράσης, στο οποίο περιγράφονται τα βασικά θεσμικά ή διαχειριστικά μέτρα που πρέπει να εφαρμοστούν για την αποτελεσματική διατήρηση των ειδών χαρακτηρισμού και οριοθέτησης. Επίσης, θα πρέπει να σημειωθεί ότι επικαιροποιήθηκε και η βάση δεδομένων του Natura 2000 με την εισαγωγή των νέων στοιχείων που προέκυψαν από το πρόγραμμα.

Μετά την αξιολόγηση των περιοχών, προτείνονται 65 περιοχές για ένταξη τους στο δίκτυο των ΖΕΠ (από τις οποίες 23 περιοχές ήταν ήδη ΖΕΠ και προτείνονται κάποιες μικρές τροποποιήσεις στα όρια τους). Τρεις περιοχές δεν πληρούν τα κριτήρια για τον χαρακτηρισμό τους, ενώ προτείνεται και η συνένωση δύο περιοχών. Σε περίπτωση που οι προτάσεις του προγράμματος γίνουν αποδεκτές από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, το δίκτυο των ΖΕΠ στην Ελλάδα θα παρουσιάσει σαφή βελτίωση. Συγκεκριμένα, 45 προβληματικές περιοχές που ήταν χαρακτηρισμένες ως IBA αλλά όχι ως ΖΕΠ, εντάσσονται στο δίκτυο των ΖΕΠ. Επίσης, η συνολική έκταση των ΖΕΠ αυξάνεται κατά 1.273 εκτάρια, δηλαδή ποσοστό αύξησης 76% σε σχέση με την υφιστάμενη έκταση. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα η έκταση των ελληνικών ΖΕΠ να ανέλθει σε 2.947.369 εκτάρια, δηλαδή ποσοστό 21,19% επί της συνολικής ελληνικής επικράτειας. Επιπροσθέτως, η επικάλυψη μεταξύ IBA και ΖΕΠ θα αυξηθεί από 48% σε 73%.

Με την εφαρμογή των προτάσεων του προγράμματος αυτού, η κατάσταση του δικτύου των ελληνικών ΖΕΠ θα βελτιωθεί σημαντικά. Παρ' όλα αυτά, το δίκτυο δεν θεωρείται ακόμα πλήρες και είναι αναγκαία η αξιολόγηση επιπλέον περιοχών. Επίσης, είναι προφανές ότι εξίσου σημαντική με την χάραξη των ΖΕΠ είναι και η αποτελεσματική διαχείριση των περιοχών με βάση τις οικολογικές απαιτήσεις των ειδών χαρακτηρισμού.

Θάνος Καστρίτης
tkastritis@ornithologiki.gr

Ένα από τα σημαντικότερα κομμάτια του προγράμματος «Επαναξιολόγηση 69 Σημαντικών Περιοχών για τα Πουλιά της Ελλάδας (ΣΠΠΕ) για τον χαρακτηρισμό τους ως Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ) της ορνιθοπανίδας» ήταν η ορνιθολογική εργασία πεδίου που αφορούσε στην οριοθέτηση των κρίσιμων ενδιαιτημάτων των ειδών χαρακτηρισμού μιας ΖΕΠ. Τα αποτελέσματα αυτής της προσπάθειας χρησιμοποιήθηκαν για τον καθορισμό των τελικών ορίων των ΖΕΠ και παράλληλα βάζουν τις βάσεις για μια πιο σύγχρονη και ολοκληρωμένη επισκόπηση των οικολογικών παραμέτρων μιας ΖΕΠ μετά την ψηφιοποίηση και εισαγωγή τους σε μια γεωγραφική βάση δεδομένων.

Η ψηφιοποίηση της πληροφορίας αυτής έγινε σε μεγάλο βαθμό από τους ορνιθολόγους που εργάστηκαν στο πεδίο και στη συνέχεια ψηφιοποίησαν τα δεδομένα τους με την χρήση του προγράμματος Google Earth και σε μικρότερο βαθμό μετά από σάρωση και γεωαναφορά χαρτών εργασίας πεδίου (διαφάνειες). Τα δεδομένα αυτά στη συνέχεια κανονικοποιήθηκαν και ενσωματώθηκαν σε ένα ενιαίο αρχείο. Η τελική μορφή της γεωγραφικής βάσης δεδομένων περιλαμβάνει ένα αρχείο με πολύγωνα στα οποία αντιστοιχούν το είδος, ο κωδικός της ΖΕΠ που χαρακτηρίζεται από το είδος, καθώς και η σήμανση της κάθε περιοχής ανάλογα με το αν χρησιμοποιείται από το είδος για αναπαραγωγή, τροφοληψία ή κούρνιασμα.

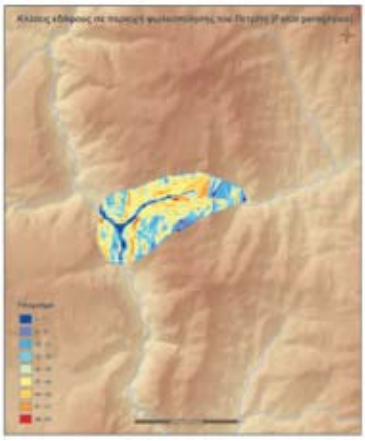

Τα δεδομένα αυτά έχουν μεγάλη χρησιμότητα στην διαχείριση μιας περιοχής καθώς μπορούν να επιμεριστούν οι δράσεις διατήρησης και προστασίας ενός είδους γεωγραφικά. Τέλος, από τα δεδομένα αυτά μπορεί να εξαχθεί χρήσιμη πληροφορία σε σχέση με τις προτιμήσεις που κάποια είδη μπορεί να δείχνουν σε αβιοτικές παραμέτρους όπως ανάγλυφο (Βλέπε Εικόνα) αλλά και προτιμήσεις σε συγκεκριμένα ενδιαιτήματα και έτσι να χρησιμοποιηθεί σε μοντέλα καταλληλότητας ενδιαιτημάτων.

Άρης Μανωλόπουλος
amanolopoulos@ornithologiki.gr

The evaluation of 69 IBAs of Greece for their inclusion in the SPA network

The Special Protection Areas (SPAs) network in Greece is considered to be insufficient. Therefore, HOS participated in a project for the evaluation of 69 IBAs and their classification as SPAs. Fieldwork was completed in order to produce, for each site, an ornithological report, an action plan, a map with the SPA boundaries and a map with the trigger species' critical. Also, the Natura 2000 database was updated. After the adoption of the project's proposals, the network of the Greek SPAs will be significantly improved, as a number of new sites will be added and the IBA/SPA overlapping will increase.

Thanos Kastritis
tkastritis@ornithologiki.gr

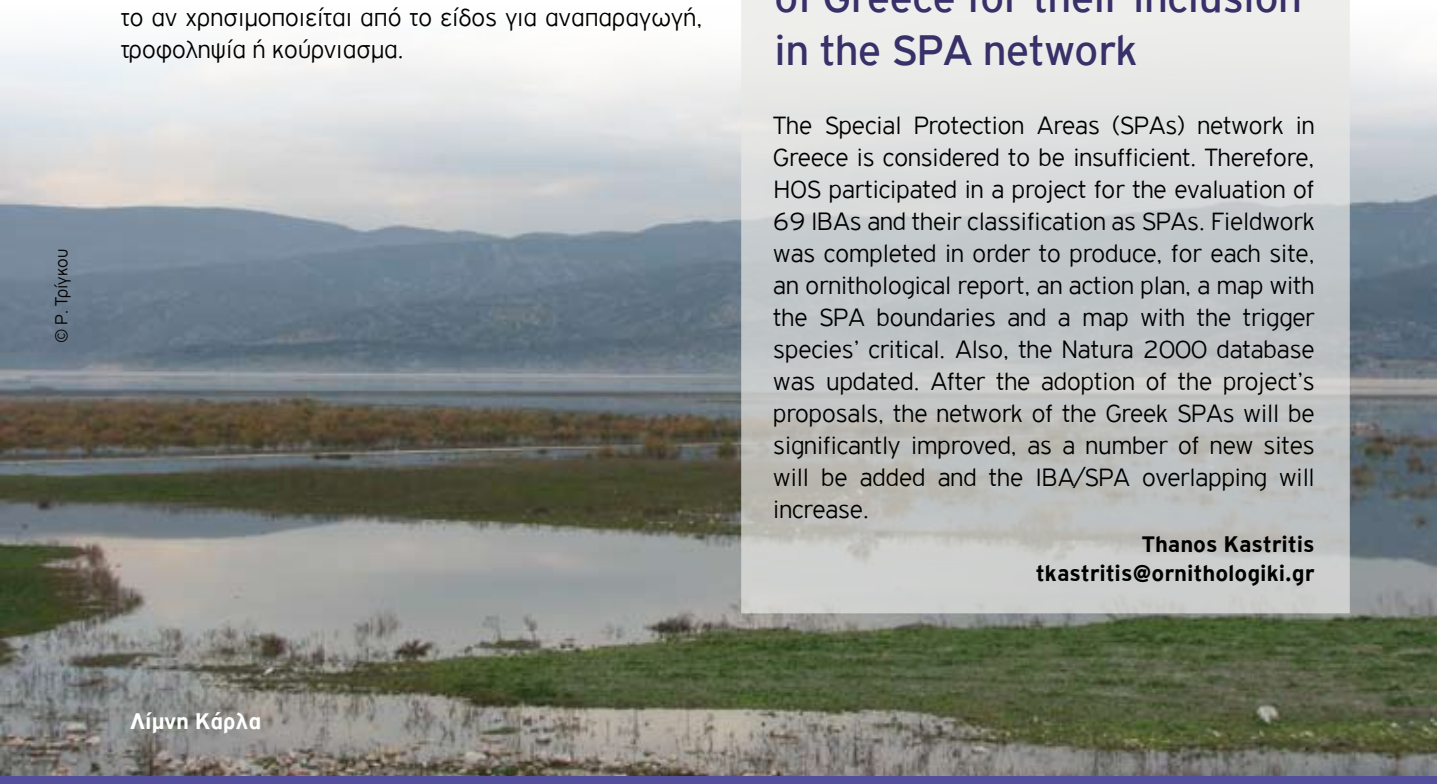

© P. Τρίγκου

Λίμνη Κάρλα

Γ. Δράσεις για τη διατήρηση απειλούμενων ειδών

Πρόγραμμα LIFE «Υλοποίηση δράσεων διατήρησης για τον Θαλασσοκόρακα & τον Αιγαιόγλαρο και αναγνώριση Θαλάσσιων IBA»

► Μελέτη και διατήρηση του Θαλασσοκόρακα στην Ελλάδα

Θαλασσοκόρακας

Ο Θαλασσοκόρακας (*Phalacrocorax aristotelis*) είναι χαρακτηριστικό θαλασσοπούλι των παράκτιων θαλάσσιων περιοχών και ακτών. Στην Ελλάδα αναπαράγεται περίπου 10% του παγκόσμιου πληθυσμού του μεσογειακού υποείδους (Phalacrocorax aristotelis desmarestii) το οποίο είναι ενδημικό είδος της Μεσογείου και Μαύρης Θάλασσας και έχει υψηλή προτεραιότητα διατήρησης τόσο στο εθνικό όσο και στο Ευρωπαϊκό επίπεδο.

Ο Θαλασσοκόρακας εύκολα επηρεάζεται αρνητικά από τις ανθρώπινες δραστηριότητες, καθώς και από την υποβάθμιση ή την απώλεια των οικολογικά κρίσιμων ενδιαιτημάτων του, επομένως θεωρείται ένας σημαντικός δείκτης της κατάστασης και της ποιότητας του χερσαίου και θαλάσσιου παράκτιου περιβάλλοντος.
Την κατανομή του γνωρίζουμε αρκετά καλά, ιδιαίτερα σε σχέση με τα περισσότερα άλλα είδη ελληνικής ορνιθοπανίδας. Τα πρώτα στοιχεία της κατανομής και της αναπαραγωγής προέρχονται από τα προγράμματα LIFE για την προστασία του Αιγαιόγλαρου και του Μαυροπετρίτη.

Τα τελευταία χρόνια η μελέτη της κατανομής και της οικολογίας του είδους επεκτάθηκε σε όλη την ελληνική επικράτεια και συνεχίζεται συστηματικά στο πλαίσιο δυο προγραμμάτων για τα θαλασσοπούλια που στοχεύουν στον πλήρη προσδιορισμό της κατανομής του είδους στο χερσαίο και θαλάσσιο χώρο, στην παρακολούθηση των σημαντικότερων αποικιών, στον προσδιορισμό των θαλάσσιων IBA για την βελτίωση της προστασίας τους στο θαλάσσιο περιβάλλον, καθώς και στην εφαρμογή συγκεκριμένων μέτρων διαχείρισης για την βελτίωση της αναπαραγωγικής επιτυχίας και τη μείωση της τυχαίας παγίδευσης στα αλιευτικά εργαλεία.

Οι Θαλασσοκόρακες έχουν μέχρι στιγμής καταγραφεί σε 466 τοποθεσίες σε 251 νησιά και νησίδες καθώς και στις ακτές της ηπειρωτικής Ελλάδας. Σύντομα διαπιστώθηκε ότι η περιοχή του Βορείου Αιγαίου φιλοξενεί το μεγαλύτερο ποσοστό του ελληνικού πληθυσμού με τη μεγαλύτερη γνωστή αποικία στην Θάσο, όπου έχουν καταγράφει μέχρι και 850 άτομα στο τέλος της αναπαραγωγικής περιόδου. Επομένως, ήδη από το 2007 δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη συστηματική παρακολούθηση της αναπαραγωγής και μετακινήσεων των πουλιών στην περιοχή αυτή.

Από το Φεβρουάριο μέχρι και το Μάιο του 2009 υλοποιήθηκε σε συνεργασία με τους τοπικούς συνεργάτες της ΕΟΕ και το Πανεπιστήμιο Πατρών συστηματική παρακολούθηση μιας αποικίας στην περιοχή της Καβάλας, όπου καταγράφηκαν 34 φωλιές Θαλασσοκόρακα. Η παρακολούθηση πραγματοποιήθηκε σε 19 φωλιές, στις οποίες δακτυλιώθηκαν και 32 νεοσσοί. Επίσης λήφθηκαν δείγματα αίματος και στομαχικών περιεχομένων για την ανάλυση τροφής και για γενετικές πληθυσμιακές αναλύσεις.

Παράλληλα στην ευρύτερη περιοχή πραγματοποιήθηκαν οι καταγραφές των θαλασσοπουλιών στη θάλασσα από στεριά καθώς και από σκάφη, έτσι ώστε να μελετηθεί η χρήση του θαλάσσιου χώρου καθώς και η διασπορά του Θαλασσοκόρακα μετά το τέλος της αναπαραγωγικής περιόδου. Μέχρι στιγμής έχουν εντοπιστεί 7 από τα δακτυλιωμένα άτομα σε αποστάσεις μέχρι 20χλμ μακριά από την αποικία.

Από την άλλη, το 2008 στην ίδια περιοχή παρατηρήθηκε ένα άτομο που έχει δακτυλιωθεί την άνοιξη του 2007 200χλμ μακριά στις Βόρειες Σποράδες. Επομένως βάσει του μεγάλου αριθμού των ατόμων που παρατηρούνται στην περιοχή και ευνοϊκών τροφικών συνθηκών υπάρχει το ενδεχόμενο ότι εκτός της αναπαραγωγικής περιόδου στην περιοχή της Καβάλας – Θάσου, συγκεντρώνονται Θαλασσοκόρακες από την ευρύτερη περιοχή του Β. Αιγαίου.

Επίσης συλλέχθηκαν δείγματα για την ανάλυση τροφής που θα αναλυθούν σε συνεργασία με το Ελληνικό Κέντρο Θαλάσσιων Ερευνών έτσι ώστε να συσχετισθεί η κατανομή του Θαλασσοκόρακα με την κατανομή της λείας του. Την ίδια περίοδο, όπως στην Καβάλα, πραγματοποιήθηκε η παρακολούθηση της αποικίας του Θαλασσοκόρακα στη Γαύδο της Κρήτης. Παρατηρήθηκε τεράστια απόκλιση των αναπαραγωγικών περιόδων ανάμεσα στις δυο περιπτώσεις, πιο συγκεκριμένα, όταν η αποικία στην Καβάλα ήταν στην αιχμή της αναπαραγωγής, η νεοσσοί της Γαύδου είχαν ήδη εγκαταλείψει τις φωλιές τους.

Η συστηματική παρακολούθηση της αποικίας στην Καβάλα όπως και άλλων σημαντικών αποικιών στο Αιγαίο και Ιόνιο Πέλαγος θα εντατικοποιηθεί το 2010. Θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην τηλεμετρία με ραδιοπομπούς και GPS καταγραφείς δεδομένων προκειμένου να συλλεχθούν λεπτομερή δεδομένα για τις μετακινήσεις των Θαλασσοκοράκων και την συμπεριφορά τους στη θάλασσα και σε συνδυασμό με καταμετρήσεις από στεριά και θάλασσα, να προσδιοριστούν οι Θαλάσσιες IBA για τον Θαλασσοκόρακα σε όλη την Ελλάδα.

Επίσης από τις αποικίες αυτές θα συλλεχθούν και θα αναλυθούν στοιχεία έτσι ώστε να αξιολογηθεί η δυνατότητα και σκοπιμότητα υλοποίησης δράσεων εξάλειψης αρουραίων και πληθυσμιακού ελέγχου του Ασημόγλαρου, για τη βελτίωση της αναπαραγωγικής επιτυχίας του είδους.

Jakob Fric & Άρης Χρηστίδης
jakobfric@ornithologiki.gr

Phalacrocorax aristotelis desmarestii

Survey and Conservation of Mediterranean Shag in Greece

Mediterranean Shag (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*) is endemic species with a high conservation priority. Therefore census and monitoring projects are being carried out in order to improve the existing knowledge of species distribution and ecology as well as to collect sufficient data for designation of marine IBAs. In 2009 the most intensive monitoring of Shag colonies was carried out in the area of Kavala – Thasos in the Northern Aegean, where the largest populations in Greece breed. Ring recoveries did not reveal significant dispersion of juveniles from the natal colony after fledging.

Monitoring in the aforementioned colonies will continue in 2010 and will be extended to other important Shag colonies in Greece. Most important colonies will be assessed for the potential of implementation of concrete conservation actions to increase species breeding performance and to reduce accidental mortality in fishing gear.

Jakob Fric & Aris Christidis
jakobfric@ornithologiki.gr

© Α. Σακούλης

Αιγαιόγλαρος

► Δράσεις για τη μελέτη και διατήρηση του Αιγαιόγλαρου

Κατά τη διάρκεια του 2009 πραγματοποιήθηκαν διάφορες δράσεις σχετικά με τον Αιγαιόγλαρο (*Larus audouinii*) στα πλαίσια του προγράμματος LIFE για τα θαλασσοπούλια της ΕΟΕ. Ο Αιγαιόγλαρος είναι ένα ενδημικό είδος της Μεσογείου με συνολικό πληθυσμό 21.500 ζευγάρια σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2008 (BirdLife 2008).

Περισσότερο από το 90% του πληθυσμού του εντοπίζεται στην Δ. Μεσόγειο, στην Ισπανία (η μεγαλύτερη αποικία βρίσκεται στο δέλτα του Ebros). Ο ελληνικός πληθυσμός υπολογίζεται σε 700-900 ζευγάρια και αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα που σχετίζονται με τις μικρές και διασκορπισμένες αποικίες, τον ανταγωνισμό και τη θήρευση από τους Ασημόγλαρους, την έμμεση θανάτωση σε αλιευτικά εργαλεία και την ανθρωπογενή όχληση.

Οι δράσεις που είναι προγραμματισμένες στα πλαίσια του προγράμματος LIFE στοχεύουν στην βελτίωση της γνώσης μας σχετικά με τον τωρινό πληθυσμό, την βιολογία και την οικολογία του Αιγαιόγλαρου στην Ελλάδα. Επίσης, οι δράσεις σκοπεύουν στην αναγνώριση και ποσοτικοποίηση των κύριων απειλών, καθώς και στην ανάπτυξη κατάλληλων διαχειριστικών μέτρων με σκοπό τη βελτίωση του καθεστώτος διατήρησης του είδους.
Οι παρακάτω δράσεις πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του 1ου χρόνου του προγράμματος LIFE:

Εντοπισμός και καταγραφή των αναπαραγωγικών αποικιών του είδους σε ολόκληρο το Αιγαίο
Τον Μάιο του 2009, πραγματοποιήθηκε η μεγαλύτερη, από τότε που εκπονήθηκε το LIFE του Αιγαιόγλαρου (1997-1999), έρευνα για τον πληθυσμό του είδους σε διάφορες περιοχές του Αιγαίου. Ο σκοπός ήταν να εντοπιστούν οι αποικίες και να επικαιροποιηθεί η εκτίμηση για τον αναπαραγωγικό πληθυσμό. Πραγματοποιήθηκε εργασία πεδίου σε σχεδόν 90 νησίδες στα Δωδεκάνησα, τις Κυκλάδες, τις Σποράδες και το Β. Αιγαίο και επιβεβαιώθηκε η ύπαρξη 12 αποικιών, κυρίως στα Δωδεκάνησα και τις Κυκλάδες.

Παρακολούθηση συγκεκριμένων αναπαραγωγικών αποικιών με σκοπό τη μελέτη της αναπαραγωγικής επιτυχίας
9 αποικίες παρακολουθήθηκαν με σκοπό να προσδιοριστεί η αναπαραγωγική επιτυχία και να βελτιωθεί η γνώση μας σχετικά με την αναπαραγωγική συμπεριφορά του είδους. Οι πρώτες αναλύσεις των δεδομένων του μεγέθους ωοτοκίας και της αναπαραγωγικής επιτυχίας δείχνουν μικρές αποκλίσεις σε σχέση με τα αποτελέσματα του προηγούμενου προγράμματος LIFE του Αιγαιόγλαρου. Παρ' όλα αυτά, η έρευνα πρέπει να συνεχιστεί τα επόμενα χρόνια για να επιβεβαιωθεί αυτή η τάση.

Τοποθέτηση GPS πομπών σε ενήλικους Αιγαιόγλαρους για τον προσδιορισμό των περιοχών τροφοληψίας
Μια από τις κύριες δράσεις της περασμένης χρονιάς ήταν η τοποθέτηση πομπών GPS σε δύο ενήλικους Αιγαιόγλαρους με σκοπό να εντοπιστούν οι κύριες περιοχές τροφοληψίας του είδους. Αυτή ήταν η πρώτη φορά που τοποθετήθηκαν τέτοιες συσκευές σε Αιγαιόγλαρους στην Ελλάδα. Τα αποτελέσματα ήταν ιδιαίτερα ενδιαφέροντα, καθώς έδειξαν ότι τα πουλιά τρέφονται

κοντά στις αναπαραγωγικές τους αποικίες και δεν διανύουν μεγάλες αποστάσεις, όπως κάνουν οι Αιγαιόγλαροι στο δέλτα του Ebros, στην Ισπανία.

Δακτυλιώσεις νεοσσών

Συνολικά 59 νεοσσοί δακτυλιώθηκαν με μεταλλικά και πλαστικά δακτυλίδια. Τα δακτυλιωμένα αυτά πουλιά θα μπορέσουν να δώσουν πληροφορίες για τις μεταναστευτικές διαδρομές, τις περιοχές διαχείμασης και τη φιλοπατρία. Κατά τη διάρκεια της παρακολούθησης των αποικιών στα Δωδεκάνησα, ένα πουλί που είχε δακτυλιωθεί το 2003 βόρεια της Λέρου, παρατηρήθηκε ξανά φέτος νότια των Λειψών. Προκαταρκτική εκτίμηση του προβλήματος ανταγωνισμού και θήρευσης από τους Ασημόγλαρους.

Το κοινό χαρακτηριστικό που παρατηρήθηκε σε όλες τις αποικίες ήταν η παρουσία Ασημόγλαρων που αναπαράγονταν σε μεγάλους αριθμούς, περικλείοντας τις μικρές αποικίες των Αιγαιόγλαρων. Η συμπεριφορά των Ασημόγλαρων απέναντι στους Αιγαιόγλαρους ήταν πάντα επιθετική.

Οι δράσεις θα συνεχιστούν και το 2010 όπως είναι προγραμματισμένες στο πρόγραμμα LIFE, με σκοπό την απόκτηση περισσότερων δεδομένων, ενώ ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στην τηλεμετρία με GPS πομπούς.

Victoria Saravia Mullin
vsaravia@ornithologiki.gr

Νεαρός δακτυλιωμένος Αιγαιόγλαρος

Τοποθέτηση πομπού

LIFE mIBAs: Actions for the Audouin's Gull

The Audouin's Gull is one of the two target species of HOS' current LIFE project. It is an endemic of the Mediterranean, classified as Nearly Threatened. Although its numbers might be high in the western Mediterranean, its situation in the eastern part, is not as good; small and disperse colonies, competition and predation from Yellow-legged Gulls, by-catch and human disturbance are the main factors that threat their survival. Actions within the LIFE framework aim to increase our knowledge on the species and its threats, while finding ways to address the latter and propose management measures to improve the species conservation status.

Victoria Saravia Mullin
vsaravia@ornithologiki.gr

© Α. Παπαστεφάνου

► Καταγραφή Θαλασσοπουλιών στις ελληνικές θάλασσες (ESAS)

Το 2009 η ΕΟΕ ξεκίνησε την υλοποίηση του Ευρωπαϊκού προγράμματος LIFE «Υλοποίηση δράσεων διατήρησης για τον Θαλασσοκόρακα και τον Αιγαιόγλαρο και αναγνώριση Θαλάσσιων IBA» (LIFE 07 NAT/GR/000285). Σκοπός του προγράμματος είναι ο προσδιορισμός Σημαντικών Περιοχών για τα Πουλιά στο θαλάσσιο περιβάλλον καθώς και δράσεις για την διατήρησή τους.

Μια από τις βασικές δράσεις του προγράμματος είναι η απογραφή των θαλασσοπουλιών σε όλες της θαλάσσιες περιοχές της Ελλάδος με την μέθοδο European Seabirds at Sea (ESAS). Η μεθοδολογία αυτή βασίζεται στην συνεχή καταγραφή των θαλασσοπουλιών στο θαλάσσιο περιβάλλον κατά μήκος γραμμικής διαδρομής (line-transect) από πλοίο γραμμής ή ερευνητικό σκάφος, με σταθερή πορεία και ταχύτητα έως 20 κόμβους.

Σημαντικό ρόλο στις καταγραφές αυτές παίζουν και οι εθελοντές της ΕΟΕ (15 άτομα), οι οποίοι εκπαιδευτήκαν από το προσωπικό της ΕΟΕ μέσω σεμιναρίων. Επίσης, στις καταγραφές συμμετέχει και η MOm με το σκάφος τους όπου καλύπτει κυρίως τις θαλάσσιες περιοχές του βορείου Αιγαίου.

Βασικός στόχος του ESAS είναι η καταγραφή της κατανομής των θαλασσοπουλιών στο θαλάσσιο περιβάλλον με έμφαση στην συμπεριφορά τους. Εκτός από την καταγραφή της παρουσίας, του αριθμού και της συμπεριφοράς των πουλιών, καταγράφεται επίσης και η υπόλοιπη θαλάσσια πανίδα (π.χ. κητώδη, ψάρια), οι ανθρώπινες δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στις θαλάσσιες περιοχές (π.χ ψάρεμα) που γίνονται οι καταγραφές, καθώς επίσης και τα επιπλέοντα αντικείμενα. Όλα αυτά καταγράφονται για να μας δώσουν μια καλύτερη εικόνα για τους λόγους τους οποίους βρίσκονται τα θαλασσοπούλια στις συγκεκριμένες περιοχές και γενικά για να κατανοήσουμε την συμπεριφορά τους καλύτερα.

Η ομάδα καταγραφής συνήθως αποτελείται από δυο εκπαιδευμένους παρατηρητές όπου ο ένας παρατηρεί και ο άλλος καταγράφει. Κατά την διάρκεια της καταγραφής συμπληρώνονται δυο πρωτόκολλα: το πρωτόκολλο πλοίου και το πρωτόκολλο ειδών.

Το πρωτόκολλο πλοίου χρησιμοποιείται για να καταγράψει τις διάφορες παραμέτρους παρατήρησης, τη θέση και τη ταχύτητα του πλοίου, τις καιρικές συνθήκες καθώς και την παρουσία άλλης επιπλέουσας ύλης

που βρίσκεται στη θάλασσα. Το πρωτόκολλο πλοίου συμπληρώνεται κατά την έναρξη του ταξιδίου και συμπληρώνεται κάθε 5 λεπτά καταγράφοντας τη θέση του πλοίου κατά τη διάρκεια του πλου. Το πρωτόκολλο των ειδών χρησιμοποιείται για την καταγραφή των διαφόρων ειδών θαλασσοπουλιών που συναντάμε στη διαδρομή, τις μετακινήσεις και τις δραστηριότητές τους καθώς επίσης και τις αλληλοεπιδράσεις τους με άλλα είδη. Σε αυτό το πρωτόκολλο, τα στοιχεία καταγράφονται συνεχώς ,σε αντίθεση με το πρωτόκολλο πλοίου το όποιο συμπληρώνεται κάθε 5 λεπτά.

Μέσα στο 2009 πραγματοποιήθηκαν 84 δρομολόγια, σε διάφορες θαλάσσιες περιοχές της Ελλάδος καλύπτοντας ένα αρκετά μεγάλο κομμάτι του Αιγαίου, του Ιονίου και του Κρητικού πελάγους και διανύοντας συνολικά 7.652 χιλιόμετρα. Αξίζει να σημειωθεί ότι έχουν καταγραφεί 23.490 θαλασσοπούλια, περιλαμβάνοντας Ασημόγλαρους (*Larus michahelis*), Αρτέμηδες (*Calonectris diomedea*), Μύχους (*Puffinus yelkouan*),

Δρομολόγια καταγραφών ESAS

Θαλασσοκόρακες (*Phalacrocorax aristotelis*), Αιγαιόγλαρους (*Larus audouinii*), Καστανοκέφαλους Γλάρους (*Larus ridibundus*), Νανόγλαρους (*Larus minutus*), Υδροβάτες (*Hydrobates pelagicus*), Λεπτόραμφους Γλάρους (*Larus genei*), Μαυροκέφαλους Γλάρους (*Larus melanocephalus*) και Χειμωνογλάρονα (*Sterna sandivencis*).

Όσο αφορά την υπόλοιπη θαλάσσια πανίδα έχουν καταγραφεί συνολικά 645 άτομα περιλαμβάνοντας Κοινά δελφίνια (*Delphinus delphis*), Ρινοδέλφινα (*Tursiops truncates*), Ζωνοδέλφινα (*Stenella coeruleoalba*), Σταχτοδέλφινα (*Grampus griseous*), Μακρύπτερους Τόνους (*Thunnus alalunga*) και με μεγάλη μας έκπληξη είδαμε και 3 Φυσητήρες (*Physeter macrocephalus*). Αξίζει να σημειωθεί ότι τέτοιου είδους καταγραφή πραγματοποιείται για πρώτη φορά στην Ελλάδα και τα αποτελέσματα αναμένονται ενδιαφέροντα.

Κώστας Γαγάνης
kgaganis@ornithologiki.gr

Recording European Seabirds at Sea in Greece

One of the main actions of the «Concrete Conservation Actions for the Mediterranean Shag and Audouin's Gull in Greece, including the Inventory of Marine IBA's» project is to record seabirds within their marine environments using the European Seabirds at Sea (ESAS) methodology. This methodology is based on recording seabirds in the marine environment along a linear path (line-transect) from boat or research vessel, with a steady course and speed up to 20 knots.

The main objective of the ESAS methodology is to record the distribution of seabirds within their marine environment with emphasis on their behavior. Apart from recording the presence, number and behaviour of birds, other parameters are also recorded such as the rest of marine fauna (e.g. cetaceans, fishes), human activities (e.g. fishing) that take place in the given marine regions as well as the floating materials. For these ESAS recordings, Mom also participates with a vessel of their own, mainly covering the marine regions of the northern Aegean Sea while HOS volunteers (15 individuals) who have been recruited and trained by HOS staff play an important role for ESAS recordings.

Kostas Gaganis
kgaganis@ornithologiki.gr

► Ορνιθολογική και MOm συνεργάζονται για την προστασία των θαλασσοπουλιών

© Π. Δενδρινός

Η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία και η MOm/Εταιρεία για τη Μελέτη και Προστασία της Μεσογειακής Φώκιας συνεργάζονται εδώ και αρκετά χρόνια για την πραγματοποίηση δραστηριοτήτων πεδίου. Ο κύριος λόγος για την ανάπτυξη αυτής της συνεργασίας ήταν η πραγματοποίηση προγραμμάτων έρευνας και διαχείρισης ειδών της ορνιθοπανίδας που ζουν και αναπαράγονται στις ίδιες περιοχές της νησιωτικής και παράκτιας Ελλάδας που ζει και αναπαράγεται η μεσογειακή φώκια.

Έτσι η συνεργασία αυτή ξεκίνησε και ενδυναμώθηκε στην περιοχή των Βορείων Σποράδων κατά τη διάρκεια του προγράμματος Life - Φύση 2003 «Δράσεις για την προστασία του Μαυροπετρίτη στην Ελλάδα», που πραγματοποίησε η ΕΟΕ από το 2003 έως το 2007. Η μεγάλη εμπειρία των ερευνητών πεδίου και των δυο οργανώσεων είχε ως αποτέλεσμα μιαν εποικοδομητική συνεργασία στο πλαίσιο του συγκεκριμένου προγράμματος, το οποίο όπως αποδείχθηκε ήταν μόνον η αρχή. Στις αρχές του 2009, η ΕΟΕ ξεκίνησε ένα νέο πρόγραμμα LIFE-Φύση: «Υλοποίηση δράσεων διατήρησης για τον Θαλασσοκόρακα και τον Αιγαιόγλαρο και αναγνώριση Θαλάσσιων Σημαντικών Περιοχών για τα Πουλιά της Ελλάδας». Το πρόγραμμα, διάρκειας τεσσάρων χρόνων έχει σαν στόχο τη βελτίωση της κατάστασης διατήρησης του Θαλασσοκόρακα (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*) και του Αιγαιόγλαρου (*Larus audouinii*) στην Ελλάδα, μέσω της εφαρμογής στοχευόμενων δράσεων διατήρησης σε 17 Ζώνες Ειδικής Προστασίας.

Η MOm, με το ερευνητικό σκάφος "IFAW-Οδύσσεια", ανέλαβε την πραγματοποίηση των δράσεων έρευνας και ενημέρωσης του προγράμματος στο Βόρειο Αιγαίο. Πιο συγκεκριμένα ανέλαβε την υλοποίηση της καταγραφής θαλασσοπουλιών στη θάλασσα. Το 2009 πραγματοποιήθηκαν τρείς ερευνητικές αποστολές κατά τη διάρκεια των οποίων καλύφθηκαν περίπου 1000 ναυτικά μίλια και πραγματοποιηθήκαν πάνω από 10.000 παρατηρήσεις θαλασσοπουλιών. Παράλληλα, η Mom, σε συνεργασία με την Ορνιθολογική, ετοίμασε μια κινητή ενημερωτική έκθεση κατάλληλα σχεδιασμένη για να χρησιμοποιείται στα λιμάνια κατά τη διάρκεια των ερευνητικών αποστολών (Εικόνα). Επίσης μια δεύτερη έκθεση τοποθετήθηκε στο Κέντρο Ενημέρωσης της MOm στο Πατητήρι της Αλοννήσου, το κύριο λιμάνι του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Αλοννήσου Βορείων Σποράδων. Μέσα στο Κέντρο Ενημέρωσης της Αλοννήσου, δημιουργήθηκε μια θεματική γωνιά αφιερωμένη στο πρόγραμμα και στα δύο κύρια είδη.

Παναγιώτης Δενδρινός
p.dendrinos@mom.gr

HOS and Mom collaborate for the conservation of Greek seabirds

Within the framework of the LIFE-Nature project "Concrete Conservation Actions for the Mediterranean Shag and Audouin's Gull in Greece, including the Inventory of Relevant Marine IBAs", the researchers of MOm/Hellenic Society for the Study and Protection of the Monk Seal, undertook the responsibility to conduct research and awareness activities in the Northern Aegean Sea. In 2009 three field surveys were conducted with MOm's research vessel "IFAW-Odysseia", during which 1000 nautical miles were covered and 10.000 bird observations were performed. In addition a mobile exhibition was constructed, suitable to be used while the research vessel was moored in ports of the project area. A second exhibition was constructed within MOm's information center at Patitiri, the main port of the National Marine Park of Alonnisos, Northern Sporades.

Panagiotis Dendrinos
p.dendrinos@mom.gr

Αρτέμης

Προσδιορισμός Σημαντικών Περιοχών για τα Πουλιά στο Θαλάσσιο Περιβάλλον στην Ελλάδα

Το πρόγραμμα των Σημαντικών Περιοχών για τα Πουλιά (IBAs) ξεκίνησε από το BirdLife International στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Από τότε μέχρι και σήμερα το πρόγραμμα υλοποιείται με μεγάλη επιτυχία σε όλον τον κόσμο δημιουργώντας έτσι ένα εκτενές διεθνές δίκτυο περιοχών IBA που ήδη συμπεριλαμβάνει περισσότερες από 10,000 περιοχές, κυρίως στο χερσαίο περιβάλλον.

Παρόλο που η ανάγκη προσδιορισμού αντίστοιχων IBA στο θαλάσσιο περιβάλλον αναγνωρίσθηκε ήδη από την αρχή, οι συστηματικές μελέτες της κατανομής και των δραστηριοτήτων των πουλιών στη θάλασσα με σκοπό τον προσδιορισμό των Σημαντικών Περιοχών για τα Πουλιά στο Θαλάσσιο Περιβάλλον (θαλάσσια ή marine IBAs) διεξάγεται μόλις την τελευταία δεκαετία. Οι κύριες αιτίες για την καθυστέρηση αυτή ήταν η έλλειψη κατάλληλων και τυποποιημένων μεθόδων καταγραφής πουλιών στη θάλασσα, κατάλληλης τεχνολογίας για τη παρακολούθηση των μετακινήσεων των θαλασσοπουλιών, καθώς και το μεγάλο κόστος διεξαγωγής έρευνας στο θαλάσσιο περιβάλλον.

Η ανάγκη προσδιορισμού θαλάσσιων IBA αυξήθηκε ακόμα περισσότερο όταν στα τέλη του 20ου αιώνα διαπιστώθηκε ότι τα θαλασσοπούλια είναι η πλέον απειλούμενη ομάδα πουλιών που απειλείται τόσο στο θαλάσσιο περιβάλλον όσο και στις αποικίες λόγω των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και πιέσεων. Στην Ευρώπη όλη αυτή η κατάσταση οδήγησε στην ανάπτυξη καινούργιων μεθόδων μελέτης και παρακολούθησης των θαλασσοπουλιών καθώς και στη χρηματοδότηση εθνικών προγραμμάτων προσδιορισμού θαλάσσιων IBAs, κυρίως από ευρωπαϊκές και ιδιωτικές χρηματοδοτικές πηγές.

Από το 2007 και η Ελλάδα μέσω της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρείας (ΕΟΕ) και του προγράμματος «Μελέτη των πτηνών του ελληνικού θαλάσσιου χώρου» και ύστερα LIFE-Nature «Υλοποίηση δράσεων διατήρησης για τον Θαλασσοκόρακα και τον Αιγαιόγλαρο και αναγνώριση Θαλάσσιων Σημαντικών Περιοχών για τα Πουλιά της Ελλάδας» με χρηματοδότηση του ιδρύματος Α.Γ. Λεβέντη και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, εντάσσεται ανάμεσα στις πρώτες χώρες της Μεσογείου όπου υλοποιούνται προγράμματα προσδιορισμού των θαλάσσιων IBAs.

Ένας από τους κυρίους σκοπούς των προγραμμάτων αυτών είναι ο προσδιορισμός των θαλάσσιων IBA για τα τέσσερα είδη των θαλασσοπουλιών του Παραρτήματος I της Οδηγίας για τα Πουλιά, που αναπαράγονται σε σημαντικούς αριθμούς στην Ελλάδα, συγκεκριμένα για τον Θαλασσοκόρακα (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*), τον Αιγαιόγλαρο (*Larus audouinii*), τον Μύχο (*Puffinus yelkouan*) και τον Αρτέμη (*Calonectris diomedea*). Οι περιοχές αυτές εντάσσονται σε μια από τις τέσσερις κατηγορίες των θαλάσσιων IBA: (1) οι θαλάσσιες επεκτάσεις των αποικιών των θαλασσοπουλιών στα χερσαία IBA, (2) οι περιοχές που φιλοξενούν σημαντικές συγκεντρώσεις θαλασσοπουλιών σε ρηχά, παράκτια και εσωτερικά ύδατα, (3) οι περιοχές ανοιχτής θάλασσας που φιλοξενούν συγκεντρώσεις θαλασσοπουλιών κυρίως για τροφοληψία και (4) σημεία μεγάλων συγκεντρώσεων θαλασσοπουλιών κατά τη μετανάστευση.

Στην Ελλάδα για το σκοπό αυτό τα τελευταία χρόνια συστηματικά συλλέγονται δεδομένα κατανομής των θαλασσοπουλιών στη θάλασσα και στην παράκτια χερσαία ζώνη καθώς και δεδομένα που αφορούν την κατανομή και το μέγεθος των αποικιών τους. Οι μέθοδοι συλλογής δεδομένων συμπεριλαμβάνουν καταγραφές αποικιών σε νησιά και νησίδες, καταγραφές θαλασσοπουλιών από ερευνητικά σκάφη και επιβατικά πλοία καθώς και παρακολούθηση των μετακινήσεών τους με ραδιοπαρακολούθηση, δορυφορική τηλεμετρία και δακτυλιώσεις. Στη συνέχεια τα δεδομένα αυτά καταχωρούνται σε αντίστοιχες βάσεις δεδομένων και μαζί με τα ωκεανογραφικά, βιολογικά και αλιευτικά δεδομένα αναλύονται με στατιστικά μοντέλα για να προσδιοριστούν οι θαλάσσιες IBA.

Το μεγαλύτερο επίτευγμα του προγράμματος «Μελέτη των πτηνών του ελληνικού θαλάσσιου χώρου» τα προηγούμενα χρόνια ήταν η πιλοτική εφαρμογή όλων των μεθόδων και η απόκτηση της τεχνογνωσίας σχετικών για τον προσδιορισμό των θαλάσσιων IBA. Συνεπώς το 2009 η έμφαση δόθηκε στην συστηματική συλλογή δεδομένων και τις προκαταρκτικές αναλύσεις τους με αποτέλεσμα μέχρι στιγμής να έχουν εντοπιστεί περισσότερες από 430 αποικίες ή περιοχές φωλιάσματος των 4 ειδών προτεραιότητας, να έχουν καταγραφεί περισσότερα από 24 χιλιάδες θαλασσοπούλια από όλα τα είδη στη θάλασσα και περισσότερα από 50 χιλιάδες άτομα σε παράκτια ζώνη και αποικίες. Ταυτόχρονα πραγματοποιήθηκε συστηματική παρακολούθηση των σημαντικότερων αποικιών του Θαλασσοκόρακα, Αιγαιόγλαρου και Αρτέμη στην Ελλάδα. Οι GPS καταγραφείς δεδομένων που τοποθετήθηκαν σε μερικά άτομα από τις αποικίες αυτές προσέφεραν τα πρώτα λεπτομερή στοιχεία για την συμπεριφορά των θαλασσοπουλιών στη θάλασσα. Η προσπάθεια αυτή θα εντατικοποιηθεί τα επόμενα χρόνια και αναμένεται μέχρι το 2012 να συνταχθεί ένας πλήρης κατάλογος των θαλάσσιων IBA στην Ελλάδα.

Υδροβάτης

Jakob Fric
jakobfric@ornithologiki.gr

Identification of marine Important Bird Areas in Greece

Seabirds are considered one of the most threatened bird groups worldwide which however lack sufficient protection in their marine environment, including areas designated as Important Bird Areas (IBAs). Therefore the designation of marine IBAs is one of the top conservation priorities both on European as well as global level.

Greece, through projects of Hellenic Ornithological Society, is among the first Mediterranean countries that implement systematic surveys and data analysis to delineate marine IBAs for priority seabird species included in Annex I of the Bird Directive, namely for the Mediterranean Shag (Phalacrocorax aristotelis desmarestii), Audouin's Gull (Larus audouinii), Yelkouan Shearwater (Puffinus yelkouan) and Cory's Shearwater (Calonectris diomedea). The core of marine IBA related actions are part of two projects which are being implemented on national level, the project "Survey and conservation of seabird in Greece" privately funded by the A.G. Leventis foundation and a EU co-funded LIFE Nature "Concrete conservation actions for the Mediterranean Shag and Audouin's Gull in Greece, including the inventory of relevant marine IBAs.

After initial pilot implementation relevant survey methods in 2007 and 2008, these methods were utilized to full extent in 2009 for systematic data collection of seabird distribution and activities on Greek Seas.

Jakob Fric
jakobfric@ornithologiki.gr

► Καταργώντας τα σύνορα: η μεταναστευτική πορεία του Μαυροπετρίτη από την Ελλάδα μέχρι τη Μαδαγασκάρη και τις χώρες της ΝΑ Αφρικής

Ο Μαυροπετρίτης αναπαράγεται τους καλοκαιρινούς μήνες σε πολυάριθμες νησίδες της Μεσογείου και των Κανάριων Νήσων, ενώ διαχειμάζει στις χώρες της ΝΑ Αφρικής και στη Μαδαγασκάρη. Η μετανάστευση του είδους αποτελούσε θέμα προβληματισμού τις προηγούμενες δεκαετίες. Πρόσφατα αποτελέσματα μελετών δορυφορικής παρακολούθησης ατόμων του είδους από τις δυτικές αποικίες αναπαραγωγής (στην Ισπανία και Ιταλία) έθεσαν στο προσκήνιο παλιότερες θεωρίες.

© J. Fric

Το καλοκαίρι του 2009, μέλη της Ορνιθολογικής σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Πατρών τοποθέτησαν ηλιακούς πομπούς δορυφορικής κάλυψης σε 4 Μαυροπετρίτες με στόχο τη διερεύνηση της μεταναστευτικής πορείας των ανατολικών πληθυσμών. Από την επεξεργασία των δεδομένων της φθινοπωρινής και εαρινής μετανάστευσης θα είμαστε σε θέση να περιγράψουμε με μεγάλη ακρίβεια τη μεταναστευτική πορεία των ελληνικών πληθυσμών, συμβάλλοντας μακροπρόθεσμα στην κατάστρωση ενός ολοκληρωμένου εθνικού ή/και διεθνούς σχεδίου διαχείρισης του είδους.

Το μεταναστευτικό είδος *Falco eleonorae*, κοινώς γνωστό ως Μαυροπετρίτης ή βαρβάκι, αναπαράγεται σε πολυάριθμες νησίδες στη Μεσόγειο και τις Κανάριες Νήσους τους καλοκαιρινούς μήνες μέχρι τα τέλη Οκτωβρίου, ενώ διαχειμάζει στη ΝΑ Αφρική και τη Μαδαγασκάρη. Η ολοκλήρωση του προγράμματος LIFE «Δράσεις για την προστασία του Μαυροπετρίτη στην Ελλάδα» συνέβαλε στον εμπλουτισμό των γνώσεών μας αναφορικά με τη βιολογία και την οικολογία του είδους κατά την αναπαραγωγική περίοδο. Έχοντας πλέον θέσει τις απαραίτητες βάσεις για την περαιτέρω μελέτη του είδους, η επιστημονική ομάδα της Ορνιθολογικής σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Πατρών εντείνει πλέον τις προσπάθειές της για τη διαλεύκανση της μεταναστευτικής πορείας του Μαυροπετρίτη από τις ελληνικές περιοχές αναπαραγωγής προς τις περιοχές διαχείμασης.

Πρόσφατες μελέτες της μετανάστευσης ατόμων του είδους από αποικίες στις Βαλεαρίδες νήσους και τη Σαρδηνία έθεσαν υπό το μικροσκόπιο την ιστορική διαδρομή του είδους. Πλέον γνωρίζουμε ότι τόσο κατά τη φθινοπωρινή, όσο και κατά την εαρινή μεταναστευτική περίοδο οι Μαυροπετρίτες ακολουθούν μια συντομότερη πορεία διασχίζοντας την Αφρικανική ήπειρο. Για ακόμα μια φορά λοιπόν αναδεικνύεται η χαρισματική φύση του είδους, ενώ παράλληλα τίθεται στο προσκήνιο η ανάγκη για πιο ενδελεχή έρευνα σε αυτό τον τομέα.

Στόχος του παρόντος προγράμματος αποτελεί η επαλήθευση των πρόσφατων ευρημάτων με την εξακρίβωση της μεταναστευτικής πορείας που ακολουθούν άτομα του είδους από τις ανατολικότερες αποικίες και συγκεκριμένα από την Ελλάδα. Η παρούσα μελέτη αποτελεί μέρος της διδακτορικής διατριβής της υπογράφουσας που εκπονείται στο Παν/μιο Πατρών σε συνεργασία με την Ορνιθολογική.

Τοποθέτηση πομπού σε Μαυροπετρίτη

Η μεταναστευτική περίοδος ξεκίνησε και για τα τέσσερα άτομα το τελευταίο δεκαήμερο του Οκτωβρίου. Διαπιστώνουμε ότι η φθινοπωρινή μεταναστευτική πορεία διαφοροποιείται μεταξύ των ενηλίκων και ανηλίκων ατόμων. Τα ανήλικα γεράκια έχοντας διασχίσει την έρημο Σαχάρα παρέκκλιναν νοτιοδυτικά προς τις χώρες της Κεντρικής Αφρικής όπου στάθμευσαν για διάστημα 15 μερών πιθανότατα για να ανεφοδιαστούν. Αντίθετα τα ενήλικα κινήθηκαν ανατολικότερα, με γενική νοτιοανατολική κατεύθυνση και ολοκλήρωσαν πρώτα το μεταναστευτικό ταξίδι τους. Κατά συνέπεια παλιότερες παρατηρήσεις ατόμων στην Εγγύς Ανατολή που είχαν αποδοθεί σε περιπλανώμενα άτομα ή σε άτομα που είχαν χάσει το δρόμο τους, θα μπορούσαν να εμπίπτουν εντός των φυσικών ορίων του μεταναστευτικού διαδρόμου ατόμων από τις ανατολικές αποικίες.

Για τους σκοπούς του προγράμματος χρησιμοποιήθηκαν ηλιακοί πομποί δορυφορικής κάλυψης (Microwave Telemetry Inc, Columbia USA). Για την τοποθέτησή τους επιλέχθηκαν δύο ανήλικα και δύο ενήλικα άτομα από την αποικία της Άνδρου, μια από τις καλύτερα μελετημένες αποικίες του είδους στην Ελλάδα. Για την εκμάθηση της μεθόδου πρόσδεσης των πομπών στα γεράκια, η Ορνιθολογική κάλεσε τη Dr Marion Gschweng, με πολύχρονη εμπειρία στον τομέα, να επιδείξει την εξειδικευμένη αυτή τεχνική στην ομάδα πεδίου που απαρτιζόταν από την υπογράφουσα, τον ερευνητή της Ορνιθολογικής Jakob Fric και από τον Επίκουρο Καθηγητή του Πανεπιστημίου Πατρών Σπύρο Σφενδουράκη.

Με την ολοκλήρωση του προγράμματος θα είμαστε στη θέση να περιγράψουμε με ακρίβεια τη πορεία της φθινοπωρινής και της εαρινής μετανάστευσης καθώς και τις περιοχές διαχείμασης των ελληνικών πληθυσμών του Μαυροπετρίτη για πρώτη φορά, συμβάλλοντας στη γενικότερη μελέτη του είδους αλλά και στην επιτυχή εφαρμογή μέτρων για τη διαχείριση και προστασία του είδους σε εθνικό και διακρατικό επίπεδο.

Σχετική ιστοσελίδα: http://www.ornithologiki.gr/life/falcoel/gr/program/satellite.htm

Χριστίνα Κασσάρα
ckassara@upatras.gr

Crossing borders: the migratory route of Eleonora's falcon from Greece to Madagascar and SE Africa

Eleonora's falcon breeds during the summer period in numerous islets spread all over the Mediterranean Sea and the Canary Islands, while it spends the rest of the year in its wintering grounds located in SE Africa and Madagascar. The migration of the species had troubled scientists in previous years. Recent findings from satellite tracked individuals from the western colonies (Spain and Italy) question past theories.

This summer, HOS in collaboration with the University of Patras tagged 4 individuals with solar satellite transmitters in an attempt to unveil the migratory routes of the eastern breeding populations of the species. After having analysed the autumn and spring migration data we will be able to describe with great certainty the autumn migratory route of the Greek Eleonora's falcons, which will eventually contribute to the implementation of a solid (inter)national conservation plan for the species.

Christina Kassara
ckassara@upatras.gr

► Παρακολούθηση της αποικίας του Αρτέμη στις Διονυσάδες της Κρήτης

Στον κόσμο υπάρχουν περισσότερα από 60 είδη θαλασσοπουλιών της οικογένειας των Ρινοτρυπίδων (Procellariidae) που μοιράζονται πολλά κοινά χαρακτηριστικά με τα μεγαλύτερα τους, συγγενικά είδη, τα Άλμπατρος του νοτίου Ειρηνικού Ωκεανού. Όπως τα τελευταία, τα περισσότερα είδη της οικογένειας των Ρινοτρυπίδων απαντώνται γύρω από την Ανταρκτική όπου τα κρύα και πλούσια με οξυγόνο και τροφή νερά συντηρούν μεγάλη ποικιλία θαλάσσιας πανίδας.

Επομένως τα ζεστά νερά της Μεσογείου είναι ιδιαίτερα μεγάλη πρόκληση για τα είδη αυτά και η οικολογία τους στην περιοχή δεν είναι ακόμα καλά μελετημένη. Ο Αρτέμης (*Calonectris diomedea*), το μεγαλύτερο είδος της οικογένειας που φωλιάζει στην Μεσόγειο, είναι στην κορυφή της τροφικής αλυσίδας και συνεπώς είναι το σημαντικότερο είδος για την κατανόηση του θαλάσσιου μας περιβάλλοντος.

Η μελέτη των Αρτέμηδων στις Διονυσάδες της Κρήτης, ήδη έχει ξεκινήσει από μια ομάδα γερμανών ορνιθολόγων πριν δεκαετίες. Αυτός ήταν αρκετά μεγάλος λόγος και η αφορμή για τη συνέχιση της μελέτης το 2009, ιδιαίτερα όταν ενώθηκαν οι δυνάμεις και η εμπειρία του βασικού ερευνητή της αρχικής ομάδας με αυτές της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρεία και του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας Κρήτης. Η βασική περιοχή μελέτης περιλαμβάνει ένα τμήμα της αποικίας του Αρτέμη, διαστάσεων 200μ x 400μ, όπου υπάρχουν περισσότερες από 150 γνωστές προσβάσιμες φωλιές, δηλαδή ένα αρκετά μεγάλο δείγμα των φωλιών, έτσι ώστε να αποτελέσει το υπόβαθρο για τη μελλοντική παρακολούθηση της αποικίας.

Στην περιοχή μελέτης πραγματοποιήθηκε η χαρτογράφηση όλων των φωλιών με τη λήψη της θέσης και της φωτογραφίας της κάθε φωλιάς καθώς και με τη καταγραφή χαρακτηριστικών της φωλιάς. Η χρήση της τεχνολογίας GPS επέτρεψε εύκολη επανεύρεση των φωλιών ακόμα και σε απόλυτο σκοτάδι της νύχτας, όταν τα πουλιά γυρνούν στις φωλιές τους. Έχουν καταγραφεί όλες οι φωλιές που είχαν χρησιμοποιηθεί τουλάχιστον μια φορά τα προηγού-

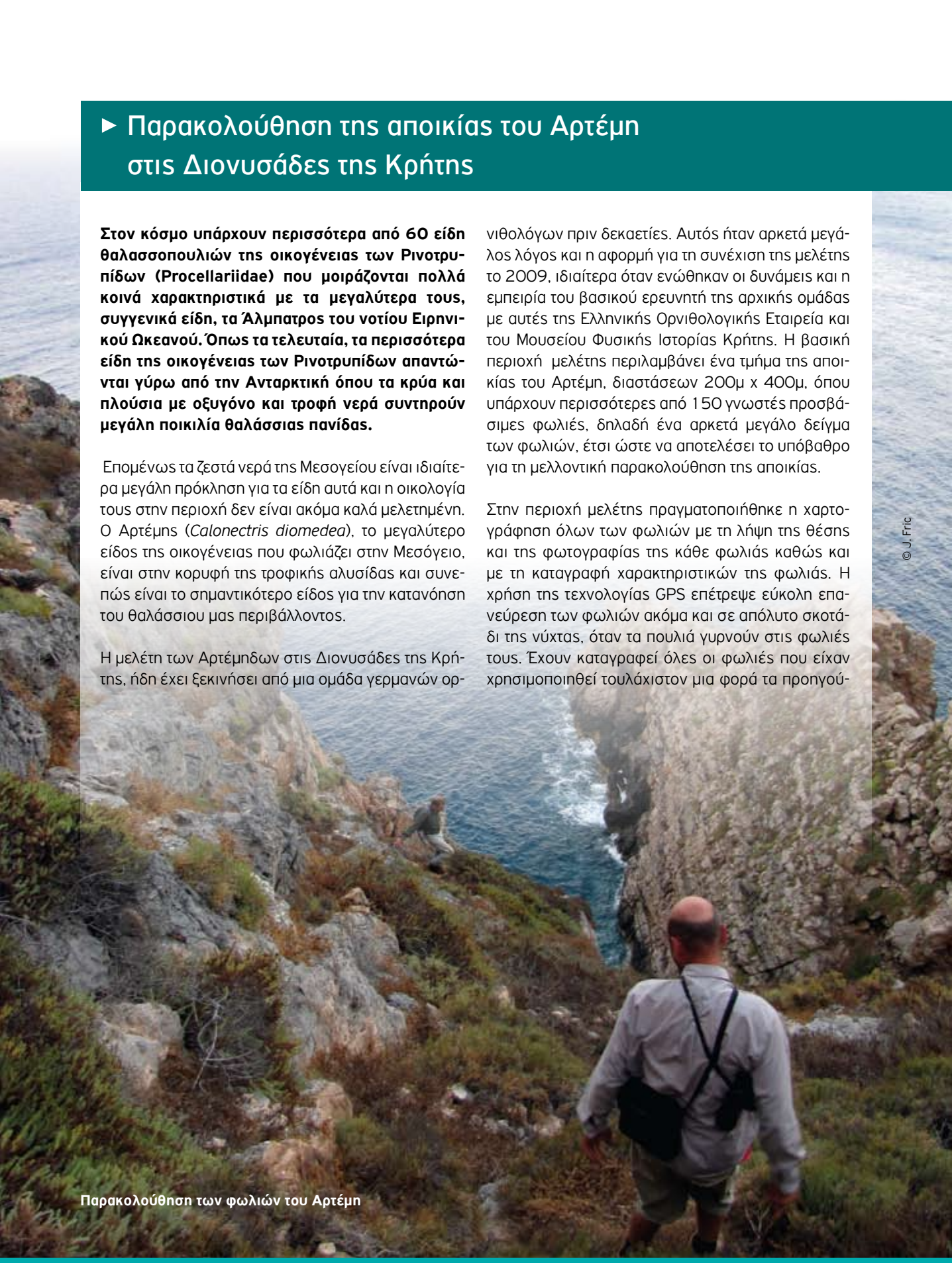

© J. Fric

Παρακολούθηση των φωλιών του Αρτέμη

Νεοσσός Αρτέμη

μενα χρόνια και περίπου 2/3 από αυτές ήταν κατειλημμένες και αυτή την χρονιά. Αυτό το αποτέλεσμα είναι χαρακτηριστικό για τους Αρτέμηδες, καθώς οι καλές φωλιές χρησιμοποιούνται κάθε χρόνο από τα έμπειρα άτομα ενώ τις λιγότερο κατάλληλες φωλιές καταλαμβάνουν άπειρα νέα ζευγάρια που συνήθως έχουν και μικρότερη αναπαραγωγική επιτυχία από τα έμπειρα ζευγάρια.

Η τηλεμετρία του Αρτέμη με την τεχνολογία GPS έγινε δυνατή πρόσφατα καθώς οι αρκετά ελαφριές συσκευές είναι διαθέσιμες μόλις τα τελευταία χρόνια. Το 2009 χρησιμοποιήθηκαν στις Διονυσάδες οι GPS καταγραφείς δεδομένων, στη μεγαλύτερη προσπάθεια τηλεμετρίας του Αρτέμη μέχρι τώρα στην Ελλάδα, για την απόκτηση απαραίτητης τεχνογνωσίας καθώς και για τον προσδιορισμό των περιοχών τροφοληψίας. Οι συσκευές αυτές τοποθετήθηκαν με ειδική μέθοδο που δεν εμποδίζει τα πουλιά στη πτήση και στην αναζήτηση τροφής. Η ανάκτηση των συσκευών και των δεδομένων που αποθήκευαν γίνεται μερικές μέρες αργότερα όταν τα πουλιά γυρνούν στην φωλιά. Για να αποφευχθεί η απώλεια των συσκευών μόνο περιορισμένος αριθμός καταγραφέων τοποθετήθηκε, ωστόσο ένα από τα άτομα ταξίδεψε περισσότερα από δυο χιλιάδες χιλιόμετρα σε μόλις πέντε μέρες (βλ. ΟΙΩΝΟΣ 38, 2009). Επομένως, βάσει της φετινής εμπειρίας και των παραπάνω αποτελεσμάτων, την επόμενη χρονιά μπορεί να συνεχιστεί εντατικά η συστηματική μελέτης με τη χρήση της τηλεμετρίας.

Νέα δεδομένα προέκυψαν από την επανεύρεση των ατόμων που είχαν δακτυλιωθεί στο παρελθόν. Από τα 154 ενήλικα άτομα που έχουν πιαστεί στη μελέτη, τα 15 άτομα είχαν ηλικία μεγαλύτερη των 20 ετών. Την μεγαλύτερη ηλικία είχε ένα θηλυκό άτομο το οποίο έχει δακτυλιωθεί το 1978 ήδη ως ενήλικο άτομο. Το άτομο αυτό πρέπει να έχει γεννηθεί στις αρχές της δεκαετίας του 1970 (καθώς οι Αρτέμηδες αρχίζουν να φωλιάζουν σε ηλικία μερικών ετών) και έχει τη μεγαλύτερη ηλικία που έχει καταγραφεί ποτέ τη Μεσόγειο. Τέτοιου είδους δημογραφικά δεδομένα μπορούν να προκύψουν μόνο από μακροχρόνιες μελέτες όπως είναι αυτή στις Διονυσάδες που αποδεικνύει την σημασία και την ανάγκη διεξαγωγής μακροχρόνιων προγραμμάτων παρακολούθησης του Αρτέμη.

Dr. Dietrich Ristow & Jacob Fric
dietrich.ristow@t-online.de

Η κατανομή των φωλιών στην περιοχή μελέτης

Study of Cory's Shearwater colony on the Dionisades of Crete

Geographic positions of > 150 nest sites were recorded by GPS in a study plot for future monitoring. About 70% of them proved to be occupied in 2009. Among 154 adult shearwaters checked, 15 proved to be older than 20 years of age. The oldest bird had been marked in June 1978 as an adult female, at a spot less than 50 m away from the present site. So its true age might be forty years, as individuals of this species breed for the first time when half a dozen years old. Such demographic data demonstrate the need for long term studies to understand Aegean seabirds.

Dr. Dietrich Ristow & Jacob Fric
dietrich.ristow@t-online.de

► Η συστηματική έρευνα της αποικίας των Αρτέμηδων στα Στροφάδια συνεχίζεται...

Για τρίτο συνεχή χρόνο η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία σε συνεργασία με το Τμήμα Τεχνολογίας Περιβάλλοντος και Οικολογίας και του ΤΕΙ Ιονίων Νήσων, διεξήγαγε δράσεις έρευνας και διατήρησης και προστασίας για τον Αρτέμη στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Στροφάδων Νήσων (Ιόνιο Πέλαγος, Δυτική Ελλάδα). Η γνώση που σταδιακά κερδίζεται τα τελευταία χρόνια, «φωτογραφίζει» τα Στροφάδια ως τη σημαντικότερη περιοχή αναπαραγωγής του μεσογειακού υποείδους (*Calonectris diomedea diomedea*) του Αρτέμη. Το γεγονός αυτό πιστοποιεί τη σημαντικότητα της συστηματικής παρακολούθησης της αποικίας του είδους, η οποία και αναμένεται να συνδράμει γενικότερα στην επικαιροποίηση της γνώσης των θαλασσοπουλιών αλλά και στην οριοθέτηση των Σημαντικών Θαλάσσιων Περιοχών για τα Πουλιά της Ελλάδας.

Πιο αναλυτικά οι δράσεις πεδίου που υλοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της αναπαραγωγικής περιόδου του 2009 (Μάιος-Οκτώβριος) στην περιοχή των Στροφάδων ήταν οι εξής:

- **Απογραφή του αναπαραγωγικού πληθυσμού**

Το 2009 πραγματοποιήθηκε μία συστηματική προσπάθεια απογραφής του αναπαραγωγικού πληθυσμού του Αρτέμη. Για το σκοπό αυτό εφαρμόσθηκε η τυχαία στρωματωμένη δειγματοληψία για την καταγραφή ενεργών φωλιών σε επιφάνειες έκτασης 100m^2, ώστε να συμπεριληφθούν ενδιαιτήματα αναπαραγωγής με διαφορετικά οικολογικά χαρακτηριστικά. Τα αποτελέσματα έδειξαν μία υψηλή πληθυσμιακή πυκνότητα της τάξης των 6,4 φωλιών/100m^2. Η πυκνότητα αυτή σε συνδυασμό με τη μεγάλη συνολικά επιφάνεια του νησιωτικού συμπλέγματος (περί τα 100.000 m^2) η οποία και θεωρείται κατάλληλη για φώλιασμα, «εκτοξεύει» τον αριθμό των αναπαραγωγικών ζευγαριών στα 6.000-7.000 ζευγάρια. Τόσο η πυκνότητα των φωλιών όσο και ο αριθμός των αναπαραγωγικών ζευγαριών δείχνουν πως τα Στροφάδια αποτελούν μία πολύ σημαντική αποικία του είδους στη Μεσόγειο, με πληθυσμιακά δεδομένα που από άποψη μεγεθών ταιριάζουν περισσότερο σε αποικίες Αρτέμηδων στα νησιά του Ατλαντικού.

- **Παρακολούθηση της αναπαραγωγικής επιτυχίας**

Την περίοδο Ιουνίου – Οκτωβρίου 2009 καταγράφηκαν και παρακολουθήθηκαν συνολικά 123 φωλιές (το 2008 και το 2007 είχαν παρακολουθηθεί 103 και 65 φωλιές αντίστοιχα). Συνολικά το 2009 έγιναν τρεις επισκέψεις για την παρακολούθηση της αναπαραγωγικής επιτυχίας στην αποικία των Στροφάδων για τον έλεγχο της ωοαπόθεσης (5-7 Ιουνίου), τον έλεγχο της επιτυχίας εκκόλαψης (28-31 Ιουλίου) και τελικώς τον έλεγχο της επιτυχούς πτέρωσης των νεοσσών (1-4 Οκτωβρίου). Τα συνολικά αποτελέσματα έδειξαν μία χαμηλή αναπαραγωγική επιτυχία της τάξης του 55% και παρουσιάζονται στο Γράφημα 1.

- **Μελέτη της συμπεριφορικής οικολογίας**

Η έρευνα σχετικά με τα πρότυπα συμπεριφοράς του είδους στην αποικία των Στροφάδων επικεντρώθηκε στα εξής:

1. Μελέτη του πρότυπου επισκεψιμότητας των γονιών στις φωλιές και στο νεοσσό για δεύτερη συνεχή αναπαραγωγική περίοδο με τη χρήση φωτοπαγίδων Bushnell.
2. Προσδιορισμός των θαλάσσιων πεδίων τροφοληψίας του είδους με τη χρήση GPS data loggers σε

Καταγραφή θαλασσοπουλιών από τη στεριά στα Στροφάδια

ενήλικα άτομα. Ήδη τα προκαταρκτικά στοιχεία από τις μετακινήσεις των ατόμων στα πεδία τροφοληψίας τους αναμένεται να συνδράμουν σημαντικά στον καθορισμό των θαλάσσιων Σημαντικών Περιοχών του Ιονίου για τους Αρτέμηδες αλλά και για τα άλλα θαλασσοπούλια της χώρας.

3. Τοποθέτηση πομπών (geolocators) σε ενήλικα οι οποίοι αναμένεται την επόμενη χρονιά και κατά την επιστροφή των πουλιών στα Στροφάδια, να δώσουν σημαντικές πληροφορίες για τα πρότυπα μετανάστευσης των Αρτέμηδων, τα πεδία διαχείμασης τους κλπ.
4. Υλοποίηση καταμετρήσεων από σταθερά σημεία στις ακτές των Στροφάδων προκειμένου να ενισχυθεί η γνώση γύρω από τον πληθυσμό (αναπαραγωγικό και μη) των Αρτέμηδων αλλά και για τις συνήθειες τους (rafting behavior).
5. Συνέχιση για τρίτο συνεχή χρόνο του εκτεταμένου προγράμματος δακτυλιώσεων σε νεοσσούς και ενήλικα άτομα προκειμένου να ελεγχθεί μελλοντικά η φιλοπατρία του είδους. Ήδη καταγράφηκαν και οι πρώτες επανευρέσεις ενηλίκων σε φωλιές που είχαν χρησιμοποιήσει και στο παρελθόν.

- **Ανάλυση της γενετικής δομής του πληθυσμού**

Συνέχιση των αιμοληψιών τόσο σε γονείς-ενήλικα άτομα όσο και σε νεοσσούς προκειμένου τα δείγματα να αναλυθούν με τη χρήση μικροδορυφορικών DNA, για την ανεύρεση πιθανών συγγενειών με άτομα άλλων αποικιών ανά την Μεσόγειο.

- **Εκτίμηση της τυχαίας παγίδευσης σε αλιευτικά εργαλεία**

Φέτος για πρώτη φορά ξεκίνησε μία προσπάθεια για την εκτίμηση της τυχαίας παγίδευσης (By-catch) Αρτέμηδων αλλά και άλλων θαλασσοπουλιών, σε αλιευτικά εργαλεία (κυρίως παραγάδι) που χρησιμοποιούνται στην ευρύτερη περιοχή των Στροφάδων και της Ζακύνθου. Τα αποτελέσματα από αυτή τη δράση η οποία θα συνεχιστεί για άλλα τουλάχιστον δύο χρόνια, προβλέπεται να συσχετισθούν με τα πληθυσμιακά δεδομένα της αποικίας στα Στροφάδια προκειμένου να υπάρχει ένα ποσοτικό μέτρο της πίεσης-απειλής που συνιστά το φαινόμενο αυτό για το είδος.

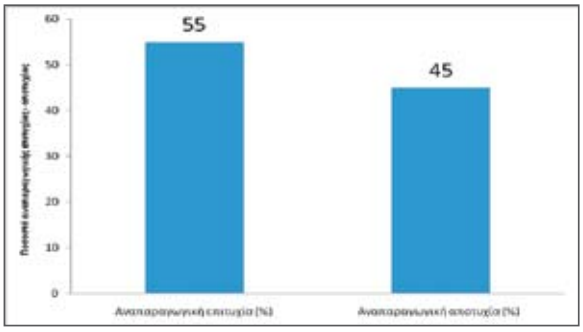

Γράφημα 1. Ποσοστά αναπαραγωγικής επιτυχίας και αποτυχίας σε σύνολο 123 φωλιών Αρτέμηδων στις Στροφάδες Νήσους κατά την αναπαραγωγική περίοδο Ιουνίου – Οκτωβρίου 2009

Γιώργος Καρρής
gkarris@teiion.gr

Strofades Fieldwork 2009

The HOS in collaboration with the Department of the Technological Educational Institute of the Ionian Islands continued for a third year to implement specific conservation measures and research activities on Strofades Islands complex (Ionian Sea, Western Greece). The area hosts a significant Cory's Shearwater (*Calonectris diomedea diomedea*) colony, one of the largest in Greece. The local seabird study which was initiated in 2007 aiming to evaluate the species' status, breeding biology, genetic structure and foraging and population ecology and on a second level to contribute to the Inventory of Marine IBA's for the Greek seabirds.

The fieldwork during the breeding period of 2009 was focused on: a) the estimation of the total population on both islets by coastal surveys, namely by counting rafts as well as by assessing the Apparently Occupied Nests (AON) in 30 sampling units of 100 m^2 each, where a nest density score of 0.064 AON and a total population size of 6,000-7,000 pairs were found b) the monitoring of breeding performance in a sample of 123 nests which point out a low success rate of 0.55 chick/ nesting pair/ year, c) the summer distribution of this migratory pelagic seabird, and its foraging activity in space and time by using Geolocators and GPS data loggers respectively, d) the assessment of genetic variability of Cory's Shearwater population on Strofades by using DNA which will be extracted from individual blood samples, and e) the evaluation of by-catch Shearwater mortality in the Ionian Sea as a result of longline and gillnet fisheries by following on board fishing vessels observations.

Georgios Karris
gkarris@teiion.gr

Η τηλεμετρία των θαλασσοπουλιών στην Ελλάδα ...και ακόμα παραπέρα

Τοποθέτηση πομπού σε Αρτέμη

Η τηλεμετρία είναι μια από τις τελευταίες μεθόδους που προστέθηκαν στον κατάλογο των εργαλείων που χρησιμοποιούνται για την παρακολούθηση των μετακινήσεων και των δραστηριοτήτων των θαλασσοπουλιών στη θάλασσα, όπου η παρακολούθησή τους είναι ιδιαίτερα δύσκολη. Για το σκοπό αυτό τοποθετούνται σε πουλιά διαφόρων τύπων ηλεκτρονικές συσκευές που είτε εκπέμπουν (πομποί), είτε αποθηκεύουν (καταγραφείς δεδομένων) τα δεδομένα που αφορούν τη συμπεριφορά των πουλιών.

Παρόλο που η κλασική ραδιοπαρακολούθηση με τη χρήση μικρών συσκευών που εκπέμπουν ραδιοκύματα χρησιμοποιείται στα θαλασσοπούλια περισσότερο από 2 δεκαετίες, οι άλλες μέθοδοι με δυνατότητα παροχής μεγαλύτερης ακρίβειας και ποσότητας δεδομένων που αφορούν διαφορετικά δορυφορικά συστήματα, όπως είναι τα συστήματα GPS και ARGOS, αναπτύχθηκαν πολύ πιο πρόσφατα. Εκτός από τους περιορισμούς βάρους και ακρίβειας του κάθε τύπου συσκευής, καθοριστικό ρόλο στην επιλογή των συσκευών παίζουν και τα ερωτήματα που θέλουμε να απαντήσουμε. Επομένως για τον προσδιορισμό των θαλάσσιων IBA στην Ελλάδα χρησιμοποιούνται κυρίως οι GPS καταγραφείς δεδομένων που από την μία είναι αρκετά ελαφροί έτσι ώστε να μπορούν να τοποθετηθούν σε θαλασσοπούλια μεσαίου μεγέθους, από το μικρότερο Μύχο (*Puffinus yelkouan*) μέχρι και τον πιο βαρύ Θαλασσοκόρακα (*Phalacrocorax aristotelis*) και από την άλλη καταγράφουν δεδομένα με αρκετά μεγάλη χωρική ακρίβεια έτσι ώστε να μπορούν να προσδιοριστούν μετακινήσεις των πουλιών ανάμεσα σε χιλιάδες ελληνικά νησιά και νησίδες.

Κατά τη διάρκεια της φετινής περίοδο αναπαραγωγής τοποθετήθηκαν 9 GPS συσκευές σε Αιγαιόγλαρους (*Larus audouinii*) και Αρτέμηδες (*Calonectris diomedea*) σε αποικίες στο Αιγαίο Πέλαγος ενώ στα Στροφάδια, στο Ιόνιο Πέλαγος, τοποθετήθηκαν από το ΤΕΙ Ιωνίων Νήσων σε συνεργασία με την ΕΟΕ άλλοι 4 GPS καταγραφείς δεδομένων και 5 ηλιακοί καταγραφείς δεδομένων (geolocator). Από τα δεδομένα που έφεραν πίσω τα πουλιά μαζί με τις συσκευές τους είτε προέκυψαν εντελώς καινούργια στοιχεία για την συμπεριφορά των πουλιών, είτε επιβεβαιώθηκαν παλιότερες υποψίες όσον αφορά αυτή.

Στα Δωδεκάνησα, από τους 2 Αιγιαόγλαρους στους οποίους τοποθετήθηκαν οι καταγραφείς δεδομένων μόνο ο ένας επέστρεψε τη συσκευή του, ενώ ο άλλος επίμονα απέφευγε τους ερευνητές προφανώς με σκοπό να κρατήσει τη δικιά του! Παρόλα αυτά, από τα διαθέσιμα δεδομένα αποκαλύφθηκε ότι υπήρχε μεγάλη κινητικότητα για αναζήτηση της τροφής του πρώτου ατόμου καθώς επισκέφτηκε σε λιγότερα από 2 μέρες 6 νησιά και νησίδες, μερικά μέχρι και 5 φορές. Από την άλλη στην αναζήτηση αυτή απομακρύνθηκε ελάχιστα από την αποικία του, μόλις 9 χλμ (εικόνα 1), ενώ στην Ισπανία όπου φωλιάζει η πλειοψηφία του παγκόσμιου πληθυσμού του Αιγαιόγλαρου, οι αποστάσεις αυτές μπορεί να είναι δεκαπλάσιες. Από τα στοιχεία αυτά φαίνεται ότι στην Ελ-

Εικόνα 1

λάδα, τουλάχιστον κατά τη περίοδο της αναπαραγωγής οι Αιγαιόγλαροι διανύουν σχετικά μικρές αποστάσεις και παραμένουν κοντά στις αποικίες τους. Σε αντίθεση με τους Αιγαιόγλαρους, οι Αρτέμηδες φαίνεται ότι δεν ενδιαφέρονται για τις μεγάλες αποστάσεις προκειμένου να βρουν τροφή. Είναι γνωστό ότι κατά τη διάρκεια της επώασης των αυγών τους οι Αρτέμηδες κάνουν ταξίδια διάρκειας και έως 2 εβδομάδων, αλλά μέχρι τώρα παρέμεινε άγνωστο το πόσο μακριά μπορούν να φτάσουν μέσα σε αυτό το χρονικό διάστημα. Ένας από τους υπό παρακολούθηση Αρτέμηδες που έφυγε από τις Διονυσάδες στη ΒΑ Κρήτη, διέσχισε σε 5 μέρες περισσότερα από 2300 χλμ. Μετά τη πρώτη του στάση στο δέλτα του Νείλου, συνέχισε ακολουθώντας την ακτή της Β. Αφρικής μέχρι τη Τρίπολη στη Λιβύη, όπου τέλειωσε η μπαταρία του καταγραφέα δεδομένων (εικόνα 2). Πέρα από τα βασικά στοιχεία για την απόσταση από την αποικία που μπορούν να φτάσουν τα θαλασσοπούλια στα ταξίδια τους, οι καταγραφείς δεδομένων δίνουν πληροφορίες για την συμπεριφορά των πουλιών κατά τη διάρκεια του ταξιδιού. Από τις μετρήσεις της ταχύτητας των πουλιών που καταγράφονται μπορούν επίσης να προσδιοριστούν οι περιοχές στη θάλασσα τις οποίες χρησιμοποιούν για τροφοληψία ή για ξεκούραση, όπως απεικονίζεται στην εικόνα 3 για τους Αρτέμηδες από τις Διονυσάδες.

Εικόνα 2

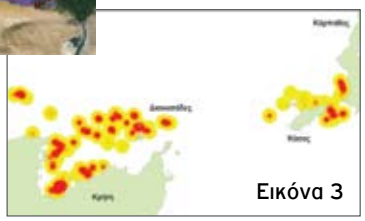
Εικόνα 3

Όλοι αυτοί οι τύποι δεδομένων που συλλέγονται με την τηλεμετρία διευρύνουν τις γνώσεις για τα θαλασσοπούλια στην Ελλάδα και σε συνδυασμό με άλλα δεδομένα για την κατανομή και συμπεριφορά των θαλασσοπουλιών, όπως καταγραφές από πλωτά μέσα (ESAS), αποτελούν το απαραίτητο υπόβαθρο για το προσδιορισμό των θαλάσσιων IBA. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα δεδομένα αυτά δεν προέρχονται απαραίτητα μόνο από την Ελλάδα. Το BirdLife Malta στο πλαίσιο του δικού του προγράμματος LIFE για την προστασία του Μύχου τοποθέτησε δορυφορικούς πομπούς συστήματος AGROS κατά τη περίοδο της αναπαραγωγής. Τα πουλιά αυτά μετανάστευσαν το καλοκαίρι προς τη Μαύρη Θάλασσα και από τα δεδομένα που έστειλαν οι πομποί προκύπτουν οι περιοχές στο Αιγαίο πέλαγος που διέσχισαν στη πορεία τους.

Η εμπειρία και η τεχνογνωσία για την τηλεμετρία των θαλασσοπουλιών που έχουν αποκτηθεί μέχρι τώρα θα χρησιμοποιηθούν στα επόμενα χρόνια στην προσπάθεια να συλλεχθούν αντίστοιχα δεδομένα από όλες τις σημαντικότερες αποικίες των θαλασσοπουλιών τόσο στο Αιγαίο όσο και στο Ιόνιο Πέλαγος, αλλά και στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολική Μεσογείου σε συνεργασία με BirdLife εταίρους από γειτονικές χώρες, όπως είναι η Μάλτα, η Τουρκία και η Ιταλία. Χάρη στην τηλεμετρία αποδείχθηκε ξανά ότι τα θαλασσοπούλια, όπως και άλλα πουλιά, πράγματι δεν γνωρίζουν σύνορα και ότι η αποτελεσματική έρευνα και διατήρησή τους μπορεί να προκύπτει μόνο μέσα από διασυνοριακές συνεργασίες.

Jakob Fric
jakobfric@ornithologiki.gr

Telemetry of seabird in Greece ...and beyond

Recently, telemetry has become one of the main methods used for survey of seabird movements and behaviour at sea, which is being intensively used for collection of data related to marine IBA designation in Greece. A total of 13 GPS data loggers and 5 geolocators have been mounted on Audouin's Gulls (*Larus audouinii*) and Cory's Shearwaters (*Calonectris diomedea*) in 2009 by HOS and TEI of Ionian islands, providing first detailed information on the range and foraging areas of those two species.
Audouin's Gulls during their breeding season seem to remain close to their colonies with their foraging range of order of magnitude of 10km. Cory's Shearwaters on the other hand have changing foraging strategy.
During incubation period foraging trips last for more than a week during which period birds make several thousand kilometers before returning to their nest. On the contrary during early chick rearing period foraging trips last only one or few days with birds staying relatively close (<100km) to their colonies. The most impressive trip recorded was the one of a Cory's Shearwater which travelled from its colony on Dionysades in NE Crete, first by crossing Mediterranean Sea to the delta of river Nile and then along North African coast all the way to Tripoli in Libya.

Jakob Fric
jakobfric@ornithologiki.gr

Διατήρηση της Νανόχηνας

Η Νανόχηνα (*Anser erythropus*) είναι από τα πλέον απειλούμενα είδη πουλιών της Ευρώπης. Στην χώρα μας τα τελευταία χρόνια διαχειμάζουν περίπου 50 άτομα τα οποία αποτελούν το σύνολο σχεδόν του Φιννοσκανδικού πληθυσμού που βρίσκεται στο χείλος της εξαφάνισης.

Η Ορνιθολογική συμμετείχε από το 2005 σε ένα διεθνές πρόγραμμα χρηματοδοτούμενο από το ταμείο LIFE-Nature της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με τίτλο: "Διατήρηση της Νανόχηνας στην ευρωπαϊκή μεταναστευτική διαδρομή". Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε από το WWF Φιλανδίας σε συνεργασία με 9 ακόμη εταίρους στην Φιλανδία, Νορβηγία, Εσθονία, Ουγγαρία και Ελλάδα.

Το πρόγραμμα στόχευε στη βελτίωση και παρακολούθηση της κατάστασης της Νανόχηνας στις πιο σημαντικές περιοχές αναπαραγωγής, στάθμευσης και διαχείμασης κατά μήκος της ευρωπαϊκής διαδρομής του Φιννοσκανδικού πληθυσμού με βραχυπρόθεσμο στόχο την ανάσχεση της μείωσης του πληθυσμού αυτού. Ειδικότερα για την Ελλάδα, οι δράσεις του προγράμματος αφορούσαν στην παρακολούθηση του πληθυσμού και των απειλών, καθώς και στην ευαισθητοποίηση αγροτών και κυνηγών. Επικεντρώθηκαν στις δύο περιοχές που απαντά κυρίως το είδος, στη λίμνη Κερκίνη και στο δέλτα του Έβρου, αλλά παρακολούθηση πραγματοποιήθηκε και σε άλλους μεγάλους υγροτόπους της βόρειας Ελλάδας.

Καθώς το πρόγραμμα ολοκληρώθηκε τον Μάρτιο του 2009, η μόνη δράση που πραγματοποιήθηκε μέσα στο έτος ήταν η συνέχιση της παρακολούθησης της χειμερινής περιόδου 2008-9. Την περίοδο αυτή ο μέγιστος αριθμός που παρατηρήθηκε ήταν 45 άτομα στη λίμνη Κερκίνη και χαρακτηριστικό της ήταν ότι ήταν η μόνη χρονιά που το κύριο κοπάδι δεν παρατηρήθηκε καθόλου στο Δέλτα του Έβρου.

Βασικά συμπεράσματα από την 4ετή παρακολούθηση που έγινε στα πλαίσια του προγράμματος είναι:

1. Το δέλτα του Έβρου παραμένει ο σημαντικότερος ίσως υγρότοπος στην Ευρώπη για την διατήρηση του φιννοσκανδικού πληθυσμού νανόχηνας καθώς εδώ διαχειμάζει σταθερά τα τελευταία χρόνια το μεγαλύτερο μέρος του. Επίσης, αναδείχτηκε η σημασία του και σαν κύριος σταθμός συγκέντρωσης κατά την έναρξη της ανοιξιάτικης μεταναστευτικής περιόδου, ενώ παράλληλα αναδείχτηκε και η αξιοσημείωτη και

Απελευθέρωση Νανόχηνας μετά από δακτυλίωση και τοποθέτηση πομπού

© L. Jostein Øien

αυξανόμενη σπουδαιότητα της λίμνης Κερκίνης ως τόπου διαχείμασης.

2. Το λαθροκυνήγι εξακολουθεί να αποτελεί την κυριότερη απειλή για τις νανόχηνες στην Ελλάδα και είναι επιτακτική η ανάγκη καλύτερης φύλαξης και πληρέστερης ενημέρωσης των κυνηγών, ενώ είναι απαραίτητη η συνεργασία με τις κυνηγετικές οργανώσεις για αποτελεσματικά μέτρα προστασίας του είδους.
3. Κάθε χειμώνα οι περισσότερες ή όλες οι νανόχηνες εγκαταλείπουν τους γνωστούς υγρότοπους που διαχειμάζουν στη βόρεια Ελλάδα για μία άλλη άγνωστη προς το παρόν περιοχή όπου περνούν ένα διάστημα περίπου 1 μηνός πριν παρατηρηθούν ξανά στις γνωστές περιοχές στο ξεκίνημα της ανοιξιάτικης μετανάστευσής τους.
4. Η λίμνη Ισμαρίδα που ήταν ένας από τους σημαντικότερους σταθμούς διαχείμασης για τις νανόχηνες στην Ελλάδα, έχει χάσει πια τη σημασία της για το είδος αλλά και για τις άλλες χήνες λόγω αύξησης της όχλησης, του κυνηγιού και της λαθροθηρίας και καταστροφής των φυσικών λιβαδιών που αποτελούσαν το κύριο ενδιαίτημα τροφοληψίας όλων των χηνών.

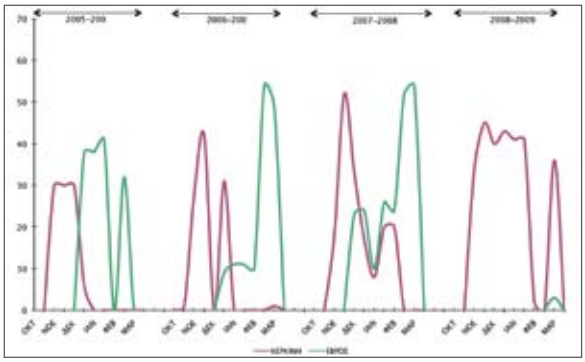

Γράφημα
Μεταβολή του αριθμού των Νανόχηνων που διαχείμασαν στη Λίμνη Κερκίνη & στο Δέλτα του Έβρου

© J. Costet

Επίσης εκδόθηκε μία αναφορά στην οποία παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του προγράμματος σε μορφή εργασιών. Την αναφορά αυτή καθώς και άλλες εκδόσεις του προγράμματος μπορεί να βρει κανείς στη διεύθυνση: http://www.wwf.fi/english/finland/lesser_white_fronted/publications.html

Μετά το τέλος του προγράμματος, υπάρχουν αρκετά σημαντικά ζητήματα διατήρησης του είδους που παραμένουν ανοιχτά. Από τα κυριότερα είναι η εφαρμογή του νέου διεθνούς σχεδίου δράσης στη χώρα μας, αλλά και η συνέχιση της παρακολούθησης και των δράσεων ενημέρωσης, η δραστηριοποίηση της ομάδας εργασίας με τις γειτονικές χώρες, κλπ. Σε συνεργασία με τους εταίρους μας του προγράμματος, αλλά και διεθνείς οργανισμούς, αναζητείται η δυνατότητα εκπόνησης ανάλογου προγράμματος για τα προσεχή έτη.

Ιστοσελίδες:
http://www.ornithologiki.gr/gr/nanoxina/index.php
http://www.wwf.fi/lwfg

Γιάννης Τσουγκράκης & Μαρία Παναγιωτοπούλου
ytsougrakis@ornithologiki.gr

Conservation of the Lesser White-fronted Goose

The Lesser White-fronted Goose *Anser erythropus* (LWfG) is one of the most threatened birds in Europe. Almost the entire critically endangered Fennoscandian population winters in Greece with c. 50 individuals present each of the last years. HOS since 2005 was a partner in an international LIFE-Nature project entitled "Conservation of the Lesser White-fronted Goose on European migration route" and run by WWF Finland and 9 more partners in 5 countries along the migration route. The project ended in March 2009. Its objective was to improve and monitor the conservation status of the LWfG.

The actions for Greece were monitoring of the population and threats and public awareness campaign targeted to hunters and farmers and they were implemented mainly at the two most important sites for the species: Evros delta and lake Kerkini. By the end of the project a report with the main results in the form of papers was published and can be downloaded from:
http://www.wwf.fi/english/finland/lesser_white_fronted/publications.html

Yiannis Tsougrakis & Maria Panagiotopoulou
ytsougrakis@ornithologiki.gr

Ταχεία Απογραφή του Ασπροπάρη στην Ελλάδα 2009

Για δεύτερη συνεχή χρονιά η ΕΟΕ συνέχισε την απογραφή του παγκοσμίως απειλούμενου Ασπροπάρη στην Ελλάδα. Το φετεινό πρόγραμμα είχε στόχο την επικαιροποίηση και συμπλήρωση των στοιχείων του 2008 και τη συνεκτίμηση της κατάστασης του είδους στην Ελλάδα. Παράλληλα υπήρξε στενή συνεργασία και ανταλλαγή πληροφοριών με συναδέλφους από το WWF-Ελλάς (Πρόγραμμα Δαδιάς), και επίσης με ορνιθολόγους από τη Βουλγαρία και τη FYROM, μέσω της Βαλκανικής Ομάδας για τον Ασπροπάρη (υπό την αιγίδα του Σχεδίου Δράσης για την επανάκαμψη των γυπών στα Βαλκάνια (www.balkanvultures.org), και της Βρετανικής Εταιρείας για την Προστασία των Πουλιών (RSPB). Όπου κρίθηκε απαραίτητο, τοπικά υπήρχε συνεργασία με τις αρμόδιες αρχές (Δασαρχεία, Δ/νση Κτηνιατρικής κ.α.).

Τα αποτελέσματα συνοψίζονται στα παρακάτω: Στη διάρκεια δύο μηνών εργασίας πεδίου εντοπίστηκαν 25 ενεργές επικράτειες σε Θράκη, Μακεδονία, Ήπειρο και Θεσσαλία. Πιθανόν βέβαια ο αριθμός αυτός να είναι λίγο μεγαλύτερος. Καταφέραμε να παρατηρήσουμε το εσωτερικό της φωλιάς 7 ζευγαριών και εκεί καταγράψαμε δύο νεοσσούς σε μία περίπτωση και από έναν στις υπόλοιπες έξι. Σχετικά με τη μετανάστευση 8 άτομα (κυρίως νεαρά και ανώριμα) καταγράφηκαν στην ΝΔ Ελλάδα (Κύθηρα-Αντικύθηρα/Λακωνία), ενώ η μεγαλύτερη προσυγκέντρωση παρατηρήθηκε στη Δαδιά με 11 ενήλικα και 2 ανήλικα (12/9/09). Ως αξιοσημείωτη κρίθηκε επίσης η παρουσία ενός ενήλικου ατόμου στην Λέσβο (2/5/09). Στα πλαίσια του προγράμματος υλοποιήθηκε πιλοτική έρευνα συλλογής υλικού που αφορούσε στην πολιτισμική αξία του είδους. Καταφέραμε να συλλέξουμε 24 λαϊκά ονόματα για τον Ασπροπάρη και αρκετές τοπικές ιστορίες που συνδέονται με την επιστροφή του από την Αφρική κάθε άνοιξη που τον καθιστούν ιδιαίτερα γνωστό και αγαπητό πουλί, ιδιαίτερα για τους κτηνοτρόφους.

Τα παραπάνω αποτελέσματα καταδεικνύουν έντονα την ανάγκη για εντατικότερη έρευνα και επείγουσα λήψη μέτρων για την επιβίωση του είδους. Με αυτά τα στοιχεία η ΕΟΕ κατέθεσε για το χρονικό διάστημα 2010-2013 διασυνοριακή πρόταση LIFE για την άμεση προστασία του Ασπροπάρη στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία, σε συνεργασία με τη Βουλγαρική Εταιρεία για την Προστασία των Πουλιών (BSPB), το Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση (WWF-Ελλάς) και την Βρετανική Εταιρεία για την Προστασία των Πουλιών (RSPB). Σε αυτό περιλαμβάνονται δέσμες μέτρων για την πιλοτική αντιμετώπιση των δηλητηρίων τοπικά, τη μείωση της θνησιμότητας, την αύξηση της αναπαραγωγικής επιτυχίας και την ευρεία ευαισθητοποίηση εμπλεκομένων κοινωνικών ομάδων, αλλά και του ευρύτερου κοινού.

Χρηματοδότηση: ΕΟΕ, BVCF/FZS

Πάνος Αζμάνης & Ρήγας Τσιακίρης
azmanis.vet@gmail.com

Rapid assessment of the Egyptian Vulture population in Greece during 2009

For the second year, HOS has continued the census for the globally endangered Egyptian vulture in Greece. During the two-month fieldwork 25 active territories of the species have been located, although this number may be higher. In migration, 8 individuals were recorded to cross SW Greece (Kythira-Antikythira Islands), while the biggest pre-migrational aggregaration (11 adults and 2 juveniles) was recorded in Dadia Forest National Park (12.09.2009). In the frame of the project, a pilot survey for cultural value of the species has been conducted, resulting to the collection of more than 24 local names and various local stories.HOS has drafted a trans-border Life Nature project for the conservation of the species in Greece and Bulgaria for the next three years, which will start in 2010. Partners of this project will be the Bulgarian Society for the Protection of Birds (BSPB), the WWF Greece and the Royal Society for the Protection of Birds (RSPB).

Funding of this project: HOS, BVCF/FZS

Panos Azmanis & Rigas Tsiakiris
azmanis.vet@gmail.com

δ. Ορνιθολογική έρευνα & παρακολούθηση

Πρόγραμμα καταγραφής των μετακινήσεων των Ασημόγλαρων στον ευρύτερο χώρο της Ανατολικής Αττικής

Η ΕΟΕ συνεχίζει το τριετές πρόγραμμα καταγραφής της αναπαραγωγής και των μετακινήσεων των Ασημόγλαρων στην περιοχή της Ανατολικής Αττικής, του Σαρωνικού και του Νότιου Ευβοϊκού που ξεκίνησε το 2008. Το πρόγραμμα αυτό πραγματοποιείται καθώς είναι φανερή η αύξηση των πληθυσμών του ασημόγλαρου σε όλη τη χώρα μας, αλλά και ειδικά στην περιοχή της Αττικής. Αυτή τη αύξηση είναι αντανάκλαση της τάσεις των πληθυσμών του είδους σε όλη τη Μεσόγειο κατά τα τελευταία 20 χρόνια.

Η παρουσία του είδος σε τόσο μεγάλα νούμερα έχει δημιουργήσει διάφορα προβλήματα σε άλλα είδη πουλιών (είτε μέσω θήρευσης είτε μέσω ανταγωνισμού για θέσεις φωλιάσματος), αλλά και στον άνθρωπο όπως ακαθαρσία, θόρυβο, και κυρίως κίνδυνο για προσκρούσεις πουλιών με αεροπλάνα , σε πολλά αεροδρόμια σε όλη την Ελλάδα.

Στο πλαίσιο του προγράμματος, βασική δράση είναι η καταγραφή των κινήσεων των γλάρων. Πέρυσι η δράση πραγματοποιήθηκε με συστηματικές παρατηρήσεις από εποπτικά σημεία και καταγραφές των χώρων αναπαραγωγής, κουρνιάσματος και τροφοληψίας των ασημόγλαρων. Φέτος, η καταγραφή βελτιώθηκε σημαντικά με την εισαγωγή στο πρόγραμμα της ράδιο-παρακολούθησης. Σε ορισμένους γλάρους τοποθετηθήκαν ράδιο-πομποί, οι οποίοι επέτρεψαν τον εντοπισμό των πουλιών με αρκετή ακρίβεια στην περιοχή της Αττικής. Αυτοί οι γλάροι πιάστηκαν με ειδικές παγίδες σε χωματερές στην Ανατολική Αττική τις οποίες οι γλάροι επισκέπτονται κάθε μέρα σε μεγάλα νούμερα για να τρέφονται. Τα μαρκαρισμένα πουλιά εντοπίζονται κυρίως στις χωματερές και τους ελαιώνες της περιοχής, στη Λίμνη του Μαραθώνα και σε κοντινές βραχονησίδες όπου φωλιάζουν και κουρνιάζουν εκτός αναπαραγωγικής περιόδου.

Επίσης, για άλλη μια χρονιά, όπως κάθε χρόνο από το 2006, καταγράφηκε ο πληθυσμός των αναπαραγόμενων γλαρών στο Σαρωνικό και Νότιο Ευβοϊκό. Η εκτίμηση παραμένει σταθερή γύρω στα 30,000 ενήλικα άτομα. Φέτος επίσης, η ΕΟΕ ολοκλήρωσε μια πολύ μεγάλη προσπάθεια για να δακτυλιώσει σχεδόν 1000 νεοσσούς στις αποικίες τους, πάλι στον Σαρωνικό και Νότιο Ευβοϊκό Κόλπο. Για δεύτερη χρονιά, τα δεδομένα που συλλέχθηκαν μετά από την ολοκλήρωση των δράσεων υποδεικνύουν ότι η κατάσταση του πληθυσμού του είδους στην Αττική έχει άμεση σχέση με την λειτουργία των χωματερών στην Αττική. Αν δεν υπήρχαν αυτές οι εύκολες και σταθερές πηγές τροφοληψίας το πιο πιθανό

θα ήταν να μην υπήρχαν ούτε τόσο μεγάλος πληθυσμός, ούτε τέτοιες κινήσεις σε όλη ευρύτερη περιοχή. Με τα καινούργια δεδομένα που συλλέχθηκαν φέτος μέσω τηλεμετρίας μαζί με αυτά που θα συγκεντρωθούν την επόμενη χρονιά, η ΕΟΕ θα μπορεί να προτείνει και να σχεδιάσει μέτρα διαχείρισης που να αντιμετωπίζουν το πρόβλημα των Ασημόγλαρων.

Το πρόγραμμα υποστηρίζεται από τον Διεθνή Αερολιμένα Αθηνών τον οποίο και ευχαριστούμε.

Victoria Saravia Mullin
vsaravia@ornithologiki.gr

© Κ. Γαγάνης

Δακτυλιώσεις Ασημόγλαρων στις αποικίες του Ευβοϊκού και Σαρωνικού Κόλπου

Για την πληρέστερη καταγραφή της συμπεριφοράς και της προέλευσης των Ασημόγλαρων στην Ανατολική Αττική, έγιναν τον Μάιο επισκέψεις εργασίας σε όλες τις αποικίες του Ευβοϊκού και Σαρωνικού κόλπου. Κατά την διάρκεια των επισκέψεων δακτυλιώθηκαν πάνω από εννιακόσιοι πενήντα (950) νεοσσοί. Το μαρκάρισμα έγινε με μεταλλικό και πλαστικό δαχτυλίδι για να είναι δυνατός ο εντοπισμός τους στο πεδίο χωρίς να χρειάζεται τα πουλιά να συλληφθούν.

Σκοπός της δράσης είναι να καθοριστεί από ποια ή ποιες αποικίες προέρχονται τα πουλιά στην Αττική. Δεδομένου ότι τα περισσότερα από τα πουλιά θα διασκορπιστούν αρκετά πριν επιστρέψουν στις αποικίες τους ως ενήλικα για να αναπαραχθούν, τα αποτελέσματα της δράσης θα φανούν μετά από τρία ή τέσσερα χρόνια. Παρ΄ όλα αυτά τέσσερα από τα δακτυλιώμένα πουλιά έκαναν ήδη την εμφάνιση τους δίνοντας δεδομένα. Συγκεκριμένα ένας νεοσσός που μαρκαρίστηκε στον Ευβοϊκό παρατηρήθηκε στη Λέσβο τον Ιούλιο. Ένας δεύτερος επίσης από τον Ευβοϊκό βρέθηκε νεκρός τον Ιούλιο στο Λαύριο. Τέλος δύο νεοσσοί ένας από Ευβοϊκό και ένας από Σαρωνικό παρατηρήθηκαν κοντά στον Σκαραμαγκά τον Οκτώβριο. Το μαρκάρισμα Ασημόγλαρων στις αποικίες θα επαναληφθεί και το 2010.

Άγγελος Ευαγγελίδης
evangelidis@ornithologiki.gr

Yellow Legged Gull movements monitoring programme in the eastern Attica region

HOS carries on with the implementation of the three-year years monitoring project for the Yellow Legged Gull in eastern Attica which started in 2008. AS in the previous year, monitoring actions include systematic observations from vantage points, identification of major gull attraction sites and recording of daily and seasonal pattern of gulls' movements. Important improvements in the project's monitoring actions are the implementation of radiotracking activities after the marking with radio-transmitters of 13 adult gulls and the ringing of practically 1000 fledglings at the breeding colonies in both South Evoikos and Saronikos Gulfs. Results from the present year actions confirm the suspicions that Yellow-legged Gull movement patterns and high population numbers are directly linked to the presence of illegal open landfills spread all over the Attica area as they provide a free, easy and abundant supply of food. Problems created by the species (direct competition with and predation of other bird species, as well as dirt, noise and an increase in bird strike risk in plenty of Greek airports) will be tackled with difficulty until these landfills disappear or are adequately managed against these birds.

Victoria Saravia Mullin
vsaravia@ornithologiki.gr

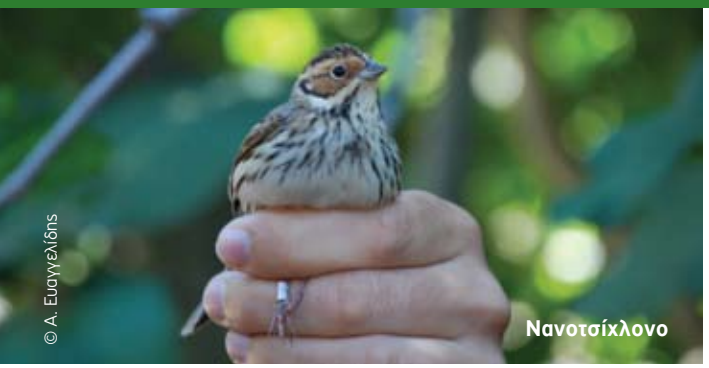
© Α. Ευαγγελίδης

Νανοτσίχλονο

© Α. Ευαγγελίδης

Αλκυόνη

Τα Αντικύθηρα, εξ' αιτίας της γεωγραφικής τους θέσης, στην απόληξη της Βαλκανικής, μεταξύ Ιονίου και Αιγαίου πελάγους, μερικές εκατοντάδες χιλιόμετρα από την πιο κοντινή ακτή της Αφρικής, αποτελούν σταθμό ξεκούρασης και ανεφοδιασμού κάθε Άνοιξη και Φθινόπωρο για εκατοντάδες χιλιάδες μεταναστευτικά πουλιά. Την Άνοιξη είναι για αυτά η πρώτη ξηρά που συναντούν μετά την διάσχιση της Μεσογείου, ενώ το Φθινόπωρο ένας από τους τελευταίους σταθμούς πριν από το ίδιο εγχείρημα. Τα χαρακτηριστικά αυτά σε συνδυασμό με το μικρό μέγεθος του νησιού και την μικρή ανθρώπινη παρουσία καθιστούν τα Αντικύθηρα ιδανικό σημείο για την μελέτη της μετανάστευσης και οδήγησαν την Ε.Ο.Ε στην δημιουργία του Ορνιθολογικού Σταθμού Αντικυθήρων (Ο.Σ.Α).

Στόχοι Προγράμματος

Σκοπός του Ο.Σ.Α είναι πρωταρχικά η μελέτη της φαινολογίας της μετανάστευσης στην ανατολική Μεσόγειο και η συλλογή πολύτιμων στοιχείων για τα μεταναστευτικά πουλιά της Ευρώπης, που επιλέγουν αυτή την διαδρομή για τα εποχιακά τους ταξίδια, με απώτερο στόχο την προστασία τους. Παράλληλα επιδιώκεται η καθιέρωση των Αντικυθήρων διεθνώς σαν μία από τις σημαντικές μεταναστευτικές στενωπούς της Ευρώπης και η ανάπτυξη τους με βάση αυτό το συγκριτικό πλεονέκτημα.

Δράσεις

Δακτυλιώσεις

Η παρακολούθηση της μετανάστευσης με την μέθοδο της δακτυλίωσης πραγματοποιείται κάθε χρόνο από στο διάστηματα από 15 Μαρτίου μέχρι 31 Μαΐου και από 25 από Αυγούστου μέχρι 10 Νοεμβρίου. Με την καθιέρωση μεθοδολογίας σταθερής δειγματοληπτικής έντασης (standard effort) ο ΟΣΑ αποτελεί μια από τις σημαντικότερες περιοχές μελέτης της μετανάστευσης πουλιών στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Κατά την ανοιξιάτικη δειγματοληπτική περίοδο (21 Μαρτίου - 20 Μαΐου) δακτυλιώθηκαν περίπου 2500 πουλιά από 57 είδη ενώ στην αντίστοιχη φθινοπωρινή περίοδο 24 Αυγούστου-25 Οκτωβρίου) δακτυλιώθηκαν περίπου1300 άτομα από 50 είδη.

Δύο άτομα, μια Τσιχλοποταμίδα *Acrocephalus arundinaceus* και μια Ωχροστριτσίδα *Hippolais pallida* που δακτυλιωθηκαν την προηγούμενη ανοιξιάτικη περίοδο από τον Ορνιθολογικό Σταθμό Αντικυθήρων, ξαναπιάστηκαν από δακτυλιωτές την φετινή άνοιξη στην Σάμο και στα Ιεροσόλυμα αντίστοιχα. Η Ωχροστριτσίδα που πιάστηκε στο Ισραήλ είναι το πρώτο δακτυλιωμένο άτομο στην Ελλάδα του είδους του, που πιάνεται στο εξωτερικό. Επίσης ένας Δασοφυλλοσκόπος Phylloscopus sibilatrix δακτυλιωμένος το καλοκαίρι του 2006, στην φωλιά του σαν νεοσσός πιάστηκε αυτή την άνοιξη στα Αντικύθηρα όπως και μια Σχοινοποταμίδα Acrocephalus schoenobaenus δακτυλιωμένη στη Τσεχία.

Κατά την δειγματοληπτική περίοδο του 2009 προστέθηκαν τρία νέα είδη στον κατάλογο των δακτυλιώμενεων ειδών: ένας Αιγαιοτσιροβάκος *Sylvia rueppelli* την ανοιξιάτικη περίοδο, ενώ την φθινοπωρινή δακτυλιώθηκε για πρώτη φορά μία Αλκυώνη *Alcedo atthis* και ένα Νανοτσίχλονο *Emberiza pusilla*. Αξιοσημείωτο είναι ότι και τα τρία είδη έχουν δακτυλιωθεί ελάχιστα στη Ελλάδα με το τελευταίο να ανήκει στην λίστα σπανίων πουλιών της Ελλάδας.

Παρακολούθηση Μετανάστευσης Αρπακτικών

Η παρακολούθηση της μετανάστευσης μέσω των απ' ευθείας παρατηρήσεων και καταγραφών των αρπακτικών πραγματοποιήθηκε για το 2009 από 03/04 έως 02/05 και από 21/08 έως 20/10 Η παρακολούθηση αρπακτικών έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στα Αντικύθηρα, ιδιαίτερα το φθινόπωρο, όπου τα πουλιά εκμεταλλευόμενα των βορείων διευθύνσεων ανέμων που επικρατούν στην περιοχή επιλέγουν αυτή την διαδρομή η οποία φαίνεται να είναι καλύτερη για αυτά τόσο από άποψη χρόνου όσο και από πλευράς κατανάλωσης ενέργειας, σε αντίθεση με την Άνοιξη που επιλέγουν άλλες χερσαίες διαδρομές. Κατά την διάρκεια των δύο μεταναστευτικών περιόδων καταμετρήθηκαν περισσότερα από 3000 αρπακτικά από 25 διαφορετικά είδη. Στα αξιοσημείωτα η καταγραφή δύο καινούριων ειδών για τα Αντικύθηρα, ενός νεαρού Γυπαετού *Gypaetus barbatus* και ενός Στικταετού *Aquila clanga*. Ιδιαίτερα σημαντική επίσης η καταγραφή 10 Ασπροπάρηδων *Neophron percnopterus* και ο μεγάλος αριθμός Φιδαετών *Circaetus gallicus*.

Καλαμόκιρκος

© C. Turvey

Παρακολούθηση και Φύλαξη αποικίας Μαυροπετρίτη (*Falco eleonorae*)

Τα Αντικύθηρα φιλοξενούν μία από τις μεγαλύτερες αναπαραγωγικές αποικίες μαυροπετριτη (Falco eleonorae) στον κόσμο. Παρακολουθήθηκε η ημερομηνία πρώτης άφιξης των πουλιών ενώ πραγματοποιήθηκε καταμέτρηση πληθυσμού και καταγράφηκαν τυχόν απειλές.

Θαλασσοπούλια

Οι νησίδες των Αντικυθήρων των Κυθήρων και του Δυτικού Κρητικού αποτελούν χώρους αναπαραγωγής για τα θαλασσοπούλια Αρτέμη (*Calonetris diomedea*) , Μύχο (*Puffinus yelkouan*), Θαλασσοκόρακα (*Phalacrocorax aristotelis*) και Αιγαιόγλαρο (*Larus audouinii*). Σε συνέχεια των ερευνητικών επισκέψεων του 2008, έγιναν επισκέψεις εργασίας τόσο στις νησίδες του Δυτικού Κρητικού όσο και σε αυτές των Κυθήρων, με αντικείμενο την καταγραφή και την παρακολούθηση των αποικιών Αρτέμη και Αιγαιόγλαρου.

Ο Ο.Σ.Α αποτελεί μακροχρόνιο πρόγραμμα και θα χρειαστούν πολλά χρόνια, ίσως δεκαετίες έρευνας, για να μπορούν να βγουν ασφαλή συμπεράσματα. Με γνώμονα αυτό το σκεπτικό οι δράσεις θα συνεχιστούν με την ίδια ένταση και το 2010. Ο Ο.Σ.Α λειτουργεί με την υποστήριξη του Ιδρύματος Α. Γ. Λεβέντη. Η δράση των Δακτυλιώσεων διεξάγεται υπό την αιγίδα του Ελληνικού Κέντρου Δακτυλίωσης Πουλιών (ΕΚΔΠ).

Δακτυλίωση Αρτέμη

© Ο. Τζωρτζακάκη

Για περισσότερες πληροφορίες:
http://www.ornithologiki.gr/gr/osa
http://blogs.ornithologiki.gr/osa

Άγγελος Ευαγγελίδης,
evangelidis@ornithologiki.gr

Χρήστος Μπαρμπούτης
barboutischr@gmail.com

Θεόδωρος Κομνός
kithironiscus@yahoo.gr

Antikythira Bird Observatory

Located in the open sea between Aegean, Ionian and the Cretan archipelagoes, Antikythira is a stop over site hundreds of thousands Migratory birds which use the island for rest and refueling. Concentration of so many birds in such a small island provides ideal conditions for systematic research and study. Given that knowledge is an important tool for conservation, HOS created Antikythira Bird Observatory (ABO). The main objective of ABO is the collection of valuable data for Europe's migratory birds aiming at their conservation. ABO's main activities are Bird Ringing, Monitoring of passing by raptors, Monitoring and safeguarding of Eleonora's Falcon colony, monitoring and recording of all bird species migrating or breeding in the greater area, while aiming at sustainable development of the island based on the birds. During 2009 migration periods more than 3500 birds were ringed from more than 60 different species while more than 3000 raptors 25 different species were recorded.

Angelos Evangelidis
evangelidis@ornithologiki.gr

Christos Barboutis
barboutischr@gmail.com

Theodoros Kominos
kithironiscus@yahoo.gr

Προκαταρκτικά αποτελέσματα από τη μελέτη της εαρινής μετανάστευσης στο σύμπλεγμα των Στροφάδων νήσων κατά την περίοδο 2-8 Μαΐου 2009

© Γ. Καρρής

Τσιχλοποταμίδα

Η οικολογική σημασία του νησιωτικού συμπλέγματος των Στροφάδων αναδεικνύεται πολύ περισσότερο κατά τη διάρκεια της εαρινής και φθινοπωρινής μετανάστευσης. Ιδιαιτέρως την Άνοιξη οπότε και καταφθάνουν στην περιοχή μεγάλοι αριθμοί μεταναστευτικών πουλιών από την Αφρική, αυτά «εισπράττουν» το μωσαϊκό των ενδιαιτημάτων στα Στροφάδια, ως ζωτικής σημασίας σταθμούς ξεκούρασης, τροφοδοσίας και καταφυγίου μετά από ένα τόσο επίπονο και ενεργειακά δαπανηρό ταξίδι.

Η ποικιλία των ενδιαιτημάτων που συναντάται σε αυτούς τους ξεχωριστούς νησιωτικούς τόπους με ωκεάνια χαρακτηριστικά, ευνοεί την επισκεψιμότητα τους από πολλά είδη μεταναστευτικών πουλιών. Στις περιοχές αυτές κατά τη διάρκεια της προαναφερθείσας περιόδου, μπορεί να παρατηρήσει κανείς πολλά είδη στρουθιόμορφων, παρυδάτιων, θαλασσοπουλιών αλλά και αρπακτικών πουλιών που γυρωπετούν. Ιδιαίτερα για την ομάδα των μεταναστευτικών στρουθιόμορφων που περιλαμβάνει και τα πιο μικρόσωμα είδη, η ύπαρξη των Στροφάδων θεωρείται ανεκτίμητης ζωτικής-οικολογικής αξίας κατά το εαρινό ανέβασμα από την Αφρική στην Ευρώπη. Η διάσχιση της Σαχάρας αλλά και της Μεσογείου (μία διάβαση που μπορεί να ξεπερνά τα 2.500 χιλιόμετρα) εξαντλούν τα αποθέματα λίπους που έχουν αποθηκεύσει πριν από το ταξίδι τους. Η συνέχιση του μακρινού ταξιδιού για τις αναπαραγωγικές περιοχές ανά την Ευρώπη επιβάλλει την ξεκούραση και τον ανεφοδιασμό και σε αυτήν ακριβώς την αναγκαιότητα συμβάλλει η ύπαρξη των Στροφάδων. Τα μικρόπουλα αφού ανακτήσουν μέρος του χαμένου λίπους και ξεκουραστούν για λίγες ώρες κατά τη διάρκεια της ημέρας, ξεκινούν για τη συνέχιση του μεταναστευτικού ταξιδιού τους, το οποίο και πραγματοποιείται μόνο τη νύχτα, ξεκινώντας μισή ώρα περίπου μετά το ηλιοβασίλεμα.

Κατά τη διάρκεια της πρώτης συστηματικής μελέτης της εαρινής μετανάστευσης στα Στροφάδια από την ΕΟΕ σε συνεργασία με το Τμήμα Τεχνολογίας Περιβάλλοντος και Οικολογίας του ΤΕΙ Ιονίων Νήσων (όπου και συμμετείχαν οι Δρ. Thord Fransson, Δρ Σταύρος Ξηρουχάκης και Γιώργος Καρρής) κατά τη διάρκεια του πρώτου δεκαήμερου του Μαΐου 2009, παγιδεύτηκαν με τη χρήση κατάλληλων δικτυών (mist nets) και κατόπιν δακτυλιώθηκαν περίπου 900 πουλιά τα οποία ανήκαν σε 37 διαφορετικά είδη. Τα πιο πολυάριθμα είδη αφορούσαν μικρόπουλα και ήταν ο Κηποτσιροβάκος, ο Θαμνοτσιροβάκος, ο Δασοφυλλοσκόπος, ο Δεντροφυλλοσκόπος και ο Μαυρομυγοχάφτης, ενώ η μέτρηση του λίπους τους έδειξε ότι τα πουλιά ήταν πολύ αδύνατα μια και σχεδόν είχαν εξαντλήσει τα ενεργειακά τους αποθέματα. Σε αυτό συμβάλλει και η μεγάλη απόσταση (γύρω στα 600χλμ) που έχουν να διανύσουν τα μεταναστευτικά πουλιά πάνω από τη λεκάνη της Μεσογείου, καταφθάνοντας στα Στροφάδια από τις ακτές της Βόρειας Αφρικής. Μάλιστα οι συγκρίσεις από τις αντίστοιχες μετρήσεις του λίπους στα Αντικύθηρα και για την ίδια περίοδο έδειξαν ότι τα πουλιά στα Στροφάδια είμαι πολύ πιο αδύνατα και εξασθενημένα από αυτά που καταφθάνουν στα Αντικύθηρα . Το γεγονός αυτό μπορεί να αποδοθεί στη μεγαλύτερη απόσταση που έχουν να διανύσουν οι φτερωτοί μετανάστες φθάνοντας κατά την ανοιξιάτικη διάσχιση της Μεσογείου στα Στροφάδια. Η

© T. Fransson

Τσαλαπετεινός

σύγκριση των αποτελεσμάτων από τα δύο προγράμματα δακτυλίωσης αναδεικνύουν τη σημαντικότητα των Στροφάδων για τη μετανάστευση και υπερτονίζουν την ανάγκη επόπτευσης-φύλαξης και αποθάρρυνσης της «παραδοσιακής» παρουσίας λαθροθήρων κατά την περίοδο της εαρινής μετανάστευσης.

Γιώργος Καρρής
gkarris@teiion.gr

Preliminary results of migration study on Strofades Island complex (Ionian Sea, Western Greece)

A bird migration study was carried out by a 3 membered (Dr Thord Fransson, Dr Stavros Xirouchakis and George Karris) HOS field team on Strofades Island complex between 1st and 10th of May 2009. These islands of 4.0 km2 lie in the Ionian Sea with a distance to the African coast more than 600 km. Mist netting took place every day from dawn to dusk. The study area consisted mainly of low-maquis and scrubland type of habitats.
In total about 900 trapped and ringed individuals belonging to 37 different avifauna species were counted whereas the most common were Garden Warblers, Common Whitethroats, Icterine Warblers, Sedge Warblers, Wood Warblers, Golden Orioles and Spotted Flycatchers. It has to be mentioned that the body masses were below the average found in the Mediterranean during spring which, is probably a result of that a larger distance has to be covered in the east, including both the Sahara desert and the Mediterranean Sea, compared to the central and western parts.

Georgios Karris
gkarris@teiion.gr

Παρακολούθηση της θήρευσης των γλάρων στους νεοσσούς χελωνών στο Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου

Η *Caretta caretta* φωλιάζει στην Ελλάδα σε μεγάλους αριθμούς (πάνω από 60% των φωλιών της Μεσογείου βρίσκονται στην Ελλάδα), με τις μεγαλύτερες συγκεντρώσεις στη Ζάκυνθο, στον Κόλπο του Λαγανά, και επομένως οποιουδήποτε είδους θήρευση σε αυτήν την περιοχή, θα μπορούσε να αποτελέσει σημαντική απειλή για την επιβίωσή του είδους. Τα τελευταία χρόνια, ακολουθώντας τη γενική τάση που παρατηρείται στην Μεσόγειο, οι πληθυσμοί των Ασημογλάρων παρουσίασαν μια αξιοσημείωτη αύξηση στη Ζάκυνθο. Οι γλάροι είναι θηρευτές χωρίς ιδιαίτερες τροφικές προτιμήσεις και έχουν παρατηρηθεί να θηρεύουν νεοσσούς χελωνών.

Από το 2007, η Ορνιθολογική συνεργάζεται με τον Φορέα Διαχείρισης του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου (ΕΘΠΖ) για να πραγματοποιήσει ένα πρόγραμμα παρακολούθησης. Αυτό το πρόγραμμα στοχεύει στην αξιολόγηση της πίεσης λόγω της θήρευσης των Ασημόγλαρων στους νεοσσούς της *Caretta caretta*, και, εάν κριθεί απαραίτητο, στον καθορισμό κατάλληλων διαχειριστικών δράσεων. Κάθε χρόνο η έρευνα πεδίου πραγματοποιείται κυρίως κατά τη διάρκεια του Αυγούστου και του Σεπτεμβρίου, όταν εκκολάπτονται τα αυγά των χελωνών. Τα στοιχεία που έχουν αναλυθεί μέχρι στιγμής, δείχνουν ότι η θήρευση των γλάρων δεν επιδρά σημαντικά στην επιβίωση των πληθυσμών της *Caretta caretta* , αλλά πρέπει να ελεγχθεί με προσοχή, δεδομένου ότι είναι μια επιπλέον απειλή για την δυναμική των πληθυσμών του είδους. Η έρευνα πρέπει να συνεχιστεί για τα επόμενα έτη, προκειμένου να συγκεντρωθούν περισσότερα στοιχεία για την καλύτερη κατανόηση της κατάστασης σε μακροχρόνια κλίμακα.

Victoria Saravia Mullin
vsaravia@ornithologiki.gr

Monitoring program of Yellow-legged Gull predation on *Caretta caretta* turtle hatchlings at the National Marine Park of Zakynthos

Since 2007, HOS, together with the National Marine Park of Zakynthos (NMPZ), has been running a monitoring programme of Yellow-legged gull predation on *Caretta caretta* turtle hatchlings. Research takes place each year in the core of the NMPZ during the turtles' hatchling period (August-September). Preliminary analyses indicate that although predation levels may not involve an important risk for the survival of the species as a whole, the threat should nevertheless be closely surveyed.

Victoria Saravia Mullin
vsaravia@ornithologiki.gr

Σχέδιο παρακολούθησης της ορνιθοπανίδας του Εθνικού Δρυμού Αίνου

Ο Εθνικός Δρυμός Αίνου στην Κεφαλονιά αποτελεί έναν από τους 10 Εθνικούς Δρυμούς της Ελλάδας και μαζί με τον Εθνικό Δρυμό Σαμαριάς αποτελούν τους μοναδικούς νησιωτικούς Εθνικούς Δρυμούς. Το μεγαλύτερο μέρος του δρυμού καλύπτεται από δάσος Κεφαλληνιακής Ελάτης (*Abies cephalonica*), ενδημικό είδος της νότιας Ελλάδας. Η παρουσία του δάσους αυτού αποτέλεσε και το βασικό λόγο ίδρυσης του Εθνικού Δρυμού, για να προστατευθούν τα έλατα του Αίνου από υβριδισμούς με έλατα άλλων περιοχών.

Ο σχεδιασμός και η πιλοτική εφαρμογή ενός σχεδίου παρακολούθησης και διαχείρισης της ορνιθοπανίδας της περιοχής αποτέλεσε αντικείμενο προγράμματος 5μηνης διάρκειας (17/7-15/12/2009). Η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία (ΕΟΕ) ανέλαβε και υλοποίησε τον σχεδιασμό και την πιλοτική εφαρμογή του σχεδίου και ο Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Αίνου θα αναλάβει στη συνέχεια την πλήρη εφαρμογή του.

Βασικοί στόχοι του σχεδίου παρακολούθησης είναι:

α) Η αναγνώριση των ειδών πουλιών του δρυμού

β) Ο προσδιορισμός των σημαντικών ή/και σπάνιων ειδών, της εξάπλωσης τους και των περιοχών φωλεοποίησης και τροφοληψίας τους

γ) Η αξιολόγηση της κατάστασης διατήρησης των πληθυσμών των ειδών πουλιών και των οικοσυστημάτων που τα στηρίζουν, καθώς και των οικοτόπων προτεραιότητας της περιοχής και η πρόταση μέτρων για τη διασφάλιση της καλής κατάστασης διατήρησής τους

δ) Η στήριξη των κοινωνικο-οικονομικών λειτουργιών του δρυμού, δηλαδή η υποστήριξη του οικοτουρισμού, η διατήρηση της φυσικής αναψυχής, καθώς και η διατήρηση της αξίας της περιοχής για περιβαλλοντική εκπαίδευση και επιστημονική έρευνα.

Στο πλαίσιο του προγράμματος συμπεριλαμβάνονται και τα εξής:

- Καθορισμός ενδεδειγμένων μεθόδων παρακολούθησης
- Καθορισμός συχνοτήτων καταγραφών
- Σύνταξη πρωτοκόλλων παρακολούθησης
- Χαρτογραφική απεικόνιση της κατανομής των σημαντικών ή/και σπάνιων ειδών
- Καθορισμός της Κατηγορίας Κινδύνου, βάσει των κριτηρίων της IUCN για τα σημαντικά είδη της ορνιθοπανίδας της περιοχής
- Ηλεκτρονική οργάνωση των αποτελεσμάτων της εργασίας πεδίου.

Η μικρή διάρκεια της πιλοτικής παρακολούθησης της ορνιθοπανίδας της περιοχής από την ομάδα έρευνας της ΕΟΕ λειτούργησε ανασταλτικά. Για την αρτιότερη συμπλήρωση του προκαταρκτικού καταλόγου των ειδών πουλιών του δρυμού, χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία καταγραφών από προγενέστερες επισκέψεις των μελών της ομάδας έρευνας στην περιοχή, αντλήθηκαν στοιχεία από την υφιστάμενη βιβλιογραφία, αλλά και αδημοσίευτα δεδομένα αξιόπιστων καταγραφών. Έτσι, σχηματίστηκε η κατά το δυνατόν ολοκληρωμένη εικόνα για την παρουσία της ορνιθοπανίδας στο υπό μελέτη οικοσύστημα και εντοπίστηκαν τα κενά στην υφιστάμενη γνώση, τα οποία χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης.

Βάσει των αποτελεσμάτων της έρευνας προκύπτει ότι τα είδη πουλιών, στα οποία πρέπει να εστιάσει το πρόγραμμα παρακολούθησης της ορνιθοπανίδας του Εθνικού Δρυμού Αίνου, είναι τα ακόλουθα είδη χαρακτηρισμού της ΖΕΠ και είδη προτεραιότητας:

Πετροπέρδικα	*Alectoris graeca*
Σφηκιάρης	*Pernis apivorus*
Φιδαετός	*Circaetus gallicus*

Χρυσογέρακο *Falco biarmicus*
Φρυγανοτσίχλονο *Emberiza caesia*

Η διασφάλιση της ικανοποιητικής κατάστασης διατήρησης των παραπάνω ειδών, πρέπει να αποτελεί εφεξής μία από τις βασικές διαχειριστικές προτεραιότητες του Φορέα Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Αίνου.

Ο Φορέας Διαχείρισης αναλαμβάνει πλέον την εφαρμογή του σχεδίου, με σκοπό την κατανόηση των χαρακτηριστικών του προστατευόμενου οικοσυστήματος και της βιοποικιλότητάς του, την ανάδειξη και την αναγνώριση της ανάγκης προστασίας των ιδιαίτερων αξιών του και την τεκμηρίωση των μέτρων διαχείρισης και προστασίας του.

Ρούλα Τρίγκου & Νίκος Προμπονάς
rtrigou@ornithologiki.gr

Monitoring Plan for the avifauna of Ainos National Park

HOS undertook a 5-month programme which included the proposal and pilot implementation of a monitoring and management plan for the avifauna of Ainos National Park. The main aims of this plan were to identify the bird species occurring in the park, to recognize the important or/and rare species, as well as to delineate their range, nesting and feeding sites. In addition, the plan proposed ways with which to safeguard the conservation of their populations and habitats which support them and the promotion of the socio-economic functions of the park, i.e. the enhancement of ecotourism, the preservation of recreation in nature and the value of the area for environmental education and scientific research. Monitoring and survey methods were defined and the distribution of priority species was mapped. Overall, 114 species were recorded, from 30 different families. From now on, the Management Authority of Ainos National Park undertakes responsibility for the complete implementation of the plan.

Roula Trigou & Nikos Probonas
rtrigou@ornithologiki.gr

Δειγματοληψίες για τη Γρίπη των Πτηνών

Από το 2006, η ΕΟΕ συμμετέχει στο «Πρόγραμμα Επιζωοτιολογικής Διερεύνησης της Γρίπης των Πτηνών» του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων με σκοπό την ανίχνευση και αξιολόγηση κινδύνου της νόσου της Γρίπης των Πτηνών στα άγρια πουλιά.

Στο πρόγραμμα αυτό η ΕΟΕ συμβάλλει στην συλλογή των δειγμάτων κυρίως από τα αποδημητικά πουλιά που μεταναστεύουν προς ή από την Αφρική, με τα Αντικύθηρα να αποτελεί μια από τις βασικές περιοχές συλλογής δειγμάτων. Στο πλαίσιο των δακτυλιώσεων στα Αντικύθηρα συλλέχθηκαν 53 από τα 356 δείγματα που έχουν σταλεί το 2009 για αναλύσεις για την Γρίπη των Πτηνών στο Κέντρο Κτηνιατρικών Ιδρυμάτων Αθηνών. Ωστόσο τα Αντικύθηρα δεν είναι η μόνη περιοχή όπου συλλέγονται δείγματα μεσώ δακτυλιώσεων. Εξίσου σημαντικό είναι το έλος του Σχοινιά Αττικής όπου η συλλογή γίνεται σε εντατική βάση σε συνεργασία με το Ελληνικό Κέντρο Δακτυλίωσης Πουλιών και είναι ο φετινός πρωταθλητής με 98 δείγματα.

Jakob Fric
jakobfric@ornithologiki.gr

Avian Influenza Sampling

Since 2006 HOS has been participating in a project "Epizootic survey of Avian Influenza", carried out by the Hellenic Ministry of Agriculture. In 2009 356 samples have been sent for analysis. Antikythera, together with Schinias in Attica are the main sampling sites related to bird ringing activities. Sampling is being carried out by the HOS in cooperation with the Hellenic Bird Ringing Centre.

Jakob Fric
jakobfric@ornithologiki.gr

Επίδραση του Κορμοράνου στην αλιεία στο Θερμαϊκό Κόλπο

Κορμοράνος

Ο Κορμοράνος είναι ένα ψαροφάγο είδος με ευρεία εξάπλωση. Αναπαράγεται στην Ελλάδα και ο πληθυσμός του αυξάνει το χειμώνα καθώς πληθυσμοί από τη βόρεια Ευρώπη μετακινούνται νοτιότερα για διαχείμαση.

Ο ευρωπαικός πληθυσμός του είδους αυξήθηκε τις τελευταίες δεκαετίες εξαιτίας κυρίως της μεγαλύτερης, σε σύγκριση με το παρελθόν, νομικής προστασίας του, την αύξηση της διαθέσιμης τροφής εξαιτίας της αύξησης των ιχθυοκαλλιεργειών, αλλά και του ευτροφισμού και της αυξημένης προστασίας των αποικιών αναπαραγωγής. Η αύξηση του πληθυσμού προκάλεσε αύξηση του ανταγωνισμού μεταξύ ψαράδων και κορμοράνων. Κάτι ανάλογο εμφανίστηκε και στην Ελλάδα, όπου τα τελευταία χρόνια πληθαίνουν οι διαμαρτυρίες των αλιέων εναντίον των Κορμοράνων θεωρώντας τους μία από τις κυριότερες αιτίες για την μείωση της ιχθυοπαραγωγής. Ανάλογες διαμαρτυρίες από τους ψαράδες υπάρχουν και στην περιοχή της αρμοδιότητας του Φορέα Διαχείρισης Δέλτα Αξιού-Λουδία-Αλιάκμονα.

Σκοπός της έρευνας, η οποία χρηματοδοτήθηκε από τον Φορέα Διαχείρισης Δέλτα Αξιού-Λουδία-Αλιάκμονα και υλοποιήθηκε από την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, ήταν η εκτίμηση του πληθυσμού των Κορμοράνων στο Θερμαϊκό Κόλπο και η εύρεση των ειδών ψαριών που συμμετέχουν στη δίαιτα του είδους και εκτίμηση της ποσότητας που καταναλώνεται.

Για το σκοπό αυτό πραγματοποιήθηκαν μηνιαίες καταγραφές από τον Αύγουστο 2008 έως και τον Μάρτιο 2009 και συλλογή στομαχικών σβώλων (pellets) από θέσεις κουρνιάσματος των πουλιών. Σε κάθε ένα από τα δείγματα των σβώλων διαχωρίστηκαν οι ωτόλιθοι και καταμετρήθηκε ο αριθμός των αριστερών και δεξιών ωτολίθων που εντοπίστηκαν. Η ταυτοποίηση των ωτολίθων έγινε με τη βοήθεια συλλογής αναφοράς από ωτόλιθους ειδών ψαριών της περιοχής έρευνας καθώς και με τη βοήθεια της βιβλιογραφίας.

Συνοπτικά τα αποτελέσματα της έρευνας ήταν ότι αριθμός των Κορμοράνων που υπήρχαν στην περιοχή του Καλοχωρίου – Δέλτα Αξιού, μέσα στο Θερμαϊκό Κόλπο μεταβλήθηκε εποχικά.

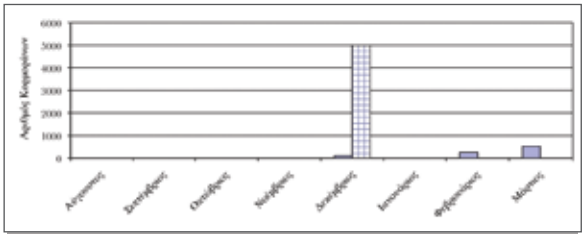

Αριθμός των κορμοράνων στο δέλτα Αξιού (η στήλη με διαγράμμιση τον Δεκέμβριο αποτελεί εκτίμηση που πραγματοποιήθηκε μετά από εξόρμηση με βάρκα).

Οι Κορμοράνοι χρησιμοποιούν για ξεκούραση και διανυκτέρευση τα «κρεβάτια» των μυδοκαλλιεργειών. Ενώ το χειμώνα, από τον Δεκέμβριο μέχρι και τον Φεβρουάριο, οι Κορμοράνοι συγκεντρώνονταν κυρίως στις εκβολές του Αξιού σε θέσεις στις οποίες ήταν αδύνατη η προσέγγιση ακόμη και με βάρκα, ενώ ελάχιστα πουλιά επέλεγαν τα «κρεβάτια» των μυδοκαλλιεργειών για να κουρνιάσουν. Νωρίς την άνοιξη, τον Μάρτιο κάποια από τα πουλιά επέλεξαν να κουρνιάσουν στα δέντρα της αποικίας ενώ κάποια άλλα χρησιμοποιούσαν τα «κρεβάτια».

Από την ανάλυση των στομαχικών σβώλων εκτιμάται ότι ο μέσος αριθμός ψαριών ανά στομαχικό σβώλο ήταν τουλάχιστον οκτώ ψάρια και βρέθηκαν ωτόλιθοι από τουλάχιστον δέκα διαφορετικά είδη. Η πλειονότητα των ωτολίθων ήταν από δύο είδη ψαριών το *Diplodus annularis*, Σπάρος (ποσοστό 45,93%) και το *Spicara smaris* Μαρίδα (29,65%). Ακολουθούσε το *Liza ramada* Μαυράκι (8,72%) και το *Pagellus acarne* Μου-

σμούλι (5,23%), ενώ ποσοστά των υπόλοιπων ειδών ήταν συνολικά περίπου στο 5%. Από τα δέκα διαφορετικά είδη ψαριών των οποίων ταυτοποιήθηκαν οι ωτόλιθοι, το μεγαλύτερο ποσοστό εμφάνισης είχε ο Σπάρος (60,71% των στομαχικών σβώλων), το Μαυράκι (35,71%) και η Πέρκα (14,29%). Το μεγαλύτερο ποσοστό των ειδών ψαριών που βρέθηκαν (54,07%) ήταν είδη που εμφανίζονται σε νερό υψηλής αλατότητας. Τα είδη λείας του Κορμοράνου ήταν κυρίως βενθικά είδη (δύο είδη με μεγάλο όμως αριθμός ατόμων και ποσοστό 47,51%).

Το μεγαλύτερο ποσοστό ατόμων τα οποία εντοπίστηκαν στους στομαχικούς σβώλους των Κορμοράνων κατατάσσονται σε είδη χαμηλής εμπορικής αξίας (τέσσερα είδη με ποσοστό 53,49% του συνόλου των ψαριών). Ακολουθούσαν τα μέτρια εμπορικής αξίας (πέντε είδη με ποσοστό 45,35%). Τα είδη με υψηλή εμπορική αξία είχαν το μικρότερο ποσοστό ατόμων (ένα είδος με ποσοστό 1,16%).

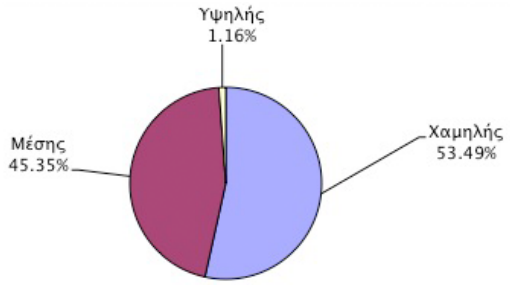

Κατάταξη των ψαριών που βρέθηκαν στους στομαχικούς σβώλους των Κορμοράνων στο δέλτα Αξιού σε ποσοστά % του συνόλου των ψαριών σύμφωνα με την εμπορική τους αξία.

Δράσεις που μπορεί να αναλάβει ο Φορέας Διαχείρισης:

- Καταγραφή των ιχθυοκαλλιεργειών της ευρύτερης περιοχής και συνεργασία με τους ιδιοκτήτες για την λήψη προληπτικών μέτρων προστασίας από πιθανή παρουσία Κορμοράνων στις ιχθυοκαλλιέργειες.
- Παρακολούθηση και καταγραφή του πληθυσμού των Κορμοράνων τόσο κατά την αναπαραγωγική περίοδο όσο και κατά την περίοδο της διαχείμασης.
- Παρακολούθηση και καταγραφή των θέσεων των αποικιών καθώς και των περιοχών κουρνιάσματος (φθινόπωρο-χειμώνα).
- Καταγραφή των περιοχών τροφοληψίας του Κορμοράνου στις διάφορες εποχές του έτους στην ευρύτερη προστατευόμενη περιοχή και στο Θερμαϊκό κόλπο.

© Π. Δουγαλής

Θεόδωρος Ναζηρίδης & Μαρία Νοΐδου

Επικοινωνία: Πέρη Κουράκλη
pkourakli@ornithologiki.gr

The impact of the Cormorant *Phalacrocorax carbo* on the fishery in Thermaikos Gulf, North Greece

Cormorant is a common and widespread winter visitor in Greece. During the last decades the increase in Cormorants has led to growing conflicts with fishermen. The aim of this project was to estimate the Cormorant population in Thermaikos Gulf in Axios Delta, to identify the species of the fishes caught and to determine the quality of these (prey) fishes. Data from the population of Cormorant roosting in Theraikos Gulf were collected during autumn and winter. Also, pellets were collected for diet analysis. The Cormorant population in Thermaikos Gulf varied seasonaly and the highest number was around 5.000 individuals. The average fish number was eight fishes per pellets and at least ten different fish species were indentified.

The majority of the fishes were Diplodus annularis (45,93%) and Spicara smaris (29,65%). The majority of the fishes that were found in the pellets are classified in the low price category (53,49%), following by the median price fish species (45,35%).

Theodoros Naziridis & Maria Noidou

Contact: Peri Kourakli
pkourakli@ornithologiki.gr

Ε. Προγράμματα ανάδειξης, προστασίας & διαχείρισης περιοχών

Διαχείριση στη λιμνοθάλασσα Γιάλοβας

Το πρόγραμμα στη Γιάλοβα είναι ένα από τα μακροβιότερα προγράμματα προστασίας και διαχείρισης μίας Σημαντικής Περιοχής για τα Πουλιά, που υλοποιεί η Ορνιθολογική. Ξεκίνησε το 1998 στα πλαίσια του προγράμματος LIFE-Nature με τίτλο «Εφαρμογή διαχειριστικών μέτρων για τη λιμνοθάλασσα Πύλου και το Δέλτα Ευρώτα, περιοχές NATURA 2000» και συνεχίζεται έως σήμερα.

Βασικοί στόχοι του προγράμματος είναι η λήψη μέτρων και η υλοποίηση δράσεων με στόχο την αναβάθμιση των οικοσυστημάτων, τη βελτίωση της κατάστασης διατήρησης των πουλιών και των συνθηκών διαβίωσης των υπόλοιπων οργανισμών του υγροτόπου, τη μακροπρόθεσμη προστασία της περιοχής και την ορθολογική διαχείρισή της.

Για να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι το πρόγραμμα κινείται σε τρεις άξονες:

1. Εφαρμογή άμεσων δράσεων διατήρησης σημαντικών οικοτόπων και ειδών
2. Ευαισθητοποίηση κοινού και δημιουργία υποδομών για την ανάδειξη της περιβαλλοντικής αξίας της περιοχής
3. Συνεχείς διαβουλεύσεις με τοπικούς φορείς για την ορθή διαχείριση και τη θεσμοθέτηση της περιοχής NATURA

Για το 2009 οι δράσεις που είχαν προγραμματιστεί και υλοποιήθηκαν είναι οι εξής:

Καταγραφή και παρακολούθηση ορνιθοπανίδας
Μέσα στο 2009 συνεχίστηκε και ολοκληρώθηκε η καταγραφή των ειδών που ξεχειμωνιάζουν στη λιμνοθάλασσα και έγιναν οι μεσοχειμωνιάτικες καταμετρήσεις. Ολοκληρώθηκε η ετήσια παρακολούθηση και καταγραφή της ορνιθοπανίδας (Μάρτιος 2008-Μάρτιος 2009) και συντάχθηκε το Σχέδιο Παρακολούθησής της. Το σχέδιο αυτό περιλαμβάνει τη μεθοδολογία που πρέπει να ακολουθείται καθώς και τα είδη προτεραιότητας που θα πρέπει να παρακολουθούνται σε ετήσια βάση.

Συνολικά επιλέχθηκαν 45 είδη τα οποία χωρίζονται σε αναπαραγόμενα, μεταναστατευτικά και είδη που ξεχειμωνιάζουν. Για την κάθε κατηγορία, ορίστηκε ένα συγκεκριμένο σύστημα παρακολούθησης που βασίζεται σε προκαθορισμένα σημεία καταγραφής στο πεδίο, εποχές παρακολούθησης και είδη που καταγράφονται. Παράλληλα έγινε χαρτογράφηση των σημείων αυτών, συντάχθηκε ειδικό πρωτόκολλο καταγραφής, ενώ τα δεδομένα θα εισάγονται σε ειδική βάση δεδομένων για τη Γιάλοβα. Για το κάθε είδος ή οικογένεια που παρακολουθείται έγινε επιπλέον ξεχωριστός χάρτης κατανομής.

Δράσεις διατήρησης του Αφρικανικού χαμαιλέοντα
Στόχος των δράσεων είναι η προστασία και η διατήρηση του πληθυσμού του Αφρικανικού χαμαιλέοντα που απαντάται στη Γιάλοβα και αποτελεί το μοναδικό πληθυσμό στην ηπειρωτική Ευρώπη. Κατά το 2009, ξεκίνησε η συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Πατρών και το Τμήμα Ζωολογίας για την παρακολούθηση του είδους.

Οι δράσεις που υλοποιήθηκαν περιλαμβάνουν:

- Προστασία φωλιών και παρακολούθηση εκκόλαψης.
- Προστασία βιοτόπου. Συντήρηση ξύλινων περιφράξεων της παράκτιας ζώνης που αποτελεί το κύριο ενδιαίτημα αναπαραγωγής του είδους και έλεγχος της πρόσβασης των τροχοφόρων στην παραλία.

© Γ. Αλεξανδρής

Καταγραφή φυσικο-χημικών παραμέτρων και διαχείριση των υδάτων της λιμνοθάλασσας Γιάλοβας
Οι παράμετροι που καταγράφηκαν κατά το 2009 σε νερό επιφάνειας είναι η αλατότητα, η αγωγιμότητα, η θερμοκρασία νερού, το pH και το O2. Παράλληλα σε συνεργασία με την ΤΕΜΕΣ, τοποθετήθηκαν δύο σταθμογράφοι για τη συστηματική καταγραφή της στάθμης των υδάτων.

Πραγματοποιήθηκε επίσκεψη ειδικού Υδρολόγου από την RSPB για την εκτίμηση της υδρολογικής κατάστασης στο πλαίσιο της παρακολούθησης των νερών και της βέλτιστης διαχείρισης των οικοτόπων σε σχέση με τα σημαντικά είδη πουλιών. Μέσα στο 2009 δρομολογήθηκε η εκπόνηση υδρολογικής μελέτης με σκοπό την εκτίμηση της υδρολογικής κατάστασης στο υγρότοπο της Γιάλοβας και των αναγκαίων μέτρων διαχείρισης υδάτων για τη διατήρηση των ενδιαιτημάτων της ορνιθοπανίδας.

Δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του κοινού

- Κατά το σχολικό έτος 2008-2009, επισκέφθηκαν την περιοχή και συμμετείχαν στο πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης συνολικά 1.389 μαθητές. Παράλληλα ξεκίνησε ο σχεδιασμός για τη δημιουργία φορητού πακέτου Π. Ε. με θέμα «Στα μονοπάτια της λιμνοθάλασσας Γιάλοβας» με υλικό που απευθύνεται στην Α' και Β'βάθμια Εκπαίδευση.
- Συνολικά 1.761 άτομα επισκέφτηκαν το Κέντρο Ενημέρωσης (Παλαιό Αντλιοστάσιο), ενώ οργανώθηκε η οικοπεριήγηση 238 ατόμων. Παράλληλα, με τη λειτουργία Ενημερωτικού Περιπτέρου στη Γιάλοβα ενημερώθηκαν 2.255 άτομα.
- Κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού διοργανώθηκαν τρεις εθελοντικοί καθαρισμοί της παραλίας του Διβαρίου με τη συμμετοχή εθελοντών του προγράμματος καθώς και επισκεπτών και με την υποστήριξη του Δήμου Πύλου.
- Με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα Υγροτόπων, διοργανώθηκε Συνέντευξη Τύπου στο Πνευματικό Κέντρο Καλαμάτας, με θέμα «Λιμνοθάλασσα Γιάλοβα: δράση για την προστασία και ανάδειξη ενός πολύτιμου βιότοπου».

Πρόγραμμα εθελοντικής εργασίας
Στο πρόγραμμα εθελοντικής εργασίας κατά το 2009, συμμετείχαν 33 εθελοντές κυρίως από ευρωπαϊκές χώρες. Η ομάδα πλαισιώθηκε και από 4 εθελοντές με διάρκεια παραμονής 6 μήνες, η συμμετοχή των οποίων εντάσσεται στο πλαίσιο ευρωπαϊκού προγράμματος εθελοντισμού, European Voluntary Service. Για το 2010 εκτός από τις δράσεις που πραγματοποιούνται σε ετήσια βάση, έμφαση θα δοθεί στην αναδιοργάνωση του προγράμματος, στην εκπόνηση Ειδικής Υδρολογικής Μελέτης για τη λιμνοθάλασσα, στη διακίνηση του φορητού πακέτου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, στην άσκηση πιέσεων για την εφαρμογή του θεσμικού πλαισίου προστασίας και την ίδρυση Φορέα Διαχείρισης, καθώς και στην προώθηση των δράσεων μας στους τοπικούς φορείς.

Φοινικόπτερα

Το πρόγραμμα χρηματοδοτήθηκε και υποστηρίχθηκε από τους φορείς: ΤΕΜΕΣ. Α.Ε., ACES-DE Action Campaign for Endangered Species, Δήμος Πύλου, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.

Ξενοφώντας Κάππας
xkappas@ornithologiki.gr

Conservation actions in Gialova lagoon

The Yialova project is one of the longest conservation projects of an IBA materialized by HOS.
The basic aims of the project are the implementation of conservation measures in order to improve the habitats and the conservation status of the birds and other species living in the wetland. These actions take place under a broader view of long term conservation of the area and sustainable management.
In order to achieve these aims the project runs in three general lines:

- Implementation of direct actions for the conservation of habitats and species
- Increase of public awareness and development of relative infrastructure in order to highlight the environmental value of the area
- Networking and open dialogue with the local community and stakeholders for the sustainable management and legal protection of the Natura area.

The project was funded and supported by TEMES SA, ACES-DE Action Campaign for Endangered Species, Pylos Municipality, General Secretariat for Youth.

Xenophon Kappas
xkappas@ornithologiki.gr

Πρόγραμμα Προστασίας και Ανάδειξης υγροτόπου Βραυρώνας

Το πρόγραμμα Προστασίας και Ανάδειξης υγροτόπου Βραυρώνας υλοποιείται από την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία σε συνεργασία με τον Διεθνή Αερολιμένα Αθηνών και το δήμο Μαρκόπουλου. Η πρώτη φάση του προγράμματος ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 2008 και ολοκληρώθηκε με επιτυχία τον Ιούνιο του 2009. Τα έργα και οι παρεμβάσεις διήρκησαν 8 μήνες και υλοποιήθηκαν σύμφωνα με την Ειδική Μελέτη/ Τεχνική Έκθεση του Προγράμματος Προστασίας και Ανάδειξης Υγροτόπου Βραυρώνας που υποβλήθηκε τον Οκτώβριο του 2007 στις αρμόδιες υπηρεσίες και έλαβε τις σχετικές περιβαλλοντικές εγκρίσεις.

Βασική επιδίωξη του προγράμματος είναι η δημιουργία των κατάλληλων προϋποθέσεων για την επαναφορά της αρμονίας ανάμεσα στον άνθρωπο και το φυσικό περιβάλλον, κάτι που έχει διαταραχτεί σε μεγάλο βαθμό τα τελευταία χρόνια στην περιοχή.

Οι δράσεις που πραγματοποιήθηκαν συμπεριλαμβάνουν:

- Την αποκατάσταση της προστατευόμενης περιοχής με απομάκρυνση αδρανών υλικών (μπάζα) και σκουπιδιών
- Διαμόρφωση περιηγητικού μονοπατιού επίσκεψης
- Σήμανση της προστατευόμενης περιοχής στα κύρια σημεία πρόσβασης
- Πρόγραμμα περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης επισκεπτών
- Δενδροφύτευση/ δημιουργία αναχωμάτων

Τα έργα απομάκρυνσης των αδρανών υλικών διήρκησαν 7 ημέρες και συνολικά απομακρύνθηκαν από τον υγρότοπο 470κ.μ. αδρανών υλικών.

Όσο αφορά την απομάκρυνση των σκουπιδιών από τον υγρότοπο, υλοποιήθηκαν δυο εθελοντικοί καθαρισμοί καθώς και καθαρισμοί από το δήμου Μαρκόπουλου με τελικό απολογισμό την απομάκρυνση περίπου 10 τόνων σκουπιδιών. Όσο αφορά το περιηγητικό μονοπάτι που δημιουργήθηκε, ακολουθεί κυρίως υφιστάμενες διαδρομές (χωματόδρομους, μικρά μονοπάτια κατά μήκος της κοίτης του Ερασίνου), ώστε να αποφευχθούν η μεγάλης κλίμακας χωματουργικές παρεμβάσεις που θα μπορούσαν να αλλοιώσουν τη φυσιογνωμία ή την υδρολογία του χώρου. Αξίζει να σημειωθεί ότι για την διάνοιξη του μονοπατιού δεν κόπηκε ούτε ένα δέντρο. Επίσης, κατασκευάστηκε και μια ξύλινη γέφυρα η οποία ενώνει τον υγρότοπο με τον αρχαιολογικό χώρο, η κατασκευή της οποίας ήταν ένα αρκετά δύσκολο έργο λόγο των επαναλαμβανόμενων πλημμύρων στην περιοχή.

Για την σήμανση του υγροτόπου και του περιηγητικού μονοπατιού τοποθετηθήκαν: 3 πινακίδες υποδοχής, 6 πινακίδες ερμηνείας περιβάλλοντος, 12 πάσσαλοι κατεύθυνσης κατά μήκος του μονοπατιού, 9 πινακίδες καθαριότητας, 5 πινακίδες για την αποφυγή διέλευσης των τροχοφόρων και 6 πινακίδες για την απαγόρευση του κυνηγίου στον υγρότοπο.

Ένα σημαντικό μέρος του προγράμματος είναι η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση/ εκπαίδευση των επισκεπτών, η οποία επικεντρώνεται κυρίως σε μαθητές και

σε επισκέπτες. Τον Φεβρουάριο έγινε η πρώτη περιήγηση/ ξενάγηση καθηγητών και δασκάλων Ανατολικής Αττικής στον υγρότοπο της Βραυρώνας προκειμένου να οργανώνονται σχολικές εκδρομές στην Βραυρώνα. Επίσης, έχουν επισκεφτεί τον υγρότοπο της Βραυρώνας τρία σχολεία μέχρι στιγμής με την καθοδήγηση της Ορνιθολογικής.

Προκειμένου η ΕΟΕ να ενημερώσει και να κινητοποιήσει το κοινό για τον υγρότοπο της Βραυρώνας, δημιούργησε μια ενότητα για τη Βραυρώνα (www.ornithologiki.gr/vravrona) μέσα στην ιστοσελίδα της Ορνιθολογικής, στην οποία αναφέρονται διάφορες πληροφορίες για τον υγρότοπο. Η καινοτομία που υπάρχει στην ιστοσελίδα μας είναι η εικονική περιήγηση της περιοχής, όπου ο χρήστης μπορεί να επισκέπτεται πανοραμικά τον αρχαιολογικό χώρο, τον υδροβιότοπο, την περιοχή του μουσείου, τις καλλιέργειες και το ύψωμα απέναντι από τον υγρότοπο.

Επιπλέον τυπώθηκε ένα δίγλωσσο φυλλάδιο (Αγγλικά - Ελληνικά) σε 10.000 αντίτυπα το οποίο περιέχει σημαντικές πληροφορίες για τον υγρότοπο, χάρτη του υγροτόπου καθώς και φωτογραφικό υλικό με τη χλωρίδα και την πανίδα της περιοχής. Επίσης δημιουργήθηκε και ένα φυλλάδιο στα Γαλλικά σε συνεργασία με το Υπουργείο Απασχόλησης. Όσο αφορά στον αποκλεισμό των σημείων διέλευσης προς τον υγρότοπο δημιουργηθήκαν 7 μικρά αναχώματα σε συνδυασμό με την φύτευση 1000 δένδρων και θάμνων τα οποία εμποδίζουν την πρόσβαση των οχημάτων.
Η δεύτερη φάση του προγράμματος αναμένεται να ξεκινήσει μέσα στο 2010.

Κώστας Γαγάνης
kgaganis@ornithologiki.gr

© Κ. Γαγάνης

Conservation and sustainable development of the Vravrona wetland project

The first phase of the "Conservation and sustainable development of the Vravrona wetland" project was launched in October 2008 and successfully completed in June 2009.
The project is implemented by the HOS, in cooperation with Athens International Airport and the Municipality of Markopoulo. Its main goal is to create favorable conditions for the restoration of harmonious coexistence between Man and Nature. During the first stage of the project, specific actions were undertaken such as: the removal of garbage and inert materials, construction of trekking paths, placement of signs and information tables, tree planting in designated areas and raising environmental awareness of the visitors and the general public. These actions are expected to help in the restoration and protection of the wetland, the recovery of plant and animal populations, the information and awareness of the locals and the visitors and finally the promotion of the area in a manner compatible to the conservation of the local natural and cultural heritage.
Website: www.ornithologiki.gr/vravrona

Kostas Gaganis
kgaganis@ornithologiki.gr

© Μ. Τζάλη

Υγρότοπος Άγρα - Βρυττών - Νησίου

Ο υγρότοπος βρίσκεται 7 χλμ. ΒΔ της Έδεσσας, εκατέρωθεν του ποταμού Εδεσσαίου και πήρε τη σημερινή του μορφή κατά τη δεκαετία του 1950, μετά από παρεμβάσεις της ΔΕΗ. Η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία έχει «υιοθετήσει» το συγκεκριμένο υγρότοπο και για δεύτερη συνεχή χρονιά σε άμεση συνεργασία με το Δήμο Έδεσσας και με την υποστήριξη του ΕΘΙΑΓΕ, υλοποιεί δράσεις διαχείρισης και ευαισθητοποίησης με κύριο σκοπό την προστασία και την προβολή του υγροτόπου.

Διαχειριστικές δράσεις

Α. Μελέτη και καταγραφή ορνιθοπανίδας:
Η Ορνιθολογική από τον Απρίλιο 2008, μέσω της συστηματικής εβδομαδιαία παρακολούθησης της ορνιθοπανίδας εμπλούτισε τον κατάλογο των ειδών της περιοχής και συνέβαλλε στην καταγραφή των μεταβολών του αριθμού των ατόμων τους στη διάρκεια του έτους. Από το 2009 ορίστηκαν τα είδη προτεραιότητας του υγροτόπου, όπως αυτά περιγράφονται από την Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη και συμπληρώθηκαν με είδη που προέκυψαν από την τρέχουσα παρακολούθηση. Μεταξύ αυτών είναι η Βαλτόπαπια (*Aythya nyroca*), ο Αργυροπελεκάνος (*Pelecanus crispus*) το Γκισάρι (*Aythya ferina*), ο Νυχτοκόρακας (*Nycticorax nycticorax*) κ.α.

Στην περιοχή έχουν καταγραφεί περίπου 160 διαφορετικά είδη. Η Βαλτόπαπια, προστατευόμενο είδος που αναπαράγεται στον υγρότοπο, παρατηρείται κυρίως στο τέλος του καλοκαιριού και το φθινόπωρο (Διάγραμμα 1α). Κατά την αναπαραγωγική περίοδο προτιμά τη «σιγουριά» των πυκνών καλαμιώνων, οπότε δύσκολα γίνεται αντιληπτή.

Αντίθετα ο Κύκνος (*Cygnus olor*) είναι ένα είδος που παρατηρείται εύκολα στον υγρότοπο καθ' όλη τη διάρκεια του έτους (Διάγραμμα 1β). Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ότι στο παρελθόν η ΔΕΗ είχε εισαγάγει κύκνους στη λίμνη στους οποίους αφαιρούσαν την πτητική ικανότητα προκειμένου να παραμείνουν στον υγρότοπο. Η τακτική αυτή έχει πια σταματήσει μετά από παρεμβάσεις της Ορνιθολογικής.

Επιπλέον υλοποιήθηκε έρευνα τροφοληψίας για τρία είδη ερωδιών στο πλαίσιο προπτυχιακής πρακτικής άσκησης του τμήματος Βιολογίας Α.Π.Θ. και τα αποτελέσματα παρουσιάστηκαν σε Διεθνές Ζωολογικό Συνέδριο . Περιληπτικά, προέκυψε ότι ο Νυχτοκόρακας (*Nycticorax nycticorax*) τρέφεται σε παρόχθια βλάστηση, ο Κρυπτοτσικνιάς (*Ardeola ralloides*) σε παρυφές καλαμιώνα, ενώ ο Μικροτσικνιάς (*Ixobrychus minutus*) επέλεγε και τους δυο οικοτόπους για τροφοληψία. Καταγράφηκαν δύο μέθοδοι τροφοληψίας: 'stand-and-wait' (Κρυπτοτσικνιάς) και 'walking slowly' (Μικροτσικνιάς), οι οποίες εξασφάλισαν πολύ υψηλή επιτυχία στις απόπειρες τροφοληψίας.

Β. Μελέτη άλλων βιοτικών και αβιοτικών παραμέτρων:
Ξεκίνησε η παρακολούθηση σημαντικών ειδών φυτών (ορχιδέες) στα υγρολίβαδα σε συνεργασία με το ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε./ Ι.Δ.Ε.Θ. Παράλληλα, επίσης σε συνεργασία με το ΕΘΙΑΓΕ/ Ι.Ε.Β. και Πανεπιστήμια του εξωτερικού, παρακολουθούνται τα ύδατα του υγροτόπου, καθώς και η ποιότητα του Εδεσσαίου ποταμού.

Γ. Διαχειριστικές παρεμβάσεις:
Συνεχίστηκε η διαχείριση του καλαμιώνα (περιορισμέ-

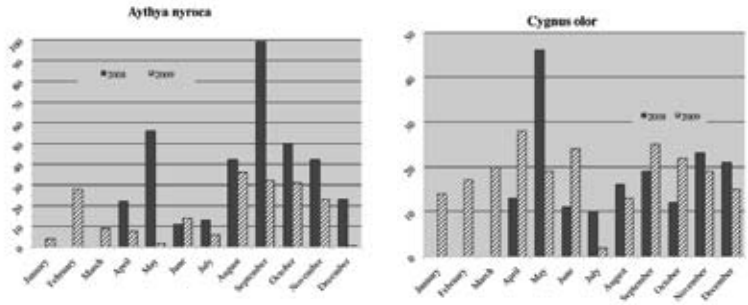

Διάγραμμα 1 α και β.
Μεταβολή του αριθμού των ατόμων (μέγιστες παρατηρήσεις) Βαλτόπαπιας (αριστερά) και του Κύκνου (δεξιά) στη λίμνη Άγρα (2008 - 2009)

νη επιφάνεια), αλλά και ο καθαρισμός από τα σκουπίδια. Επιπλέον, καταγγέλθηκε στις αρμόδιες υπηρεσίες παράνομο λατομείο στην προστατευόμενη περιοχή, το οποίο στη συνέχεια σταμάτησε τις δραστηριότητές του. Επιπλέον, η διαχείριση στον υγρότοπο ενισχύθηκε με τις γνώσεις ειδικού ερευνητή από τη Βρετανική Ορνιθολογική (RSBP).

Ευαισθητοποίηση

Η Ορνιθολογική στηρίζει καθημερινά το Κέντρο Ενημέρωσης του υγροτόπου, δίνοντας παράλληλα την ευκαιρία στους επισκέπτες να γνωρίσουν σπάνια πουλιά και εκπληκτικά τοπία μέσα από περιηγήσεις. Ο υγρότοπος υποδέχθηκε την τελευταία διετία σχεδόν 9.000 επισκέπτες. Η αύξηση το 2009 σε σχέση με το 2008 κατά 40% των μεμονωμένων και κατά 25% των θερινών επισκεπτών, οφείλεται κυρίως στην προβολή της περιοχής στην τηλεόραση, στον τύπο και στο blog.

Επειδή όμως πρώτα θα πρέπει να γνωρίσουν - προστατεύσουν την περιοχή οι ντόπιοι κάτοικοι, η Ορνιθολογική διοργάνωσε μια πολυποίκιλη εσπερίδα το Μάιο του 2009 στα Βρυττά που είχε ως στόχο να παρουσιάσει τη φύση της περιοχής, αλλά και τις δράσεις που έχουν γίνει μέχρι σήμερα από όλους τους φορείς. Η συνεχή επικοινωνία με τους ντόπιους κατοίκους έχει ήδη επιφέρει απτά αποτελέσματα, πχ. μείωση παραβατικών φαινόμενων στο φυσικό περιβάλλον.

Τέλος, διοργανώνονται σχεδόν κάθε μήνα μικρές ή μεγάλες εκδηλώσεις στο Κέντρο Ενημέρωσης ή στην Έδεσσα (πχ. Γιορτές Πουλιών, Χελιδονίσματα, κλπ.), ενώ σταθερή είναι η συμμετοχή μας σε εκδηλώσεις ή φεστιβάλ άλλων.

© J. Leconte

Εθελοντική Εργασία

Για την υλοποίηση των παραπάνω σημαντική είναι η προσφορά εθελοντών από Ελλάδα και εξωτερικό, αρκετοί εκ των οποίων υποστηρίχθηκαν από το Ευρωπαϊκό Εθελοντικό Πρόγραμμα (EVS) μέσω του Εθνικού Ινστιτούτου Νεολαίας.

Επίσης δεν θα πρέπει να ξεχνάμε την ουσιαστική υποστήριξη των κατοίκων των Βρυττών (όπου διαμένουν οι εθελοντές), Νησίου, Άγρα και Έδεσσας. Ένα πολύ μεγάλο «ευχαριστώ» αρμόζει και στο Δήμο Έδεσσας, στη Δημοτική Επιχείρηση "Καταρράκτες Έδεσσας", στο Δασαρχείο, στο ΕΘΙΑΓΕ, αλλά και σε πολλούς άλλους που δεν προέρχονται από την περιοχή αλλά την έχουν αγαπήσει.

Μάθετε περισσότερα στο: http://blogs.ornithologiki.gr/agras, ενώ για περιηγήσεις επικοινωνήστε μαζί μας μέσω internet eskouli@ornithologiki.gr ή τηλεφώνου 2381300755, 695656297398. Η δράση είναι ανοικτή σε όσους θα ήθελαν να προσφέρουν εθελοντική εργασία, αλλά και σε προ-/ μεταπτυχιακές έρευνες.

Ειρήνη Σκούλη
eskouli@ornithologiki.gr

Πέρη Κουράκλη
pkourakli@ornithologiki.gr

Wetland of Agras - Vrytta - Nisi

The wetland is located 7 km west of Edessa (North Greece), across the river of Edessaios. The Hellenic Ornithological Society has «adopted» this wetland for two years now, in close collaboration with the Municipality of Edessa and with the support of National Agricultural Research Foundation, implement conservation and public awareness activities for the protection and promotion of the wetland.

The conservation activities are not only focused on birds, although birds are the core: bird monitoring, monitoring of other biotic and abiotic elements, small reedbed management, cleanings, etc.). The first results are already published.

Public awareness activities are held by the wetland's Information Center through its daily operation and frequent events for children and adults.

Learn more at: http://blogs.ornithologiki.gr/agras. For sight-seeing at the wetland please contact us by internet eskouli@ornithologiki.gr phone or 00302381300755, 0030695656297398. The project is open to volunteers (EVS or not), and pre-/ post-graduate studies.

Irini Skouli
eskouli@ornithologiki.gr

Peri Kourakli
pkourakli@ornithologiki.gr

Προστασία φυσικής αναγέννησης στην Αιγιάλεια

Μέσα στο 2009 ολοκληρώθηκαν οι δράσεις του προγράμματος Προστασίας της Φυσικής Αναγέννησης: «Ανασύσταση δρυοδάσους στην περιοχή Αραβωνίτσα-Κολοκοτρώνης, Αιγιάλειας», το οποίο υλοποίησε η ΕΟΕ με την πολύτιμη υποστήριξη του ιδρύματος Α. Γ. Λεβέντη. Το πρόγραμμα ξεκίνησε το 2008 με σκοπό να βοηθήσει στην προστασία της φυσικής αναγέννησης και στη γρήγορη ανάκαμψη ενός μεικτού δάσους με βελανιδιές και πεύκα που χάθηκαν στη μεγάλη πυρκαγιά της Αιγιάλειας τον Ιούλιο 2007. Η πυρκαγιά εκείνη κατέκαψε πάνω από 50.000 στρέμματα (σχεδόν 50%) της ΖΕΠ «Όρη Μπάρμπας-Κλωκός και Κοιλάδα Σελινούντα».

Συνοπτικά, στη διάρκεια του πρώτου χρόνου του προγράμματος (2008) εγκαταστάθηκε η φυσική περίφραξη (καινοτομία του προγράμματος) σε επιλεγμένους πυρήνες της περιοχής, οι οποίοι επίσης φυλάσσονταν από τη παράνομη βόσκηση και την κάθε μορφής καταστροφή της φυσικής αναγέννησης (περιλαμβανομένων και «εθελοντικών» αναδασώσεων). Οργανώθηκε η επαφή και ενημέρωση των φορέων της περιοχής και έγιναν συνεργασίες με τοπικούς συλλόγους και φορείς όπως το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ακράτας που διοργάνωσε προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και επισκέψεις εκπαιδευτικών. Η ανταπόκριση της ορνιθοπανίδας μελετήθηκε με την εφαρμογή προγράμματος παρακολούθησης τόσο στην περιοχή των δράσεων του προγράμματος όσο και στο σύνολο της καμένης ΖΕΠ. Τέλος, δόθηκε έμφαση στην αποτροπή της υλοτόμησης των καμένων δέντρων με εξαίρεση τις άδειες για οικιακή χρήση σε κατοίκους των καμένων περιοχών.

Κατά το 2009 συνεχίστηκαν οι δράσεις παρακολούθησης της βλάστησης και της ορνιθοπανίδας. Τοποθετήθηκε ενημερωτική πινακίδα και συνεχίστηκαν οι δράσεις ενημέρωσης και προγράμματα σχολείων. Επίσης εφαρμόστηκε πιλοτικά η αραίωση κάποιων πρεμνοβλαστημάτων βελανιδιάς με σκοπό την επιτάχυνση της ανάπτυξης των νέων δέντρων.

Η ανάκαμψη του δρυοδάσους είναι γρήγορη και εντυπωσιακή. Πολλά πρεμνοβλαστήματα βελανιδιάς ξεπερνούν τα 2,5 μέτρα ύψος και ορισμένα τα 3,5 μέτρα. Το δάσος καλύπτεται με πλούσιο υπόροφο από θαμνώδεις βελανιδιές και άλλους θάμνους, ενώ υπάρχει και πυκνή ποώδης βλάστηση. Τα νεαρά πευκάκια πλησιάζουν τα 0,5 μέτρα ύψος. Η φυσική περίφραξη σταδιακά αποσυντίθεται και δεν χρειάζεται πλέον (οι βελανιδιές έχουν αναπτυχθεί πολύ και δεν κινδυνεύουν από βόσκηση ή ποδοπάτημα).

Όσον αφορά τα πουλιά, το καμένο δάσος, που αποτελείται από τα καμένα δέντρα και τους άκαυτους θύλακες, εξακολουθεί να φιλοξενεί και τα 36 είδη που φώλιαζαν σε αυτό πριν από την πυρκαγιά. Από αυτά, την άνοιξη του 2009, τουλάχιστον 30 είδη χρησιμοποιούν τακτικά τα καμένα σημεία, 23 διατηρούσαν επικράτειες και τουλάχιστον πέντε φώλιασαν σε αυτά. Αυτό καταδεικνύει τη μεγάλη σημασία της προστασίας του καμένου δάσους, που παραμένει «δασικό» ενδιαίτημα εφόσον τα καμένα δέντρα μείνουν στη θέση τους.

Βασικά συμπεράσματα του προγράμματος, σε σχέση με τη διαχείριση των καμένων περιοχών, είναι:

1. Η Προστασία της Φυσικής Αναγέννησης συνδυάζοντας χαμηλής έντασης έργα, φύλαξη και ευαισθητοποίηση είναι μια αποτελεσματική μέθοδος.
2. Τα καμένα δέντρα δεν πρέπει να απομακρύνονται επειδή εξακολουθούν να χρησιμοποιούνται από πολλά είδη πουλιών.
3. Η φύλαξη, η παρακολούθηση και οι τοπικές συνεργασίες είναι απαραίτητες. Πρέπει να εφαρμόζονται επί αρκετά χρόνια αφού οι πιέσεις στις καμένες περιοχές εντείνονται όσο ο καιρός περνάει.
4. Υπάρχουν πολλές χρήσιμες δράσεις που απαιτούν εθελοντική εργασία (φύλαξη, ενημέρωση, προστασία άκαυτων σημείων και φρακτών, μονοβέργισμα κ.λπ.).

Κώστας Παπακωνσταντίνου & Νίκη Καρδακάρη
costpap@sch.gr

© Κ. Παπακωνσταντίνου

© Κ. Παπακωνσταντίνου

Working for Natural regeneration in burnt areas of Aigialeia

This was a pilot project for safeguarding of natural regeneration in upland Aegialeia, Northern Peloponnese, affected by major wildfires in July 2007 (affecting >50% of an SPA). It was conducted due to the support by the A.G. Leventis foundation. Natural regeneration of burnt oak forest was achieved by natural fence (using the branches of the burnt trees), wardening and public awareness.

Today, 2,5 years after fire, oaks are already tall enough to be safe from grazing and human trampling. The project was based on the cooperation of authorities and local NGOs. It also included pioneering environmental education work on the burnt areas. Removal of burnt trees was largely avoided.

All the 36 forest or open woodland bird species breeding before fire were still using the burnt areas (including the non burnt patches). Clearly, the burnt forest (provided the dead trees are not removed) maintains "forest values" and it is still used by forest bird species – thus, the protection of burnt areas is worthwhile.

Costas Papaconstantinou & Niki Kardakari
costpap@sch.gr

ζ. Εθελοντικά Προγράμματα Καταγραφών (επιστήμη των πολιτών)

© Μ. Τζάλη

Δίκτυο Υπευθύνων Παρακολούθησης IBA

Η Ορνιθολογική συμμετέχει στο πρόγραμμα των Σημαντικών Περιοχών για τα Πουλιά (IBA) του Birdlife International, το οποίο στόχο έχει την προστασία και διατήρηση της παγκόσμιας ορνιθοπανίδας και της βιοποικιλότητας γενικότερα μέσα από τον καθορισμό και στη συνέχεια παρακολούθηση και προστασία των περιοχών αυτών. Παγκόσμια έχουν καθοριστεί πάνω από 10.000 περιοχές, ενώ στην Ελλάδα 196. Ο μεγάλος αριθμός των περιοχών αυτών σε κάθε χώρα δεν επιτρέπει την παρακολούθησή τους μόνο από τα επαγγελματικά επιστημονικά στελέχη των οργανώσεων, οι οποίες έχουν στραφεί προς εκπαιδευμένους εθελοντές ή ομάδες που ζουν ή έχουν κάποια σχέση με τις περιοχές. Το δίκτυο των εθελοντών αυτών συνθέτει το δίκτυο των Υπευθύνων Παρακολούθησης των IBA.

Στην Ελλάδα το δίκτυο των Υπευθύνων Παρακολούθησης των IBA θεσπίστηκε το 2003 και σήμερα παρακολουθούνται 50 περιοχές από περίπου 80 άτομα. Οι υπεύθυνοι παρακολούθησης καλούνται να επισκέπτονται την περιοχή τους, να αποστέλλουν στοιχεία για αυτήν σε ετήσια βάση, ενώ παράλληλα να ενημερώνουν την Ορνιθολογική για απειλές και παρεμβάσεις που εντοπίζουν, ώστε να μπορέσει σε συνεργασία μαζί τους να παρέμβει έγκαιρα. Το 2009 συλλέχθηκαν 32 ετήσιες αναφορές για ισάριθμες περιοχές που αφορούν το έτος 2008, ενώ άνοιξαν 13 νομικές υποθέσεις, ύστερα από ενημέρωση από τους υπεύθυνους παρακολούθησης.

Παράλληλα το 2009 πραγματοποιήθηκαν τα ετήσια σεμινάρια για την επέκταση του δικτύου και την μετεκπαίδευση των έμπειρων μελών, εκδόθηκαν δύο ενημερωτικά δελτία, η αναφορά για τα στοιχεία που συλλέχθηκαν το 2008 και προετοιμάστηκε υλικό για την προώθηση του δικτύου, ενώ εμπλουτίστηκε ο οδηγός για την συλλογή των στοιχείων.

Από τις αναφορές προέκυψε ότι οι περιοχές δέχονται σημαντικές πιέσεις, ενώ η προστασία τους κατά μέσο όρο είναι από χαμηλή ως μέτρια. Ως συνέπεια η κατάστασή τους χαρακτηρίζεται ως μέτρια. Στα διαγράμματα παρουσιάζονται οι κύριες απειλές που αντιμετωπίζουν οι περιοχές, η κατάσταση στην οποία βρίσκονται καθώς και το καθεστώς προστασίας τους.

Οι απειλές οι οποίες παρουσιάζονται στην πλειοψηφία των περιοχών με κυμαινόμενη σοβαρότητα σχετίζονται με τις δραστηριότητες αναψυχής, με το κυνήγι ως δραστηριότητα που προκαλεί όχληση στην περιοχή, καθώς και η απόρριψη απορριμμάτων και η οικιστική ανάπτυξη. Λαμβάνοντας όμως υπόψη την σοβαρότητα των απειλών, ως πολύ σημαντικές απειλές στις περισσότερες περιοχές αναφέρονται οι δραστηριότητες αναψυχής, η έμμεση θανάτωση των ειδών που πληρούν τα κριτήρια μέσω της λαθροθηρίας και η μείωση των παραδοσιακών χρήσεων γης.

Σε μεγάλο βαθμό τα συγκεντρωτικά αποτελέσματα που εξαρτώνται από τον τύπο των περιοχών για τις οποί-

ες αποστέλλονται στοιχεία. Στην πλειοψηφία τους οι περιοχές είναι υγρότοποι. Εάν κατηγοριοποιηθούν οι περιοχές σε υγροτοπικές (17), νησιωτικές (7), δασικές και ημιφυσικές εκτάσεις (13), αλλά και περιοχές εντός της Αττικής (4), τα αποτελέσματα διαφοροποιούνται ελαφρά. Στους υγροτόπους η λαθροθηρία και οι δραστηριότητες αναψυχής είναι οι πλέον συχνά απαντόμενες, ενώ το δεύτερο για τις περισσότερες περιοχές χαρακτηρίζεται ως πολύ σημαντική απειλή. Στα νησιά η βόσκηση, η μείωση των παραδοσιακών χρήσεων γης και ο υπερπληθυσμός των ιθαγενών ειδών είναι οι συχνότερα απαντόμενες απειλές, ενώ ως πολύ σημαντική απειλή εμφανίζεται η αλιεία σε περιοχές που τα είδη που αποτελούν κριτήριο είναι θαλασσοπούλια. Στην Αττική όπως είναι αναμενόμενο η απειλή που εντοπίζεται σε όλες τις περιοχές είναι η οικιστική ανάπτυξη.

Στο μέλλον και ξεκινώντας από το επόμενο έτος οι προσπάθειες της Ορνιθολογικής θα εστιάσουν στην υποστήριξη των εθελοντών, την προβολή των δράσεων του δικτύου, καθώς και την προσπάθεια εξεύρεσης εθελοντών για την κάλυψη περισσότερων IBA.

© Ρ. Τρίγκου

Το δίκτυο των υπευθύνων παρακολούθησης IBA βασίζεται αποκλειστικά στην προσπάθεια και την συμμετοχή εθελοντών σε όλη την Ελλάδα. Η Ορνιθολογική ευχαριστεί όλους τους συμμετέχοντες για την προσφορά τους.

Ιστοσελίδα: http://www.ornithologiki.gr/gr/sppe/caretakers.php

Μαργαρίτα Τζάλη
mtzali@ornithologiki.gr

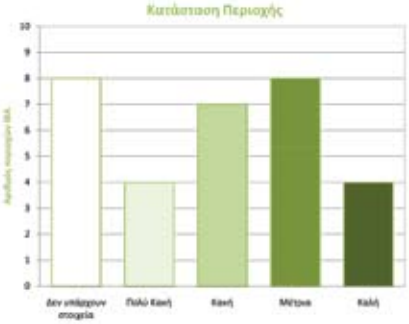

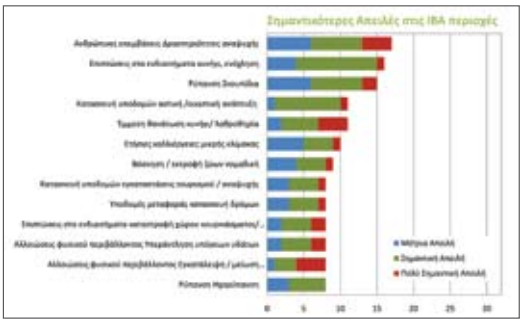

IBA caretakers network

The IBA caretakers network is part of the global Important Bird Areas program of Birdlife International. Its objective is to involve local people in monitoring and actually protecting the IBA in the area they live. It was been created in Greece in 2003 and it consists today of about 80 volunteers all around the country. For the year 2008 32 annual reports were sent and the results show that the IBAs face high pressure, the response is low and as a result the state is moderate.

Website: http://www.ornithologiki.gr/gr/sppe/caretakers.php

Margarita Tzali
mtzali@ornithologiki.gr

Μεσοχειμωνιάτικες Καταμετρήσεις Υδρόβιων Πουλιών

Γκισάρια

Το πρόγραμμα των μεσοχειμωνιάτικων καταμετρήσεων αποτελεί μια ετήσια καταγραφή των υδρόβιων πουλιών σε περισσότερες από 100 χώρες και λαμβάνει χώρα στα μέσα Γενάρη κάθε χρονιάς με σχεδόν 15.000 εθελοντές καταγραφείς, που μετρούν κάθε χρόνο 30 με 40 εκατομμύρια πουλιά. Οι καταμετρήσεις συντονίζονται σε παγκόσμιο επίπεδο από το Wetlands International, μια από τις μεγαλύτερες ΜΚΟ που ασχολούνται με την διατήρηση των υγροτόπων.

Από το 1967, μέσω των μεσοχειμωνιάτικων καταμετρήσεων, συγκεντρώνονται κάθε χρόνο πολύτιμα δεδομένα σχετικά με τους πληθυσμούς και την κατανομή των υδρόβιων πουλιών. Έτσι, οι μεσοχειμωνιάτικες καταμετρήσεις αποτελούν ένα από τα πιο οργανωμένα και μακροχρόνια προγράμματα παρακολούθησης και τροφοδοτούν με στοιχεία το Wetlands International για την έκδοση κάθε τρία χρόνια του Waterbird Population Estimates, μιας αναφοράς δηλαδή σχετικά με το καθεστώς των παγκόσμιων πληθυσμών των υδρόβιων πουλιών.

Επίσης, οι μεσοχειμωνιάτικες καταμετρήσεις αποτελούν σημαντικό εργαλείο για την χάραξη πολιτικής σχετικά με την διατήρηση των υγροτόπων και των υδρόβιων πουλιών. Έτσι, τα αποτελέσματα των καταγραφών αξιοποιούνται για την επεξεργασία διεθνών συμβάσεων για το περιβάλλον, όπως η Σύμβαση Ραμσάρ για τους Υγροτόπους και η Συμφωνία για τη Διαφύλαξη των Αφρικανο-Ευρασιατικών Υδρόβιων Πτηνών (AEWA).

Στην Ελλάδα οι μεσοχειμωνιάτικες καταμετρήσεις συντονίζονται από την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, σε συνεργασία με το Ελληνικό Κέντρο Δακτυλίωσης Πουλιών, και αποτελούν το μακροβιότερο πρόγραμμα παρακολούθησης άγριας ζωής στην χώρα μας, καθώς πραγματοποιούνται ανελλιπώς για περισσότερα από 25 χρόνια. Μέλη και φίλοι της ΕΟΕ καθώς και μέλη φορέων Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών επισκέπτονται στα μέσα Γενάρη όλους τους σημαντικούς υγροτόπους της χώρας και καταμετρούν τα διαχειμάζοντα υδρόβια, αλλά και αρπακτικά, πουλιά. Είναι χαρακτηριστικό ότι την περασμένη χρονιά καταμετρήθηκαν περισσότερα από 700.000 υδρόβια πουλιά (πάπιες, χήνες, βουτηχτάρια, φαλαρίδες, ερωδιοί, γλάροι, παρυδάτια κλπ) από 120 περίπου εθελοντές της ΕΟΕ σε περισσότερους από 70 υγροτόπους της χώρας.

Θάνος Καστρίτης
tkastritis@ornithologiki.gr

International Waterbird Census in Greece

International Waterbird Census is a long-term worldwide programme to count wintering waterbirds. In Greece, the programme is coordinated by HOS in collaboration with the Hellenic Bird Ringing Centre. This programme has been running for more than 25 years, making it the longest lasting wildlife monitoring programme in Greece.

Thanos Kastritis
tkastritis@ornithologiki.gr

Κοκκινολαίμης

Η Παρακολούθηση των Κοινών Ειδών Πουλιών στην Ελλάδα: Τρία χρόνια, 2007-2009, πιλοτικού προγράμματος

Η αποτελεσματική προστασία των πουλιών δεν θα ήταν δυνατή χωρίς τις πληροφορίες που μας δίνει η παρακολούθηση των πληθυσμών τους μέσα στο χρόνο, παρέχοντας μας ουσιαστικά τους δείκτες που μπορούν να εξηγήσουν τις αιτίες των αλλαγών τους. Τα πουλιά λειτουργούν και ως πολύτιμα «βαρόμετρα» της γενικής υγείας του περιβάλλοντος. Οι μεταβολές στους πληθυσμούς τους μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την μελέτη των επιπτώσεων των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων στη φύση (εντατικοποίηση γεωργίας, καταστροφή δασών, ρύπανση υδάτων, κ.α.) και πρόσφατα στην προσπάθεια 'καταγραφής' της κλιματικής αλλαγής.

Από το 2002 το BirdLife International σε συνεργασία με το European Bird Census Council (EBCC) έχει ξεκινήσει ένα Πανευρωπαϊκό Πρόγραμμα Παρακολούθησης του πληθυσμού των Κοινών Ειδών Πουλιών (δηλαδή είδη που συναντώνται σε μεγάλους αριθμούς και έχουν μεγάλη εξάπλωση). Βασικός σκοπός του προγράμματος είναι, μέσω της παρακολούθησης των αλλαγών στους πληθυσμούς των πουλιών που αναπαράγονται στον ευρωπαϊκό χώρο, να γίνει μια συστηματική μελέτη της κατάστασης της ευρωπαϊκής φύσης. Η ανάλυση των στοιχείων που συλλέγονται έχει συμβάλλει στη δημιουργία 'δεικτών βιοποικιλότητας', ικανών να 'μετρήσουν' το στόχο της Ε.Ε. για την ανάσχεση της απώλειας της βιοποικιλότητας έως το 2010.

Hellenic Common Bird Monitoring (HCBM)

Το Πρόγραμμα ''Hellenic Common Bird Monitoring (HCBM)'', που υλοποιείται πιλοτικά από την ΕΟΕ τα τρία τελευταία χρόνια (2007-2009), είναι ένα πρόγραμμα παρακολούθησης των πληθυσμών των κοινών ειδών πουλιών της Ελλάδας.

Στόχοι του προγράμματος είναι, αφενός, να συγκεντρώνει στοιχεία σχετικά με τις αλλαγές των πληθυσμών των ειδών στον ελλαδικό χώρο και, αφετέρου, να συμμετάσχει με τα στοιχεία που συλλέγονται, στο πανευρωπαϊκό πρόγραμμα. Επίσης, σε εθνικό επίπεδο η κυβέρνηση υποχρεούται να ενσωματώσει το δείκτη των πουλιών στους υπολοίπους εθνικούς δείκτες για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Αυτό δείχνει ότι η σημασία αυτού του προγράμματος τα επόμενα χρόνια θα αυξάνει συνεχώς. Μέχρι τώρα το πρόγραμμα είναι αυτοχρηματοδοτούμενο από την ΕΟΕ.

Μεθοδολογία

Το πρόγραμμα βασίζεται αποκλειστικά σε εθελοντές, χωρίς τη συμμετοχή των οποίων θα ήταν αδύνατη η πραγματοποίηση του. Περιλαμβάνει μια συγκεκριμένη μεθοδολογία την οποία πρέπει να ακολουθούν οι εθελοντές πιστά. Αρχικά εκπαιδεύονται μέσω σεμιναρίων ώστε να συλλέξουν αξιόπιστα και συγκρίσιμα στοιχεία σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Οι εθελοντές αναλαμβάνουν να καλύπτουν 2 φορές κάθε χρόνο, κατά την περίοδο της αναπαραγωγής των πουλιών -από τα μέσα Απριλίου μέχρι και τα μέσα Μαΐου - κάποιες περιοχές, συνήθως κοντά στο χώρο που ζουν και που έχουν επιλέξει οι ίδιοι. Σε αυτές τις περιοχές, κατ' αρχήν διαλέγουν μια ή περισσότερες επιφάνειες έκτασης 10x10χλμ. Σε αυτήν γίνεται τυχαία επιλογή από τους υπευθύνους του προγράμματος, ενός μικρότερου τε-

τράγωνου 2x2χλμ, μέσα στο οποίο επιλέγονται τυχαία 15 βασικά σημεία στα οποία γίνονται οι καταμετρήσεις, και άλλα 10 αναπληρωματικά σε περίπτωση που χρειάζονται να αλλαχθεί κάποιο από τα βασικά. Η καταγραφή των Βιοτόπων γίνεται με βάση την κατηγοριοποίηση των χρήσεων γης που έχουν γίνει από το πρόγραμμα CORINE, όπως γίνεται σε όλες τις χώρες που εφαρμόζουν το πρόγραμμα.

Αποτελέσματα μετρήσεων του 2009

Το 2009 συμμετείχαν στο πρόγραμμα 42 εθελοντές, από τους 78 που είχαν δηλώσει συμμετοχή, οι οποίοι κάλυψαν 45 επιφάνειες από 21 νομούς. Τα τετράγωνα καλύπτονταν, κυρίως, από αγροτικά ή αγροτοδασικά οικοσυστήματα, μόνο ένα ήταν σε μικτό φυλλοβόλο δάσος και μακία, ενώ ορισμένα σημεία είχαν επιλεγεί στην περιφέρεια υγροτόπων.

Οι περιοχές που καλύφθηκαν περισσότερο, ήταν η περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας με 12 τετράγωνα. Τα υπόλοιπα τετράγωνα ήταν από την Μακεδονία (12) από την Ήπειρο (2), από την Θεσσαλία (1), από την Εύβοια (1), από την Πελοπόννησο (4) από την Δυτική Ελλάδα (1) και τέλος από τα νησιά, Κέρκυρα (3), Θάσο (1), Λήμνο (1), Νάξο (1), Ηρακλειά (1), Σαλαμίνα (1), Κύθηρα (2) και Κρήτη (2).

Συνολικά καταμετρήθηκαν 15.901 πουλιά από 118 είδη, σε 9.328 καταγραφές και σε 664 σημεία καταγραφής. Το πιο πολυπληθές είδος που καταγράφηκε είναι το Σπουργίτη *Passer domesticus*, το οποίο παρατηρήθηκε στο 87% των τετραγώνων, δεύτερο είναι η Κουρούνα *Corvus corone* που καταγράφηκε στο 82% και τρίτο το Χελιδόνι *Hirundo rustica* με 80%.

Δενδροσπουργίτης

© Ο. Τζημούλης

Στο μέλλον....

Το πρόγραμμα θα συνεχιστεί και την επόμενη χρονιά (2010) με στόχο την προσέλκυση περισσότερων εθελοντών και την προσπάθεια στήριξης του σε βάθος χρόνου. Από τα μέσα Ιανουάριου έως τα μέσα του Φεβρουαρίου του 2010 θα συγκεντρωθούν οι αιτήσεις συμμετοχής των εθελοντών. Στη συνέχεια, θα καθοριστούν οι ημερομηνίες των 2 κεντρικών Σεμιναρίων Εκπαίδευσης που διεξαχθούν στην Αθήνα και την Θεσσαλονίκη. Αναλόγως τις ανάγκες που θα προκύψουν θα καθοριστούν και τα επιμέρους σεμινάρια σε άλλες περιοχές της Ελλάδας.

Θεόδωρος Κομνός
hcbm@ornithologiki.gr

Hellenic Common Bird Monitoring

Birds are good indicators of the health of the wider environment and, thus, of whether land use is sustainable. The Pan-European Common Bird Monitoring (PECBMS) scheme started in 2002 using scientific data to monitor changes in breeding populations across Europe, with the goal to use common birds as indicators of the general state of nature. It is a partnership of the European Bird Census Council that collaborates with RSPB, BirdLife International, Statistics Netherlands, experts and organisations across Europe. Greece started the monitoring of its common birds in 2006 with the project 'Hellenic Common Bird Monitoring' (HCBM) under the supervision of HOS. In 2009, 42 volunteers (45 grid) took part in the HCMB, covering 21 administrative districts at different parts of Greece. Bird data were collected from 664 points at the 45 (10x10km) grid areas, between the 20th of Aprill and the 15th of July 2009. Overall, 15,901 bird counts of 118 species were made in 9.328 'records'. The major habitat types recorded were 'farmland' and 'agroforestry' biotopes, based on the CORINE land cover. Mean altitude in the grids ranged from 200-350m. However, in 2 districts in Northern Greece, Florina and Drama, mean altitude was above 750m, much higher than the average. Data were collected from Thrace (1 grid), Macedonia (12 grid), Epirus (2 grid), Thessaly (1 grid), Evvoia (1 grid), Peloponnesse (4 grid), Sterea Ellada (13 grid), West Greece (1grid) and from the islands of Corfu (3 grid), Thassos (1 grid), Limnos, (1 grid), Naxos (1 grid), Herakleia (1 grid), Salamina (1 grid), Kythera (2 grid) and Crete (2 grids).

Website: http://www.ornithologikí.gr/gr/hcbm/ind x.htm

Theodoros Kominos
hcbm@ornithologikí.gr

Πρόγραμμα καταγραφής ορνιθοπανίδας στον Εθνικό Δρυμό Πάρνηθας 2 χρόνια μετά την καταστροφική πυρκαγιά

Το εθελοντικό Πρόγραμμα Καταγραφής της Ορνιθοπανίδας στην Πάρνηθα, σχεδιάστηκε από την ΕΟΕ αμέσως μετά την μεγάλη πυρκαγιά που τον Ιούνιο του 2007 κατέκαψε 4.900 εκτάρια ελατοδάσους στον Εθνικό Δρυμό. Έκτοτε, το πρόγραμμα εφαρμόζεται ανελλιπώς και θα συνεχίσει να υφίσταται ελπίζουμε με την συμμετοχή περισσότερων ακόμη εθελοντών. Εξάλλου, η περιοχή είναι εκτενής, παραμένει ενδιαφέρουσα και δίνει την ευκαιρία για μια απόδραση.

Σκοπός του προγράμματος είναι η εκτίμηση των επιπτώσεων της πυρκαγιάς στην ποικιλότητα και κατανομή των πτηνών, καθώς και του ρυθμού επανεποίκισης της περιοχής από τα πουλιά και της χρήσης των βιοτόπων, καμένων και άκαυτων εκτάσεων. Επιπλέον, πέρα από τη συλλογή δεδομένων για τα πουλιά, στόχος είναι και η ενεργοποίηση των πολιτών στα θέματα διατήρησης του περιβάλλοντος.

Η περιοχή στην οποία εφαρμόζεται το πρόγραμμα καλύπτει κυρίως τους βιοτόπους του καμένου και άκαυτου ελατοδάσους. Οι καταγραφές διεξάγονται από 6 ομάδες παρατηρητών στις οποίες συμμετέχουν 24 εθελοντές συνολικά. Την κάθε ομάδα 'καθοδηγεί' τουλάχιστον ένας έμπειρος καταγραφέας, συμμετέχουν όμως και εθελοντές με μικρή εμπειρία στην αναγνώριση ειδών, καθώς στόχος του προγράμματος είναι και η εκπαίδευσή τους ώστε να βελτιωθούν στις τεχνικές παρατήρησης και καταγραφής. Η μεθοδολογία του προγράμματος βασίζεται στις σημειακές καταγραφές (point counts), δηλαδή καταμετρήσεις από προεπιλεγμένα σημεία. Κάθε ομάδα παρατηρητών αναλαμβάνει 15 σημεία διασκορπισμένα σε θέσεις σε μικρή απόσταση από το υφιστάμενο οδικό δίκτυο. Έτσι, μέχρι στιγμής, πραγματοποιούνται καταγραφές από 90 προκαθορισμένα σημεία σε μια διαδρομή περίπου 100 χιλιομέτρων. Στα σημεία αυτά καταγράφονται όλα τα είδη που αναγνωρίζουν οπτικά ή ακουστικά οι παρατηρητές. Οι καταγραφές πραγματοποιούνται από τις ομάδες ένα πρωινό κάθε δίμηνο και τα δεδομένα συμπληρώνονται σε ειδικά διαμορφωμένα πρωτόκολλα.

Με την συμπλήρωση δύο χρόνων εφαρμογής του προγράμματος, έχουν συλλεγεί και καταχωρηθεί στην Βάση Δεδομένων της Πάρνηθας πλέον τα δεδομένα βάσης (baseline data) σε σύγκριση με τα οποία θα αναλυθούν τα δεδομένα των επόμενων ετών για την εξακρίβωση των τάσεων των ειδών και τον ρυθμό επανεποικισμού. Συνολικά, πραγματοποιήθηκαν 48 επισκέψεις από τις 6 ομάδες κατά τις οποίες καταγράφηκαν 5.130 άτομα από 77 είδη πουλιών σε 2.335 παρατηρήσεις. Συχνότερη παρουσία με μεγάλη διαφορά είχαν και τις δύο χρονιές ο Σπίνος (*Fringilla coelebs*), ο Καλόγερος (*Parus major*), ο Κοκκινολαίμης (*Erithacus rubecula*), η Κίσσα (*Garullus glandarius*), η Ελατοπαπαδίτσα (*Parus ater*) και ο Κότσυφας (*Turdus merula*).

Για τους σκοπούς της ανάλυσης, τα σημεία καταγραφής χωρίστηκαν σε "καμένα", "άκαυτα" και "μικτά", ενώ τα είδη ομαδοποιήθηκαν σε 'δασικά' και "ανοικτών βιοτόπων", καθώς και 'εντομοφάγα' και "σποροφάγα". Τα πρώτα αποτελέσματα δείχνουν, όπως αναμενόταν, ότι ο αριθμός των ατόμων αλλά και η ποικιλότητα σε είδη είναι μεγαλύτερη στις άκαυτες εκτάσεις της περιοχής

© Π. Λατσούδης

μελέτης (Διάγραμμα). Κατά την διάρκεια του χειμώνα, η διαφορά αυτή ήταν μεγαλύτερη, δείχνοντας πως τα είδη που είναι μόνιμοι κάτοικοι της περιοχής συγκεντρώνονταν στις άκαυτες περιοχές, ενώ κατά την διάρκεια της άνοιξης η διαφορά αυτή μειώθηκε με την άφιξη των μεταναστευτικών ειδών. Όταν οι επισκέψεις χωρίστηκαν σε 'Αναπαραγωγικής περιόδου' (Μάρτιο – Ιούλιο) και 'Εκτός αναπαραγωγικής περιόδου' (Σεπτέμβριος – Φεβρουάριος), σημειώθηκε μείωση στον μέσο όρο του αριθμού των ατόμων στις άκαυτες συστάδες από την πρώτη στην επόμενη χρονιά. Επιπλέον, τα εντομοφάγα είδη δεν μετακινήθηκαν προς τις καμένες εκτάσεις κατά την διάρκεια του πρώτου έτους, ενώ κατά την δεύτερη χρονιά, ο αριθμός τους αυξήθηκε κάτι που μπορεί να υποδηλώνει την χαμηλή διαθεσιμότητα τροφής κατά την περίοδο αμέσως μετά την πυρκαγιά στην Πάρνηθα, σε αντίθεση με τα περισσότερα καμένα πευκοδάση. Τα σποροφάγα είδη επίσης μοιάζει να προτιμούσαν τις καμένες εκτάσεις κατά την δεύτερη χρονιά.

Η χωρική ανάλυση των δεδομένων με την βοήθεια των ΣΓΠ, χρησιμοποιήθηκε για τον υπολογισμό της πυκνότητας των καταμετρήσεων συγκεκριμένων ομάδων ειδών, όπου φαίνεται μια μεταβολή των δασικών ειδών προς τις καμένες εκτάσεις κατά την διάρκεια του δεύτερου χρόνου. Τα συμπεράσματα του προγράμματος καταγραφών κατατίθενται επίσης στον Φορέα Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας, ώστε να χρησιμέψουν στα θέματα διατήρησης – διαχείρισης, ενώ έχουν ήδη παρουσιαστεί σε δύο συνέδρια. Πιο ακριβή συμπεράσματα θα εξαχθούν με την συνέχεια του προγράμματος τα επόμενα χρόνια.

Ευχαριστίες
Ευχαριστούμε τους εθελοντές που συμμετέχουν στο πρόγραμμα (αλφαβητικά):
Παύλος Ανδριόπουλος, Γεράσιμος Μπεριάτος, Γιώργος Γεωργίου, Ελένη Γκουρβέλου, Θάνος Καστρίτης, Βαγγέλης Κανιάστας, Ράνια Κουκουλέτσου, Μιχάλης Κωτσάκης, Διονυσία Μαρκοπούλου, Μιχάλης Μοσχόβης, Ανδρέας Ματσακάκος, Παναγιώτης Λατσούδης, Λευτέρης Σταύρακας, Ελισάβετ Σταυρίδου, Ναταλί Σταυρίδου, Μαργαρίτα Τζαλή, Γιώργος Χασιώτης, Βασίλης Χατζηρβασάνης, Σπύρος Χρυσικόπουλος, Σπύρος Ψύχας.

Δανάη Πορτόλου
dportolou@ornithologiki.gr

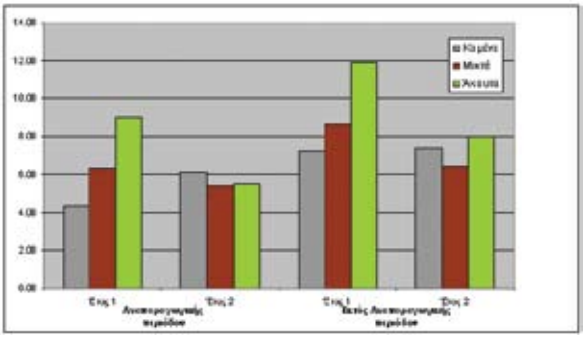

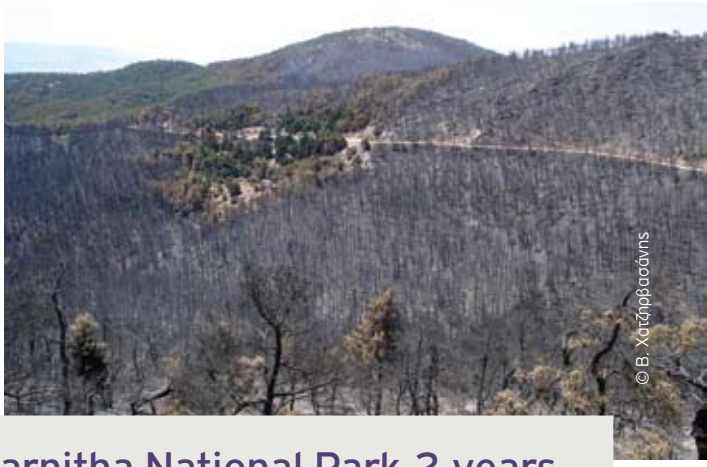
© Β. Χατζηρβασάνης

Bird monitoring programme in Parnitha National Park 2 years after the catastrophic fires

The Bird Monitoring Programme in the National Forest of Mountain Parnitha commenced in June 2007, straight after extensive fires destroyed 2/3rds of its fir forest. This is a purely volunteer-based programme, producing important baseline data which will allow future assessment of the recolonization of the avifauna in the area and contribute to its future management. Bird data are collected at 90 points, once every two months. Over the last two years, 48 field visits were performed by the 6 teams, during which 77 bird species were identified. 2.335 observations were noted and 5130 individuals recorded.

The average number of individuals located in unburnt stands declined from the first to the second year of the programme, perhaps indicating that the surrounding burnt areas have started to recover.

Preliminary results suggest that although bird species were initially concentrated in the remaining unburnt stands, birds have slowly started recolonizing burnt areas, as these naturally regenerate and vegetation cover increases.

Danae Portolou
dportolou@ornithologiki.gr

Εθελοντικό πρόγραμμα παρακολούθησης ορνιθοπανίδας στους υγρότοπους της Αττικής

Οι υγρότοποι στην Αττική είναι από τους πλέον σημαντικούς βιότοπους για τα πουλιά της περιοχής, καθώς τα χρησιμοποιούν ως τόπους αναπαραγωγής, διαχείμασης ή απλά ως στάσεις ανεφοδιασμού κατά τη διάρκεια της μετανάστευσης. Η σημασία τους αντανακλάται και στη μεγάλη ποικιλότητα των πουλιών καθώς και άλλων ειδών πανίδας που απαντώνται στους βιοτόπους αυτούς. Η παρουσία και η αφθονία των πουλιών σχετίζεται με την κατάσταση των υγροτόπων οι οποίοι αντιμετωπίζουν συνεχείς απειλές και πιέσεις από την αστικοποίηση και τις υπόλοιπες ανθρωπογενείς δραστηριότητες.

Ο κύριος στόχος του προγράμματος είναι η καταγραφή των πουλιών και η συλλογή πληθυσμιακών στοιχείων για τα πουλιά στους υγροτόπους της Αττικής. Το πρόγραμμα στοχεύει στη βελτίωση των γνώσεων σχετικά με την παρουσία και τους πληθυσμούς των πουλιών στους υγροτόπους σε βάθος χρόνου, έτσι ώστε να μπορούν να προσδιοριστούν οι τάσεις των ειδών. Το πρόγραμμα αυτό έχει πιλοτικό χαρακτήρα μιας και στοχεύει στην προώθηση καινούργιων πρωτοκόλλων καταγραφής ειδών ηλεκτρονικής μορφής. Αποτελεί μια από τις πρώτες αξιοποιήσεις αυτοματοποιημένων πρωτοκόλλων στην Ελλάδα και η επιτυχημένη χρήση τους μέχρι σήμερα θα επέτρεπε την επέκταση και σε άλλα προγράμματα καταγραφών. Παράλληλα, αναπτύχθηκε βάση δεδομένων, η οποία επιτρέπει την άμεση καταχώρηση και ανάλυση των δεδομένων.

Η παρούσα μεθοδολογία βασίζεται στη μέθοδο "Look-see" (Bibby & Burgess 1992) καθώς και στις μεθοδολογίες υφιστάμενων προγραμμάτων, όπως είναι το πρόγραμμα των "Μεσοχειμωνιάτικων καταμετρήσεων υδροβίων πουλιών". Εν συντομία, οι παρατηρητές καταγράφουν όλα τα είδη πτηνών από προεπιλεγμένα σημεία σε όλους τους τύπους ενδιαιτημάτων του υγροτόπου.

Το πρόγραμμα ξεκίνησε το Νοέμβριο του 2008 και έχει ολοκληρωθεί ένας χρόνος παρακολούθησης των περισσότερων υγροτόπων της Αττικής. Η συλλογή των στοιχείων για όλο το έτος δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμα, αλλά τα πρώτα στοιχεία έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Ο αριθμός των ειδών που παρατηρήθηκαν σε όλες τις περιοχές κατά τη διάρκεια των 7 επισκέψεων που πραγματοποιήθηκαν στους υγροτόπους είναι 142, ενώ ο συνολικός αριθμός των πουλιών που καταμετρήθηκαν φτάνουν τα 17.800. Από τα είδη αυτά τα 30 περιλαμ-

βάνονται στο Παράρτημα Ι της Οδηγίας για τα Πουλιά, ενώ τα είδη που περιλαμβάνονται στο Κόκκινο Βιβλίο για τα Πουλιά της Ελλάδας (2008) είναι 18.

Οι μεγαλύτεροι υγρότοποι (Έλος Σχινιά και Λιμνοθάλασσα Σκάλας Ωροπού) φιλοξενούν τον μεγαλύτερο αριθμό ειδών και ατόμων τους, αλλά από τα πρώτα αποτελέσματα προκύπτει ότι και οι μικρότεροι υγρότοποι της Αττικής παρουσιάζουν ενδιαφέρον και φιλοξενούν αρκετά είδη πουλιών – κατά μέσο όρο 35 είδη – συμπεριλαμβανομένων και προστατευόμενων ειδών.

Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι οι υγρότοποι χρησιμοποιούνται από τα πουλιά ως περιοχές διαχείμασης υδροβίων πουλιών, αλλά και ως μεταναστευτικοί σταθμοί την άνοιξη και το φθινόπωρο. Τη χειμερινή περίοδο αυξημένους αριθμούς υδροβίων παρουσιάζουν η Λιμνοθάλασσα Σκάλας/Ωρωπού, το Έλος Σχινιά και η λίμνη Κουμουνδούρου. Αν και μικρή σε μέγεθος, η λίμνη Κουμουνδούρου φιλοξενεί το μεγαλύτερο αριθμό υδροβίων στην περιοχή της Αττικής. Κατά τη μεταναστευτική περίοδο αυξάνει ο αριθμός των παρυδάτιων στις εκβολές της Ραφήνας, το έλος Λούτσας, το έλος Σχινιά και τις εκβολές του Κηφισού. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις καταγραφής μεταναστευτικών πουλιών είναι ο μεγάλος αριθμός καλοβατικών στη Λιμνοθάλασσα Σκάλας/Ωρωπού το Σεπτέμβριο και στο έλος Σχινιά το Μάιο. Από τα παραπάνω επαληθεύεται η σπουδαιότητά τους στη διατήρηση των πουλιών, αν ληφθεί υπόψη η υποβάθμιση και μείωση των μεταναστευτικών σταθμών σε όλη τη μεταναστευτική τους διαδρομή.

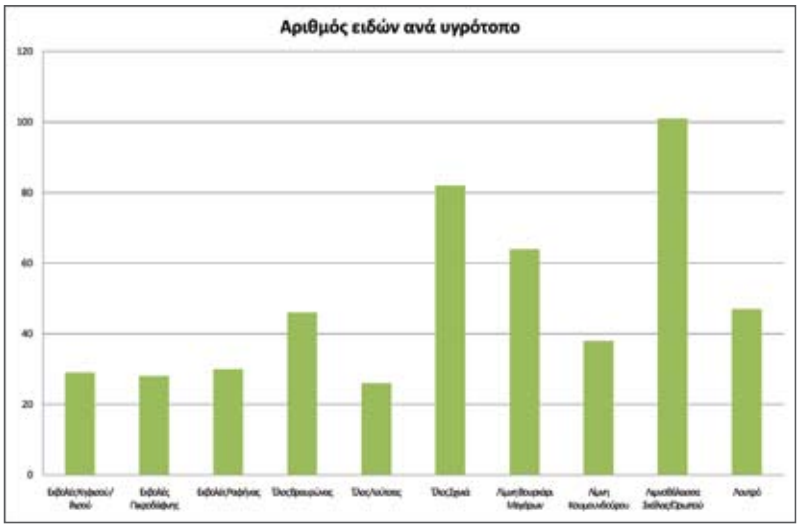

Το πρόγραμμα πρόκειται να συνεχιστεί και τον επόμενο χρόνο, ενώ μόλις συλλεχθούν όλα τα στοιχεία θα εκδοθεί αναλυτική ετήσια αναφορά για το έτος 2009.

Το πρόγραμμα βασίζεται αποκλειστικά στους εθελοντές που συμμετέχουν, στο ενδιαφέρον και τον χρόνο που αφιερώνουν στη συμμετοχή σε αυτό το πρόγραμμα.
Τους ευχαριστούμε θερμά.

Μαργαρίτα Τζάλη
mtzali@ornithologiki.gr

Ο υγρότοπος στο Βουρκάρι Μεγάρων

Το Βουρκάρι βρίσκεται στην παράκτια ζώνη της περιοχής των Μεγάρων, ανάμεσα στην Πάχη και τη Σαλαμίνα. Ο όρμος του Βουρκαρίου αποτελεί ουσιαστικά μια αβαθή λιμνοθάλασσα με περιορισμένη επικοινωνία με τον Σαρωνικό κόλπο, λόγω της Σαλαμίνας και της νησίδας Μακρόνησος.

Ο υγρότοπος του Βουρκαρίου παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία σχετικά με τα είδη ορνιθοπανίδας που φιλοξενεί, ιδιαίτερα αν λάβουμε υπόψη και την γεωγραφική του θέση. Σύμφωνα με τις μέχρι τώρα παρατηρήσεις στον υγρότοπο του Βουρκαρίου απαντώνται 127 διαφορετικά είδη πουλιών. Πολλά από αυτά τα είδη διέπονται από κάποιο καθεστώς προστασίας, σύμφωνα με διεθνείς συνθήκες και οδηγίες της Ε.Ε. Συγκεκριμένα, 3 είδη χαρακτηρίζονται ως «Σχεδόν Απειλούμενα» σύμφωνα με τον Κόκκινο Κατάλογο των Παγκοσμίως Απειλούμενων Ειδών της IUCN (International Union for Conservation of Nature). Πρόκειται για 2 παρυδάτια πουλιά, την Λιμόζα (*Limosa limosa*) και την Τουρλίδα (*Numenius torquata*) και το Μαυροκιρκίνεζο (*Falco vespertinus*). Στο ελληνικό Κόκκινο Κατάλογο, 11 είδη που συναντώνται στην περιοχή κατατάσσονται στα Απειλούμενα και άλλα 5 στα Σχεδόν Απειλούμενα. Επίσης, 28 είδη αναφέρονται στο Παράρτημα Ι της Οδηγίας 79/409/Ε.Ε «Περί της διατηρήσεως των άγριων πτηνών».

Η σημαντικότητα του Βουρκαρίου είναι μεγαλύτερη κατά τη μεταναστευτική περίοδο, καθώς φαίνεται ότι πολλά είδη πουλιών χρησιμοποιούν τον υγρότοπο ως ενδιάμεσο σταθμό τροφοληψίας-ξεκούρασης κατά το ταξίδι τους προς και από τους τόπους αναπαραγωγής τους. Όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 1, τα περισσότερα είδη πουλιών καταγράφονται στην περιοχή τους μήνες Απρίλιο και Σεπτέμβριο (65 είδη), χρονικές περιόδους δηλαδή που κορυφώνεται η μετανάστευση. Επίσης, η περιοχή αποτελεί και σημαντικό τόπο διαχείμασης στην Αττική για πολλά είδη πουλιών (25-50 είδη τους χειμερινούς μήνες).

Υγρότοπος Βουρκαρίου

Η μεγαλύτερη απειλή του υγροτόπου φαίνεται να είναι η συνεχής επέκταση των οικιστικών – βιομηχανικών ζωνών και των καλλιεργειών, δραστηριότητες που συνδέονται με την ανεξέλεγκτη απόθεση ανθρωπογενών υλικών, τα οποία καλύπτουν και καταστρέφουν σταδιακά τον υγρότοπο. Έτσι, ο υγρότοπος από μια έκταση 5 km^2 περίπου που καταλάμβανε παλαιότερα, έχει συρρικνωθεί σήμερα στην παράκτια ζώνη, έκτασης περίπου 0,9 km^2, η οποία δέχεται και αυτή σημαντικές πιέσεις από τις περιβάλλουσες χρήσεις γης. Δυστυχώς, η περιοχή δεν έχει ενταχθεί μέχρι σήμερα σε κανένα καθεστώς προστασίας και είναι χαρακτηριστικό ότι – προφανώς λανθασμένα – δεν περιλαμβάνεται στην απογραφή των υγροτόπων της χώρας που πραγματοποιήθηκε από το Εθνικό Κέντρο Βιοτόπων Υγροτόπων το 1994.

Η Ορνιθολογική συνεργάζεται στενά με τον Φορέα για την Προστασία του Βουρκαρίου, μια συλλογικότητα τοπικών οργανώσεων, φορέων, πολιτών κλπ, για την προστασία και ανάδειξη του υγροτόπου. Στα πλαίσια αυτής της συνεργασίας πραγματοποιήθηκαν δύο ημερίδες στα Μέγαρα με θέμα την ορνιθοπανίδα, τις απειλές και τις προτεινόμενες λύσεις για το Βουρκάρι, αλλά και γενικότερα για όλους τους υγροτόπους της Αττικής.

Επίσης, ο Φορέας για την Προστασία του Βουρκαρίου προχώρησε στην έκδοση έκθεσης της ΕΟΕ σχετικά με την ορνιθολογική αξία της περιοχής. Η ΕΟΕ θα συνεχίσει να στηρίζει τις προσπάθειες των τοπικών συλλόγων για την προστασία του Βουρκαρίου, καθώς θεωρεί τη συνεργασία της με τον Φορέα για την Προστασία του Βουρκαρίου πρότυπο συνεργασίας κεντρικής περιβαλλοντικής οργάνωσης με τοπικές οργανώσεις/φορείς.

Θάνος Καστρίτης
tkastritis@ornithologiki.gr

Volunteer monitoring program of the Attica's wetlands avifauna

The wetlands of Attica are some of the most important biotopes for birds in the region. They are used as wintering and breeding sites or migration stopovers. The presence and abundance of birds is directly related to the status of wetlands, which face constant pressures. The program aims at improving knowledge concerning the presence and populations of birds in wetlands over time, in order to define species trends. The pilot nature of the program lies in the fact that it is one of the first attempts to use automatic electronic protocols in a monitoring program in Greece, which in combination with the development of a data base has enabled the direct and fast data processing.

The program began in November 2008, since then 7 visits were undertaken and a total of 17.800 birds from 142 species were recorded, 30 of which are included in Annex I of the EU Birds Directive.
From the first results it arises that the small wetlands are home to several bird species. Also, it is verified that the wetlands are used as migration stopovers, which shows their importance, given the deterioration and decline of these places all the way from Africa to Europe.

Margarita Tzali
mtzali@ornithologiki.gr

Εθελοντικό πρόγραμμα αναζήτησης της Λεπτομύτας

Η Λεπτομύτα (*Numenius tenuirostris*) είναι πλέον το σπανιότερο είδος πουλιού στη Δυτική Παλαιαρκτική, με τελευταία επιβεβαιωμένη παρατήρηση το 2001 στην Ουγγαρία. Το είδος είναι Κρισίμως Κινδυνεύον με εξαφάνιση. Αυτή την περίοδο γίνεται μια ύστατη παγκόσμια προσπάθεια για την εύρεσή του πριν είναι πολύ αργά.

Η πρώτη καταγραφή της στην Ελλάδα έγινε στα 1857 και έκτοτε έχουν καταχωρηθεί 104 παρατηρήσεις, ένας σημαντικός αριθμός που υποδηλώνει την παγκόσμια σημασία της χώρας μας για το είδος. Οι περισσότερες προέρχονται από το Δέλτα Έβρου, το Πόρτο Λάγος και το Δέλτα Αξιού, στην πλειοψηφία τους δε έχουν καταγραφεί την περίοδο τέλη Μάρτη- μέσα Μάη και Σεπτέμβρη-Οκτώβρη, όταν δηλαδή τα πουλιά μας επισκέπτονται κατά το μακρύ αποδημητικό τους ταξίδι προς και από τη Σιβηρία. Η τελευταία φορά που καταγράφηκε στη χώρα μας ήταν στις 3 Μαΐου 1999 στο Μεσολόγγι.

Στα τέλη του 2008 συστάθηκε από την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία η «Ομάδα Εργασίας για τη Λεπτομύτα», με σκοπό την προώθηση της διεθνούς προσπάθειας διάσωσης της. Βέβαια η παρακολούθηση του είδους από Έλληνες ορνιθολόγους έχει ξεκινήσει πολλά χρόνια πριν, με κορύφωση την υλοποίηση προγραμμάτων δράσεων διατήρησης (1988) και LIFE (1999).

Η Ομάδα σε συνεργασία με την Επιτροπή Αξιολόγησης Ορνιθολογικών Παρατηρήσεων (ΕΑΟΠ) και την Επιστημονική Επιτροπή της ΕΟΕ πραγματοποίησε νέα επεξεργασία των υπαρχόντων στοιχείων, τα οποία αναρτήθηκαν σε ιστοχώρο της ΕΟΕ (www.ornithologiki.gr/gr/numeniustenuirostris), ενώ παράλληλα εκδόθηκαν φυλλάδια αναγνώρισης και αφίσες. Τα αποτελέσματα αυτά αποτελούν ένα πολύτιμο βοήθημα για ορνιθολόγους και παρατηρητές πουλιών που συμμετέχουν ή ενδιαφέρονται να συμμετάσχουν στο εθελοντικό πρόγραμμα εντοπισμού του είδους στους ελληνικούς υγροτόπους.

Το πρόγραμμα ξεκίνησε στις αρχές της άνοιξης του 2009 και παρακολουθείται από την Ομάδα. Σε αυτούς τους πρώτους μήνες υπήρξε θετική ανταπόκριση από πλήθος εθελοντών, που επισκέφτηκαν δεκάδες υγρότοπους. Δεν καταγράφηκε Λεπτομύτα, συλλέχθηκαν όμως πολύτιμα στοιχεία που θα αξιοποιηθούν στη συνέχεια του προγράμματος και καταγράφηκαν λεπτομερώς πληθυσμοί των συγγενικών ειδών Τουρλίδα (*Numenius arquata*)και Σιγλίγουρος (*Numenius phaeopus*).

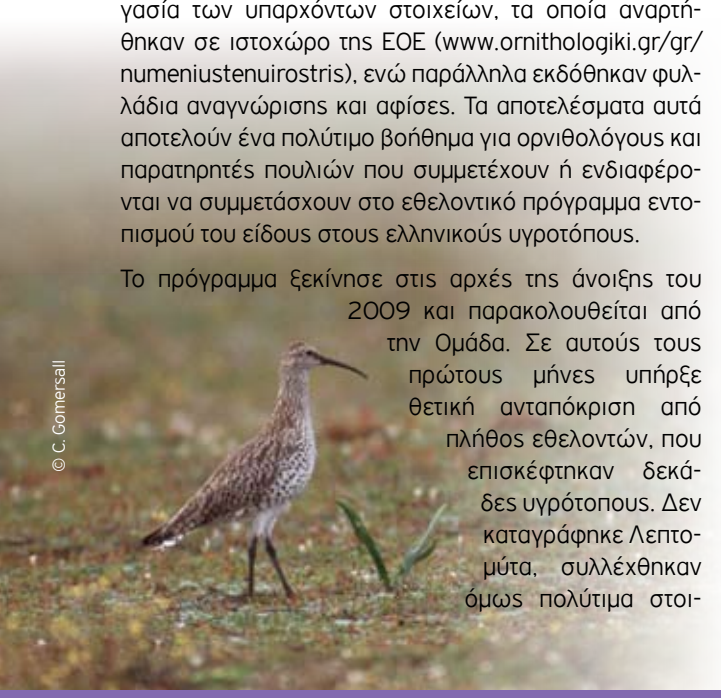
© C. Gomersall

Η άμεση ενημέρωση της Ομάδας Εργασίας σε ενδεχόμενη νέα εμφάνιση του είδους στη χώρα μας, αποτελεί κομβικό σημείο για τη διατήρηση αυτού του τόσο σπάνιου πουλιού. Όσο γρηγορότερα γνωστοποιηθεί, ελεγχθεί και τελικά εγκριθεί (από την ΕΑΟΠ) η παρατήρηση, τόσο αυξάνονται οι πιθανότητες πραγματοποίησης ενός βασικού στόχου αυτής της παγκόσμιας προσπάθειας, δηλαδή η τοποθέτηση δορυφορικού πομπού ώστε να εντοπιστούν τα άγνωστα μέχρι σήμερα κρίσιμα ενδιαιτήματα του είδους.

Σε περίπτωση εντοπισμού Λεπτομύτας καλέστε άμεσα στα τηλέφωνα:
6937168116, 6937415234, 6944901968

Νίκος Προμπονάς
nikosp2003@yahoo.gr

Volunteer project: request for Slender-billed Curlew

A final global attempt is being made to find Slender-billed Curlew (*Numenius tenuirostris*), the rarest bird species in the Western Palearctic. In 2008 the "Slender-billed Curlew Working Group" has been formed at the Hellenic Ornithological Society (HOS) promoting the attempts to save this species in Greece. The working group in cooperation with the Hellenic Rarities Committee and the Hellenic Bird Ringing Centre (HBRC) has re-evaluated the existing data, which are available on the HOS web site (www.ornithologiki.gr/gr/numeniustenuirostris). Simultaneously, useful tools like leaflets and posters were produced for the ornithologists and bird watchers that took part in this voluntary project. The project started in 2009. Until this moment, numerous wetlands were surveyed for Slender-billed Curlew by tens of volunteers, however, without success. On the other hand, valuable data were selected which will be utilized in the continuation of the project and a detailed population census of closely related Eurasion Curlew (*Numenius arquata*) and Whimbrel (*Numenius phaeopus*) was carried out.

Nikos Probonas
nikosp2003@yahoo.gr

Παρακολούθηση Λιμνοθάλασσας Επανομής

Η παρακολούθηση της λιμνοθάλασσας Επανομής ξεκίνησε από μέλη της Ορνιθολογικής από τη δεκαετία του '80. Αν και είχε σταματήσει για αρκετά χρόνια, ξεκίνησε ξανά στο τέλος του 2007. Στο μεσοδιάστημα, η περιοχή αφέθηκε στη μοίρα της και ήταν η νέα παρακολούθηση που την επανάφερε στο προσκήνιο, δυστυχώς μαζί με τα προβλήματά της (βλ. Δράσεις Διατήρησης 2008, ΕΟΕ).

Η μέθοδος της νέας παρακολούθησης βασίστηκε στη μεθοδολογία που αναπτύχθηκε το '97-'98 και είναι σαφώς προσανατολισμένη στην παρακολούθηση των υδρόβιων, υδροβατικών και παρυδάτιων ειδών πουλιών - διαμορφώθηκε όμως νέο πρωτόκολλο καταγραφής. Η παρακολούθηση γίνεται με πλήρη σάρωση από έξι σταθερά σημεία (Εικόνα 1), τα οποία είναι έτσι κατανεμημένα ώστε να καλύπτουν όλη την περιοχή του υγρότοπου. Η επανάληψη επιδιώκεται να είναι μηνιαία με έμφαση την περίοδο διαχείμασης – μέχρι σήμερα είχαμε 14 καταγραφές.

Από τα έως τώρα στοιχεία τεκμηριώνεται ότι ο υγρότοπος της Επανομής, παρά την υποβάθμιση εξακολουθεί να είναι σημαντικός κατά τη διαχείμαση και μετανάστευση διαφόρων ειδών πουλιών. (διάγραμμα 1) - Ενδεικτικά αναφέρονται: Βαρβάρα (Tadorna tadorna), Πρασινοκέφαλη πάπια (Anas platyrhynchos), Σουβλόπαπια (Anas acuta), Στρειδοφάγος (Haematopus ostralegus), Καλημάνα (Vanellus vanellus), Νεροχελίδονο (Glareola pratincola). Τρία είδη αρπακτικών εμφανίζονται μόνιμα στον υγρότοπο (Circus aeruginosus, Circus cyaneus, Accipiter nisus), ενώ κατά καιρούς επισκέπτονται την περιοχή ιδιαίτερα σημαντικά είδη, όπως ο Αιγαιόγλαρος (Larus audouinii) τον Ιούνιο του 2009. Ο μέγιστος αριθμός ειδών σε μια καταγραφή στον υγρότοπο παρατηρήθηκε τον Απρίλιο του 2009 (46 είδη πουλιών), ενδεχομένως εξαιτίας του ότι ήταν κατάφορα πλημμυρισμένος. Οι ανθρώπινες δραστηριότητες είναι πολύ πιο έντονες τη θερινή περίοδο, ενώ η πιο περίεργη δραστηριότητα που παρατηρήθηκε ήταν η προσγείωση ελικοπτέρου! Ευχόμαστε όλοι ο επόμενος χρόνος να είναι πιο ευνοϊκός για τη φύση!

Η εθελοντική ομάδα συγκροτείται από τους: Α. Δεμερτζή, Π. Καραγιάννη, Σ. Λιούζα, Ε. Παρχαρίδου, Β. Ραϊτσίνης, Θ. Σαμαράς, Ε. Τσικοπούλου, Χ. Τσιλιανίδης, ενώ έχουν συμμετάσχει και άλλοι εθελοντές κατά καιρούς.

Ιστοσελίδα:
http://www.ornithologiki.gr/scripts/show_volp.php?pID=9

Πέρη Κουράκλη
pkourakli@ornithologiki.gr

Φοινικόπτερα στην Επανομή

Monitoring of the Epanomi lagoon

The monitoring of this lagoon started on '80 by members of H.O.S. Unfortunately for a while it was stopped and since 2007 the monitoring is being implemented again by H.O.S's volunteers. In 2007 the wetland was degradated mainly because of human pressure. The new monitoring is focused again on aquatic birds, but the protocol apart from bird species and individuals includes bird's behavior and human activities.

So far (Oct. 2007 – Oct. 2009) the data indicates once again the importance of this small lagoon during winter and immigration periods for *Tadorna tadorna, Anas platyrhynchos, Anas acuta, Haematopus ostralegus, Vanellus vanellus, Glareola pratincola*, etc. Three birds of prey are always on the wetland: *Circus aeruginosus, Circus cyaneus* and *Accipiter nisus*. The maximum number of species was recorded on April 2009 (46 species). From time to time important bird species has also been observed, such as Larus audouinii on June 2009. Unfortunately, the spots which attract birds, seems to attract humans as well! Let's hope this year in even better for nature!

Learn more on: http://www.ornithologiki.gr/scripts/list_volp.php?loc=en.

Peri Kourakli
pkourakli@ornithologiki.gr

Ανιχνεύοντας την άγρια ζωή (πουλιά) στην πόλη της Θεσ/νίκης

Συνεχίζονται για τρίτη χρονιά οι καταγραφές των πουλιών σε πάρκα της Θεσσαλονίκης (διαφορετικά σε μέγεθος, όχληση και «ενδιαιτήματα»), με περισσότερη όρεξη από ποτέ.

Ήδη τα πρώτα στοιχεία που συλλέχθηκαν είναι πολύ ενδιαφέροντα: Από το 2007 έχουν καταγραφεί 101 είδη πουλιών, με 1/4 από αυτά να απαντάται σε υδάτινα (θαλάσσια) περιβάλλοντα, πχ. διάφορα είδη γλάρων, Βουβόκυκνοι, κλπ. Το πάρκο «Ρέμα Πυλαίας» στην Άνω Τούμπα είναι το πιο πλούσιο σε αριθμούς ειδών και ατόμων, αφού περίπου 65% του συνολικού καταλόγου απαντώνται εδώ. Αντίθετα, το πιο φτωχό είναι το πάρκο της «Πλατείας Ελευθερίας» (μόλις 30% των ειδών). Σε αυτό όμως το πάρκο καταγράφεται μια από τις δυο αποικίες με Χαβαρόνια (*Corvus frugilegus*) της Θεσσαλονίκης. Επίσης, αξιόλογο σημείο στις καταγραφές είναι ότι ο μεγαλύτερος αριθμός ειδών και ατόμων παρατηρείται την άνοιξη και το φθινόπωρο, πιστοποιώντας τη μεγάλη σημασία της θέσης της πόλης για τα πουλιά κατά τις μεταναστευτικές περιόδους ως σταθμός ανάπαυσης και ανεφοδιασμού.

Θαμνοτσιροβάκος

© Γ. Αλεξανδρής

Η παρακολούθηση των πάρκων της πόλης είναι ανοικτή σε όσους θα ήθελαν να ανακαλύψουν ξανά τη Θεσσαλονίκη μέσα από εικόνες και ήχους άγριας ζωής.

Για περισσότερες πληροφορίες:
http://www.ornithologiki.gr/scripts/show_volp.php?pID=10

Πέρη Κουράκλη
pkourakli@ornithologiki.gr

© Θ. Σαμαράς

Όνομα Πάρκου	Περιγραφή κυρίαρχης βλάστησης	Αριθμός ειδών
1. Ρέμα Πυλαία (Άνω Τούμπα)	Αστικό πράσινο, αδόμητοι χώροι	66
2. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Κέντρο)	Αστικό πράσινο	55
3. Παράκτια περιοχή περιμετρικά Μεγάρου Μουσικής (Σαλαμίνα)	Θαλάσσιο Περιβάλλον	43
4. Λευκός Πύργος και παραθαλάσσιο μέτωπο (Κέντρο)	Αστικό πράσινο (κυπαρίσσια, πεύκα, πλατάνια, κλπ.) και θαλάσσιο περιβάλλον	41
5. Δημοτικό Άλσος (Συκιές)	Αλσύλλιο (κυρίως κυπαρίσσια και πεύκα)	41
6. Πάρκο Τούμπας (Άνω Τούμπα)	Αστικό πράσινο με καρποφόρα δένδρα	39
7. Παραλία Θέτις (Καλαμαριά)	Θαλάσσιο περιβάλλον και παράκτια ζώνη	38
8. Πεδίον του Άρεως (Κέντρο)	Αστικό πράσινο	38
9. Πλατεία Δικαστηρίων (Κέντρο)	Αστικό πράσινο (αμιγώς με λεύκες)	36
10. Πλατεία Ελευθερίας και μέτωπο προς θάλασσα (Κέντρο)	Αστικό πράσινο (αμιγώς με λεύκες) θαλάσσιο περιβάλλον	32

Καστανολαίμης

© Γ. Αλεξανδρής

Tracking the wildlife (birds) of Thessaloniki

For the thirds year, the bird counts of Thessaloniki's park is being continued. The first results are quite interesting: Since 2007, 101 bird species are recorded from which the 1/4 are depended on aquatic environment, such as gulls, mute swans, etc. The richest park was the "Toumba's embankment and Pilea's ghyll" with 66 bird species. On the other hand, the park "Liberty square and the coastline ahead" is the poorest, but it hosts one of the two Thessaloniki's colonies of rooks (*Corvus frugilegus*). One other remarkable thing is that the most species are observed during spring and autumn, indicating the importance - strategically position of the city during migration periods.

You can participate in this volunteering research.

Learn how on: http://www.ornithologiki.gr/scripts/show_volp.php?pID=26.

Peri Kourakli
pkourakli@ornithologiki.gr

Π. Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

Γνωριμία με τη φύση του Εθνικού Δρυμού Αίνου

Στη σειρά του εκπαιδευτικού υλικού της Ορνιθολογικής «Γνωριμία με τη φύση των Προστατευόμενων Περιοχών», που προετοιμάστηκε με τη συνεργασία των αρμόδιων Φορέων Διαχείρισης, προστέθηκε το 2009 το πακέτο «Γνωριμία με τη Φύση του Εθνικού Δρυμού Αίνου». Η Ορνιθολογική ανέλαβε τη δημιουργία του εκπαιδευτικού υλικού, ενώ ο Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Αίνου αναλαμβάνει την εφαρμογή του.

Το εκπαιδευτικό υλικό απευθύνεται στους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές/τριες (ιδιαίτερα των τελευταίων τάξεων του Δημοτικού και του Γυμνασίου) που επιθυμούν να προσεγγίσουν το φυσικό περιβάλλον του Αίνου, του «Μεγάλου Βουνού» της Κεφαλονιάς. Βασικός σκοπός είναι τα παιδιά να γνωρίσουν καλύτερα και να αγαπήσουν το βουνό του Αίνου, ώστε στη συνέχεια να προκύψει, ως φυσική συνέπεια, η φροντίδα τους γι' αυτό.

Γενικοί στόχοι του εκπαιδευτικού υλικού είναι:

- Να παρακινήσει τα παιδιά να βρεθούν στην εξοχή του Εθνικού Δρυμού Αίνου με αίσθημα περιέργειας για τα μυστικά της φύσης του
- Η γνωριμία των παιδιών με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής.
- Τα παιδιά να είναι σε θέση να εκτιμούν προβλήματα αναγέννησης του δάσους. Επίσης, να προτείνουν μέτρα προστασίας των ενδημικών φυτών.
- Τα παιδιά να στοχαστούν περιβαλλοντικά προβλήματα και ίσως να αναθεωρήσουν συνήθειες και συμπεριφορές που επηρεάζουν το περιβάλλον της προστατευόμενης περιοχής.

Το υλικό περιέχει μία ενημερωτική παρουσίαση (σε μορφή "Power Point"), έναν βοηθητικό οδηγό για τον/την εκπαιδευτικό και μια σειρά από φύλλα δραστηριοτήτων τα οποία χωρίζονται σε τέσσερις βασικούς τομείς:

1. Τάξης: για την προετοιμασία της εκπαιδευόμενης ομάδας πριν από την επίσκεψη στην περιοχή
2. Ψυχαγωγίας: υπαίθριες δραστηριότητες ευχάριστης γνωριμίας με την περιοχή
3. Μελέτης: υπαίθριες δραστηριότητες αναγνώρισης των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της περιοχής
4. Στοχασμού: δραστηριότητες προβληματισμού και αναζήτησης λύσεων για υπαρκτά ή ενδεχόμενα περιβαλλοντικά προβλήματα της περιοχής.

Το υλικό θα είναι διαθέσιμο στα γραφεία του Φ. Δ. Ε. Δ. Αίνου, καθώς και στην ιστοσελίδα της Ορνιθολογικής.

Ρούλα Τρίγκου & Παναγιώτης Λατσούδης
rtrigou@ornithologiki.gr

An educational package for getting to know Ainos National Park

The package "Getting to know the nature of Ainos National Park" has been included in the series of HOS's educational material «Getting to know the nature of Protected Areas», which was prepared in collaboration with the Area's Management Authorities. HOS undertook the creation of the educational material, while the Management Authority of Ainos National Park will implement it. A special focus is placed on research, but also recreational activities, that can spring up from exploring the protected area. The main purpose is to familiarize the children with the mountain of Ainos and grow love for it, take care and as a result protect it. The educational material consists of a visual presentation, a booklet with guidelines for teachers and a series of educational activities divided in four sectors: preparatory activities (indoor), study & research activities (outdoor), leisure & entertainment activities (outdoor), creative thinking activities (indoor). The environmental package will be available at the Management Authority of Ainos National Park headquarters as well as in HOS's official website.

Roula Trigou & Panagiotis Latsoudis
rtrigou@ornithologiki.gr

θ. Πολιτική - τοπικές συνεργασίες

Πολιτική για τη φύση

Πρόληψη απειλών σε Σημαντικές Περιοχές για τα Πουλιά της Ελλάδας

Το 2009 η Ορνιθολογική έχει παρέμβει σε παραπάνω από 70 υποθέσεις υποβάθμισης των Σημαντικών Περιοχών για τα Πουλιά της Ελλάδας (IBA). Στόχος των παρεμβάσεων είναι η πρόληψη των απειλών στα IBA, η αποκατάσταση της περιβαλλοντικής ζημίας, η παροχή συμβουλών σε ενεργές τοπικές οργανώσεις και πολίτες, αλλά και η εκπαίδευση των αρμόδιων υπηρεσιών σε υποθέσεις παραβίασης της περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Από τις υποθέσεις αυτές πέντε προκάλεσαν την παρέμβαση του Εισαγγελέα, σε τρεις συνέβαλε καθοριστικά ο Συνήγορος του Πολίτη, ενώ έξι υποθέσεις πρόκειται να εκδικαστούν στο Συμβούλιο της Επικρατείας.
Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των απειλών στο δίκτυο των IBA έχει συσταθεί η Νομική Ομάδα Προστασίας Περιβάλλοντος της Ορνιθολογικής, η οποία απαρτίζεται από έξι εθελοντές νομικούς και δικηγόρους. Η Ομάδα διεκπεραιώνει τις σημαντικές καταγγελίες, αναλαμβάνει δικαστικές υποθέσεις και παρέχει νομικές συμβουλές για καίρια ζητήματα περιβαλλοντικής πολιτικής που αφορούν τα πουλιά και τους βιότοπους τους στην Ελλάδα. Επίσης, η Ορνιθολογική έχει τη δυνατότητα να παρακολουθεί τις επίκαιρες απειλές για τα IBA μέσα από μία νέα βάση δεδομένων για τις καταγγελίες που λαμβάνει από όλη την ελληνική επικράτεια.

Σημαντικές υποθέσεις για την Ελλάδα

Ποταμός Ερασίνος
Από το 1999 σχεδιάζεται στα Μεσόγεια μεγάλο έργο εκβάθυνσης και διαπλάτυνσης του ποταμού Ερασίνου στον οποίο καταλήγουν τα νερά του Υμηττού και των Μεσογείων. Ο Ερασίνος καταλήγει στον υγρότοπο της Βραυρώνας, περιοχή Natura 2000, με εξαιρετική αρχαιολογική αξία. Το έργο προβλέπεται να έχει πολύ σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις καθώς θα καταστραφούν άμεσα ή έμμεσα περίπου τα δύο τρίτα της υγροτοπικής περιοχής. Για το έργο δεν έχουν ακολουθηθεί οι διαδικασίες του άρθρου 6 της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ για τους Οικότοπους: δεν έχουν εκτιμηθεί σωστά οι επιπτώσεις του έργου στην προστατευόμενη περιοχή, δεν έχουν εξεταστεί διεξοδικά εναλλακτικές λύσεις και δεν έχουν προβλεφθεί αντισταθμιστικά μέτρα. Για τους λόγους αυτούς η Ορνιθολογική έχει καταγγείλει την παραβίαση της κοινοτικής νομοθεσίας στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και ταυτόχρονα έχει προσφύγει στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Τα αποτελέσματα είναι θετικά καθώς η Επιτροπή έχει ζητήσει εξηγήσεις από την Ελλάδα, ενώ οι εθνικές αρχές επανεξετάζουν τον σχεδιασμό του έργου. Πρόκειται για την πρώτη προσπάθεια ουσιαστικής εφαρμογής του άρθρου 6 της οδηγίας για τους οικότοπους στην Ελλάδα.

© Χ. Βλάχος
Άποψη του Υγροτόπου Βραυρώνας

Υγρότοποι της Αττικής
Η αξία των υγρότοπων της Αττικής έχει αναδειχθεί το 2009 μέσα από μια σειρά παρεμβάσεων σε συνεργασία με ενεργούς πολίτες και τοπικούς φορείς. Παρεμβάσεις και δράσεις προστασίας έχουν γίνει στον υγρότοπο του Βουρκαρίου, της Λούτσας, Λίμνης Κουμουνδούρου, Βραυρώνας και στο Εθνικό Πάρκο Σχοινιά-Μαραθώνα, υγρότοποι που αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα υποβάθμισης και κακοδιαχείρισης. Στο Βουρκάρι έγιναν μια σειρά από εκδηλώσεις με τον Φορέα Συλλόγων για την Προστασία το Βουρκαρίου, και εκδόθηκε αναφορά για την ορνιθοπανίδα της περιοχής. Στον υγρότοπο του Σχοινιά η Ορνιθολογική συμμετέχει στη λήψη αποφάσεων για το Εθνικό Πάρκο ως μέλος του Φορέα Διαχείρισης, ενώ έγιναν τέσσερις καταγγελίες για την υποβάθμιση της περιοχής. Στόχος είναι η ανάδειξη και προστασία των υγρότοπων της Αττικής οι οποίοι βρίσκονται τόσο κοντά στον αστικό ιστό και μας προσφέρουν απλόχερα την ομορφιά τους.

Εθνικό Πάρκο Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης
Σημαντική παρέμβαση της Ορνιθολογικής φέτος υπήρξε η προσπάθεια προστασίας του Εθνικού Πάρκου Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Εκτός από τις συνεχείς παρεμβάσεις σε επίπεδο τοπικών καταγγελιών, κρίθηκε αναγκαία η κινητοποίηση σε δικαστικό επίπεδο. Η Ορνιθολογική μαζί με άλλες ΜΚΟ, προσέφυγε στο Συμβούλιο της Επικρατείας κατά της Κοινής Υπουργικής Απόφασης που θεσμοθετεί το Πάρκο. Η ΚΥΑ προκάλεσε ιδιαίτερη ανησυχία: πέρα από ότι δεν είναι σύμφωνη με τον νόμο διότι δεν αποτελεί Προεδρικό Διάταγμα, δεν προβλέπει τον αποκλεισμό από τις ζώνες υψηλής προστασίας του Εθνικού Πάρκου κρίσιμων ενδιαιτημάτων για τα πουλιά. Αντίθετα οι κατασκευαστικές και βιομηχανικές δραστηριότητες παραμένουν ιδιαίτερα διευρυμένες. Η έκβαση της υπόθεσης αναμένεται να είναι θετική, γεγονός πολύ σημαντικό σε εθνικό επίπεδο, καθώς δημιουργείται ένα προηγούμενο για την σωστή θεσμοθέτηση των Προστατευόμενων Περιοχών της Ελλάδας.

Αλλαγή...πολιτικής

Οδηγίες για την εκπόνηση της Ειδικής Ορνιθολογικής Μελέτης

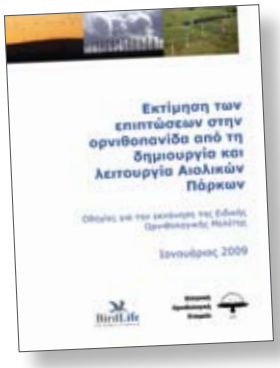

Η έλλειψη ενός επαρκούς θεσμικού πλαισίου για την προστασία των ευαίσθητων ειδών πουλιών στα αιολικά πάρκα οδήγησε την Ορνιθολογική στη σύνταξη οδηγιών για την ορθή εκπόνηση της Ειδικής Ορνιθολογικής Μελέτης, που προβλέπεται από το σχετικό Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο. Στόχος των οδηγιών είναι να συμβάλλουν στην σωστότερη διερεύνηση και αντιμετώπιση των επιπτώσεων των αιολικών πάρκων στα πουλιά, και την παροχή βέλτιστων πληροφοριών τόσο στις υπηρεσίες που εμπλέκονται στην αδειοδότηση των αιολικών πάρκων, όσο και στους επενδυτές και μελετητές που αναλαμβάνουν τον ορθό σχεδιασμό και τη λειτουργία των προτεινόμενων εγκαταστάσεων. Η συμβολή των οδηγιών έχει αποδειχτεί ιδιαίτερα θετική καθώς οι αρμόδιες υπηρεσίες και μελετητές ήδη τις συμβουλεύονται.

Εμπόδια στην αποδημία και τη μετανάστευση πουλιών
Η θανάτωση από πρόσκρουση σε πυλώνες ηλεκτρισμού είναι μία σημαντική απειλή για τα αποδημητικά και μεταναστευτικά είδη πουλιών, ιδιαίτερα καθώς σήμερα οι τα εναέρια δίκτυα ηλεκτροδότησης αυξάνονται. Φέτος συνέβησαν δύο σοβαρά περιστατικά. Περίπου εκατό πελαργοί βρέθηκαν νεκροί από ηλεκτροπληξία στον Χάρακα Αττικής στο Σούνιο, ενώ δύο αργυροπελεκάνοι θανατώθηκαν από πρόσκρουση σε πυλώνες της ΔΕΗ στον υγρότοπο του Αμβρακικού. Η Ορνιθολογική κατέθεσε στις αρμόδιες υπηρεσίες «Υπόμνημα για την ηλεκτροπληξία πτηνών σε ηλεκτροφόρες κολώνες και καλώδια», το οποίο περιέχει προτάσεις για την επίλυση του προβλήματος σε εθνικό επίπεδο. Ως αποτέλεσμα η ΔΕΗ πρόκειται να υπογειοποιήσει τα καλώδια στο πέρασμα των πελαργών στο Σούνιο. Το ίδιο θα πρέπει να συμβεί σε εθνικό επίπεδο, μετά την αναγνώριση και χαρτογράφηση των κρίσιμων θέσεων με μεταναστευτικές συγκεντρώσεις των ευαίσθητων ειδών.

© Θ. Κασιρίτης

Μαλαμώ Κορμπέτη
mkorbeti@ornithologiki.gr

Policy for nature

During 2009 the advocacy and policy actions have been numerous and successful. HOS has dealt with seventy advocacy cases regarding the degradation of IBAs in order to prevent them. We have also set up a volunteer Legal Group to deal with serious cases, as well as to advice HOS on policy issues. The most important success has been the attempt to implement article 6 of the Habitats Directive through a flood works case in Vravrona wetland near Athens was fruitful, as the government is redesigning the works.

As far as policy is concerned HOS has produced guidelines for the authorities and investors for carrying out the Special Ornithological Assessment before wind farm developments go ahead. Finally, following two serious casualties (*Ciconia ciconia* and *Pelecanus crispus*) due to electrocution and crashing into power lines, HOS proposed a series of measures to minimize these casualties on a national level.

Malamo Korbeti
mkorbeti@ornithologiki.gr

Στην Άνδρο, ξεκίνησε το 2009 μια πολλά υποσχόμενη συνεργασία με τον Δήμο Κορθίου, σε σχέση με την προστασία του χερσαίου και θαλάσσιου χώρου της Νότιας Άνδρου, αλλά και γενικότερα των Βόρειων Κυκλάδων. Στο πλαίσιο της συνεργασίας αυτής, η Ορνιθολογική έκανε καταγραφές των θαλασσοπουλιών στην παράκτια ζώνη της Άνδρου και της ευρύτερης περιοχής, ενώ μετά από σειρά συναντήσεων, υποβλήθηκε από τον Δήμο πρόταση προγράμματος LIFE-Φύση, σε συνεργασία με την Ορνιθολογική, για την προστασία των θαλασσοπουλιών στο χώρο των βορείων Κυκλάδων. Η πρώτη αυτή κοινή δράση με το Δήμο Κορθίου υπήρξε ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα και εκτιμάμε ότι θα αποτελέσει την αρχή για μια συστηματική και γόνιμη συνεργασία μεταξύ μας, για το καλό των πουλιών, της φύσης και της ποιότητας ζωής των κατοίκων του πανέμορφου αυτού τόπου.

Στη Λήμνο, η συνεργασία της Ορνιθολογικής ξεκίνησε το 2009 σε «γερές βάσεις». Το Κέντρο Περιβαλλοντικής Ενημέρωσης Καλλιόπης παραχωρήθηκε από το Δήμο Μούδρου στην Ορνιθολογική, με σκοπό την ανάπτυξη δράσεων ενημέρωσης - ευαισθητοποίησης και προβολής της περιοχής. Κατά τη διάρκεια του έτους έγινε προγραμματισμός των δράσεων αυτών, ώστε το 2010 να καταστεί δυνατή η υλοποίησή τους. Επιπλέον, η Ορνιθολογική, αξιοποιώντας την περιβαλλοντική πληροφορία που προέκυψε από την υλοποίηση του Σχεδίου Παρακολούθησης των υγροτόπων της Λήμνου το 2008, συνεργάστηκε με το Τμήμα Περιβάλλοντος του Παν/μίου Αιγαίου στην εκπόνηση μεταπτυχιακής διατριβής με αντικείμενο τη μελέτη για την αποκατάσταση ενδιαιτημάτων της ορνιθοπανίδας στη Χορταρόλιμνη Λήμνου. Αποτελέσματα της διατριβής παρουσιάσθηκαν σε διεθνές συνέδριο στο Παρίσι τον Δεκέμβριο του 2009.

Άνδρος

© Τ. Δημολέξης

Λήμνος

© Ρ. Τρίγκου

Στη Νάξο, η Ορνιθολογική έχει μια μακρόχρονη παρουσία. Πώς άλλωστε θα μπορούσε να είναι διαφορετικά, αφού το κυκλαδονήσι με τη ξεχωριστή φυσιογνωμία φιλοξενεί μια πολύ σημαντική ορνιθοπανίδα, που περιλαμβάνει σπάνια και απειλούμενα είδη πουλιών. Το 2009, σε συνεργασία με τη ΜΚΟ Βιόσφαιρα δημιουργήθηκε ενημερωτικό υλικό για τον Ορνιθοτουρισμό στη Νάξο. Επίσης, μέλη της Ορνιθολογικής συμμετείχαν σε ημερίδα για τους Σκανιάδες (Όρνια) της Νάξου, σε συνεργασία με τον Πολιτιστικό Οργανισμό του Δήμου Δρυμαλίας, καθώς και σε ημερίδα της ΜΚΟ ΜΟnuΜΕΝΤΑ για τα φυσικά και πολιτιστικά μνημεία του νησιού.

Σκύρος

Στη Σκύρο, ξεκίνησε το 2009 μια ελπιδοφόρα συνεργασία με το Δήμο Σκύρου, για τη διατήρηση του φυσικού πλούτου του νησιού. Στο πλαίσιο της συνεργασίας αυτής και του προγράμματος LIFE για τα θαλασσοπούλια, η Ορνιθολογική έκανε καταγραφές των θαλασσοπουλιών στην παράκτια ζώνη του νησιού και τις παρακείμενες νησίδες, ενώ επίσης διοργανώθηκε παρουσίαση για τα πουλιά του Αιγαίου, η οποία έτυχε μεγάλης ανταπόκρισης από την τοπική κοινωνία. Μετά από σειρά συναντήσεων, υποβλήθηκε από το Δήμο πρόταση προγράμματος LIFE-Βιοποικιλότητα, σε συνεργασία με την Ορνιθολογική, για τη διεύρυνση των δράσεων διατήρησης της σημαντικής βιοποικιλότητας του νησιού, που περιλαμβάνει σπάνια και ενδημικά είδη πανίδας και χλωρίδας. Η Σκύρος, έδειξε από την πρώτη στιγμή ότι εκτός από σημαντική βιοποικιλότητα, διαθέτει και ξεχωριστούς ανθρώπους, αποφασισμένους να αναλάβουν δράση για την προστασία της φυσιογνωμίας του τόπου τους, γεγονός που δημιουργεί τις καλύτερες προϋποθέσεις για μια συστηματική και αποτελεσματική συνεργασία, με σκοπό τη διατήρηση του χαρακτήρα και της φύσης του υπέροχου αυτού νησιού.

Ρούλα Τρίγκου
rtrigou@ornithologiki.gr

Collaboration with local societies

During 2009, HOS had the opportunity to promote the collaboration with a number of island municipalities promoting bird conservation as an effective management tool for local sustainability and quality of life. Indeed, the collaboration with the Municipality of Korthi, Andros, for the conservation of seabirds, yielded a well focused LIFE-Nature proposal, the collaboration with the Municipality of Moudros, gave to HOS the opportunity to operate the local visitor Info Center for the next 4 years, with the Municipality of Skyros resulted in the development of a LIFE-Biodiversity project proposal, aiming in the implementation of the first Island Biodiversity Action Plan in Greece, while the collaboration with the Municipality of Drymalia (Naxos) resulted in the production of ecotourism leaflets, to promote bird focused island ecotourism. These are very important starting points for a viable and long term fruitful involvement of HOS in island conservation issues, for the benefit of birds and local societies.

Roula Trigou
rtrigou@ornithologiki.gr

Νάξος - Μικρή Βίγλα

I. Υποστήριξη έρευνας

Διδακτορικές διατριβές

► Χωρική ανάλυση των αποικιών του είδους *Falco eleonorae* σε νησίδες του Αιγαίου

© Μ. Χατζηκίρκας

Ο Μαυροπετρίτης (*Falco eleonorae*) είναι ένα μεταναστευτικό αρπακτικό που διαχειμάζει στη Μαδαγασκάρη και τη ΝΑ Αφρική, ενώ αναπαράγεται τους καλοκαιρινούς μήνες σε περιοχές της Μεσογείου. Στην Ελλάδα μόνο φιλοξενείται περίπου το 85% του παγκόσμιου πληθυσμού, γεγονός που την καθιστά τη σημαντικότερη και καταλληλότερη περιοχή εφαρμογής στρατηγικών διαχείρισης.

Η παρακολούθηση των αποικιών του Μαυροπετρίτη ξεκίνησε το 2004 στο πλαίσιο του προγράμματος LIFE «Δράσεις για την προστασία του Μαυροπετρίτη στην Ελλάδα» από την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, σε νησιά του Αιγαίου και του Ιονίου. Το πρόγραμμα έληξε το 2007 και τα δεδομένα που συλλέχθηκαν καταχωρήθηκαν σε ειδικά διαμορφωμένη βάση δεδομένων. Με την παρούσα έρευνα θα αξιοποιηθεί αυτή η πληροφορία, σε συνδυασμό με επιπλέον δραστηριότητες και δεδομένα που θα συλλεχθούν, με απώτερο σκοπό την περιγραφή, όχι μόνο ποιοτικά, αλλά και ποσοτικά της επίδρασης του περιβάλλοντος στην οικολογία και βιολογία του είδους.

Συγκεκριμένα οι στόχοι της παρούσας Διδακτορικής Διατριβής, που διεξάγεται στο Τμήμα Βιολογίας του Παν/μίου Πατρών, συνίστανται:

α) στο σχεδιασμό μοντέλου πρόβλεψης της κατανομής του Μαυροπετρίτη,

β) στην εκτίμηση της αναπαραγωγικής επιτυχίας του είδους και τον προσδιορισμό εκείνων των περιβαλλοντικών παραμέτρων που την επηρεάζουν,

γ) στη διαλεύκανση της μεταναστευτικής πορείας του είδους και

δ) στον προσδιορισμό της ευρύτερης επικράτειας του είδους γύρω από τις αποικίες αναπαραγωγής.

Με την ολοκλήρωση των αναλύσεων θα έχουμε αποκτήσει μια σφαιρική και ολοκληρωμένη γνώση της βιολογίας-οικολογίας του είδους, αξιοποιήσιμη για σκοπούς που εξυπηρετούν την διαχείριση του είδους σε εθνικό και διακρατικό επίπεδο.

Χριστίνα Κασσάρα
ckassara@upatras.gr

► Η γενετική δομή των πληθυσμών του Μαυροπετρίτη στην Μεσόγειο και τον Ανατολικό Ατλαντικό

Η καταγραφή του παγκόσμιου αναπαραγόμενου πληθυσμού Μαυροπετρίτη στο πλαίσιο του προγράμματος LIFE-ΦΥΣΗ «Δράσεις για την προστασία του Μαυροπετρίτη στην Ελλάδα» αποσαφήνισε ότι το μεγαλύτερο μέρος του παγκόσμιου πληθυσμού αναπαράγεται στην Ελλάδα, ενώ οι υπόλοιπες αποικίες εξαπλώνονται από την Κύπρο ανατολικά μέχρι τα Κανάρια νησιά δυτικά. Η παρούσα μελέτη στοχεύει στον προσδιορισμό της γενετικής δομής πληθυσμών του είδους σε όλη την επικράτεια της αναπαραγωγής βάσει μικροδορυφορικών δεικτών.

Δείγματα από 27 αποικίες στην Ελλάδα, Κροατία, Τυνησία, Σαρδηνία, Βαλεαρίδες και τα Κανάρια Νησιά έχουν αναλυθεί σε 12 μικροδορυφορικούς τόπους. Τα αποτελέσματα υποδεικνύουν από τη μια την έλλειψη γενετικής διαφοροποίησης ανάμεσα σε πληθυσμούς στην Ελλάδα και από την άλλη σημαντική διαφοροποίηση ανάμεσα σε διάφορες περιοχές στην Μεσόγειο και στο Ανατολικό Ατλαντικό. Πιο συγκεκριμένα, με βάση τα γενετικά στοιχεία οι πληθυσμοί του Μαυροπετρίτη χωρίζονται σε

2 κύριες ομάδες, την Μεσογειακή ομάδα με όλους του Μεσογειακούς πληθυσμούς και την Ατλαντική ομάδα με τα Κανάρια νησιά (εικόνα). Επιπρόσθετα, παρατηρείται σημαντική διαφοροποίηση ανάμεσα σε πληθυσμούς στην Δυτική, Νότια, Βόρεια και Ανατολική Μεσόγειο. Με βάση τα αποτελέσματα αυτά και την παγκόσμια κατανομή του είδους μπορούν να τεθούν οι κυρίες προτεραιότητες για την διατήρηση του είδους. Στην Ελλάδα, που φιλοξενεί τους μεγαλύτερους πληθυσμούς που δεν διαφέρουν σημαντικά στο γενετικό επίπεδο, θα πρέπει να προστατευτούν πρώτα οι μεγαλύτεροι πληθυσμοί στην χώρα, έτσι ώστε να διατηρηθεί τόσο ο αριθμός των ατόμων όσο και η γενετική ποικιλότητα. Για τους σχετικά μικρούς πληθυσμούς, όπως στα Κανάρια νησιά, που διαφέρουν γενετικά σημαντικά από άλλους πληθυσμούς η προστασία θα πρέπει να επικεντρωθεί στη διατήρηση ολόκληρου πληθυσμού και της γενετική ποικιλότητάς του.

Η παρούσα εργασία διεξάγεται στο πλαίσιο Διδακτορικής Διατριβής στο Τμήμα Βιολογίας του Καποδιστριακού Παν/μίου Αθηνών, με την υποστήριξη της ΕΟΕ.

Jakob Fric
jakobfric@ornithologiki.gr

► Πληθυσμιακή οικολογία και γενετική του μεσογειακού Θαλασσοκόρακα

Στην Ελλάδα, αποικίες του μεσογειακού Θαλασσοκόρακα (Phalacrocorax aristotelis desmarestii) έχουν καταγραφεί σε πολλές θέσεις στο Αιγαίο, στο Ιόνιο και στο Κρητικό πέλαγος (αρχείο ΕΟΕ). Η συγκεκριμένη διατριβή, που διεξάγεται στο Τμήμα Βιολογίας του Παν/μίου Πατρών, αποτελεί την πρώτη συστηματική καταγραφή της πληθυσμιακής κατάστασης του στην Ελλάδα, που είναι μια από τις σημαντικότερες περιοχές εξάπλωσης και αναπαραγωγής του υποείδους αυτού, του οποίου οι πληθυσμοί φαίνεται ότι μειώνονται παγκοσμίως.

Με την εκτίμηση στοιχείων αναπαραγωγικής επιτυχίας και την ανάλυση μοριακών δεικτών από τρεις αποικίες με διαφορετικά οικολογικά χαρακτηριστικά (Β. Αιγαίο, Σαρωνικός, Ιόνιο), επιδιώκεται να δοθεί απάντηση σε τρία ερωτήματα:

Α) Η αναπαραγωγική επιτυχία επηρεάζεται από τα οικολογικά χαρακτηριστικά της αποικίας;
Β) Ποια είναι η γενετική σύσταση των ελληνικών πληθυσμών (συγκρινόμενοι και με μη ελληνικούς);
Γ) Ποια είναι η σχέση της γενετικής σύστασης των πληθυσμών με την αναπαραγωγική τους επιτυχία;

© Α. Χρηστίδης

Με βάση τα παραπάνω αποτελέσματα, είναι δυνατή η εκτίμηση των πληθυσμιακών τάσεων, δηλαδή εάν οι πληθυσμοί προβλέπεται να παραμείνουν σταθεροί ή όχι, και επομένως ο εντοπισμός πληθυσμών που χρήζουν διαχειριστικής αντιμετώπισης για την προστασία του υποείδους και των αντίστοιχων ενδιαιτημάτων.

Δραστηριότητες 2009

- εντοπισμός αποικιών & φωλιών / δακτυλιώσεις νεοσσών (σε συνεργασία με την ΕΟΕ)
- καταγραφή δεδομένων αναπαραγωγικής επιτυχίας
- καταγραφή οικολογικών παραμέτρων - χαρακτηριστικών φωλιάς
- συλλογή γενετικού υλικού
- ανάλυση μοριακών δεικτών

Ευανθία Θάνου
ethanou@upatras.gr

► Πληθυσμιακή οικολογία και γενετική του Αρτέμη στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Στροφάδων

Από τον Οκτώβρη του 2008, έχει ξεκινήσει από τον υπογράφοντα η εκπόνηση Διδακτορικής Διατριβής, στο Τμήμα Βιολογίας του Παν/μίου Πατρών, για τον Αρτέμη (*Calonectris diomedea diomedea*) στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Στροφάδων.

Η συγκεκριμένη Διατριβή καλείται να ενισχύσει την έρευνα για το μεσογειακό υποείδος του Αρτέμη, ο οποίος και αποτελεί ένα από τα πιο χαρακτηριστικά είδη ορνιθοπανίδας των ελληνικών θαλασσών. Παράλληλα ευελπιστεί στο να αποτελέσει μία ολοκληρωμένη προσπάθεια εφαρμοσμένης έρευνας η οποία και θα συνδράμει ουσιαστικά στην οριοθέτηση των Σημαντικών Θαλάσσιων Περιοχών για τα Πουλιά της Ελλάδας, αλλά και στην παρακολούθηση της κατάστασης του θαλάσσιου οικοσυστήματος στα Στροφάδια (περιοχή Natura 2000 και τμήμα του Εθνικού Θαλάσσιου πάρκου Ζακύνθου) και στην ευρύτερη περιοχή αξιοποιώντας το

πελαγικό αυτό είδος θαλασσοπουλιού ως άριστο περιβαλλοντικό δείκτη.

Οι δράσεις της βασικής έρευνας στο πλαίσιο της εν λόγω Διδακτορικής Διατριβής θα εστιασθούν:

α) στην απογραφή του αναπαραγωγικού πληθυσμού του είδους στα Στροφάδια,
β) στην παρακολούθηση της αναπαραγωγικής επιτυχίας στην αποικία
γ) στη μελέτη της συμπεριφορικής οικολογίας με προσδιορισμό των θαλάσσιων πεδίων τροφοληψίας, των μεταναστευτικών προτύπων του είδους αλλά και της παρακολούθησης και καταγραφής των απογευματινών συνευρέσεων στη θάλασσα (rafts) πριν τα θαλασσοπούλια επισκεφθούν τις φωλιές τους κατά τη διάρκεια της νύχτας,
δ) στην ανάλυση της γενετικής δομής του πληθυσμού με τη χρήση μικροδορυφορικών DNA, για την ανεύρεση πιθανών συγγενειών με άτομα άλλων αποικιών ανά την Μεσόγειο, και
ε) στην εκτίμηση της τυχαίας παγίδευσης (By-catch) Αρτέμηδων σε αλιευτικά εργαλεία (κυρίως παραγάδι και δευτερευόντως απλάδι) που χρησιμοποιούνται στην ευρύτερη περιοχή των Στροφάδων και της Ζακύνθου.

Γιώργος Καρρής
gkarris@teiion.gr

► Οικολογία στους ενδιάμεσους σταθμούς μετανάστευσης στρουθιόμορφων, πριν και μετά τη διάσχιση μεγάλων οικολογικών φραγμάτων

Κάθε χρόνο πάνω από 170 εκατομμύρια Κηποτσιροβάκοι *Sylvia borin* εγκαταλείπουν τις περιοχές αναπαραγωγής για να κινηθούν προς τις περιοχές διαχείμασης του είδους. Η διάσχιση του οικολογικού φράγματος που απαρτίζεται από την Μεσόγειο θάλασσα και την έρημο της Σαχάρας, είναι το δυσκολότερο εγχείρημα που έχουν να αντιμετωπίσουν τα μεταναστευτικά πουλιά σε όλο τον κύκλο ζωής τους.

Χρησιμοποιώντας δεδομένα από τα Αντικύθηρα αποδεικνύεται ότι η χαμηλή σωματική μάζα άφιξης του είδους στην περιοχή, κοινό πρότυπο για όλη της ανατολική μεσόγειο κατά την ανοιξιάτικη μετανάστευση, οφείλεται κυρίως στον καταβολισμό του μυϊκού θωρακικού ιστού. Παρόλα αυτά Κηποτσιροβάκοι που φτάνουν καταπονημένοι στα Αντικύθηρα εμφανίζουν υψηλούς ρυθμούς ενεργειακού ανεφοδιασμού, υψηλότερο μάλιστα από άτομα που φτάνουν στην περιοχή μελέτης με καλή φυσιολογική κατάσταση. Κατά την φθινοπωρινή περίοδο, τοποθετώντας μικροπομπούς σε ανήλικους Κηποτσιροβακους αποδείχτηκε ότι παραμένουν στην Κρήτη 13-21 ημέρες διπλασιάζοντας πολλές φορές το βάρος τους κατά την προετοιμασία τους για την διάσχιση του προαναφερόμενου οικολογικού φράγματος. Φαίνεται λοιπόν ότι το μεγαλύτερο μέρος της προετοιμασίας για την διάσχιση πραγματοποιείται ακριβώς πριν την έναρξη του φράγματος.

Η εργασία διεξάγεται στο πλαίσιο Διδακτορικής Διατριβής στο Τμήμα Βιολογίας του Παν/μίου Κρήτης.
Η εργασία πεδίου στα Αντικύθηρα έγινε με την υποστήριξη του Ορνιθολογικού Σταθμού Αντικυθήρων, ενώ η εργασία πεδίου στη Κρήτη έγινε σε συνεργασία με το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας της Στοκχόλμης.

Χρήστος Μπαρμπούτης
Barboutischr@gmail.com

Μεταπτυχιακές διατριβές

► Αποκατάσταση Υγροτόπων: Μελέτη για την αποκατάσταση ενδιαιτημάτων ορνιθοπανίδας για τη Χορταρόλιμνη Λήμνου

© M. Bouyioukalou

Η Χορταρόλιμνη είναι ένα παράκτιο, εποχιακό, υφάλμυρο έλος, σε ανατολικό σημείο της Λήμνου που χαρακτηρίζεται ως Ζώνη Ειδικής Προστασίας (GR411006), στο δίκτυο Natura 2000. Λόγω του χαμηλού βάθους της λίμνης, αναπτύσσεται έντονη βλάστηση ενώ το καλοκαίρι η λίμνη ξεραίνεται. Η προστατευόμενη περιοχή χαρακτηρίζεται από σπάνια οικοσυστήματα υψηλής φυσικότητας και το υγροτοπικό σύμπλεγμα αποτελεί ενδιαίτημα μεγάλης ποικιλίας ορνιθοπανίδας.

Τη δεκαετία του 1970, κατασκευάστηκε αποστραγγιστική τάφρος στο ανατολικό τμήμα της Χορταρόλιμνης, με αποτέλεσμα την απόσυρση του νερού στα τέλη του Ιούνη με δυσμενείς επιπτώσεις στην ορνιθοπανίδα. Στα πλαίσια της διπλωματικής εργασίας επιλέχθηκαν τα είδη που αναπαράγονται στη Χορταρόλιμνη, προς αποκατάσταση του ενδιαιτήματός τους: Καστανόπαπια (*Tadorna ferruginea*), Βαρβάρα (*Tadorna tadorna*), Καλαμοκανάς (*Himantopus Himantopus*), Πρασινοκέφαλη Πάπια (*Anas platyrynchos*) και Φαλαρίδα (*Fulica atra*). Λαμβάνοντας υπόψη τις οικολογικές τους απαιτήσεις και τα υδρολογικά χαρακτηριστικά της Χορταρολίμνης, σχεδιάστηκαν και αξιολόγήθηκαν τα παρκάτω διαχειριστικά μέτρα για την παροχή κατάλληλων ενδιαιτημάτων μέχρι το τέλος της αναπαραγωγικής περιόδου στα τέλη του Ιουλίου.

- Εισαγωγή θυροφράχτη στη αποστραγγιστική τάφρο επαναφέροντας την υδρολογική κατάσταση που επικρατούσε στον υγρότοπο πριν από την εκσκαφή της τάφρου.
- Εκσκαφή τριών τύπων υδατοσυλλογών στο εσωτερικό της λίμνης, με σκοπό την εκμετάλευση του υπόγειου υδροφορέα.

Μέσω σχεδίου παρακολούθησης, δίνεται η δυνατότητα αξιολόγισης των προτεινώμεων παρεμβάσεων, η βελτιστοποίηση και προσαρμογή αυτών με σκοπό τη διατήρηση της βιοποικιλότητας της ορνιθοπανίδας και τη φυσικότητα του υγρότοπου.

Η παρούσα εργασία διεξάγεται στο πλαίσιο Μεταπτυχιακής Διατριβής στο Τμήμα Περιβάλλοντος του Παν/μίου Αιγαίου, με την υποστήριξη της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρείας.

Μανόλια Βουγιούκαλου
envm408003@env.aegean.gr

► Εφαρμογή της μεθοδολογίας ESAS για την εκτίμηση των προτύπων διανομής, αφθονίας και συμπεριφοράς θαλασσοπουλιών του Βόρειου Αιγαίου

Στόχος της μελέτης είναι να εκτιμήσουμε τα πρότυπα διανομής, αφθονίας και συμπεριφοράς των θαλασσοπουλιών του Β. Αιγαίου. Στα πλαίσια του προγράμματος LIFE για τα θαλασσοπούλια, καταγράψαμε τα θαλασσοπούλια στο Β. Αιγαίο με τη μεθοδολογία ESAS.

Αναλύουμε τα δεδομένα αυτά εστιάζοντας στα είδη: *Calonectris diomedia, Puffinus yelkouan, Phalacrocorax aristotelis* και *Larus michahelis*. Χρησιμοποιούμε και συγκρίνουμε διαφορετικά μοντέλα, έτσι ώστε να εντοπίσουμε τις σημαντικότερες παραμέτρους που καθορίζουν την κατανομή και την αυθονία των πουλιών. Αρχικά χρησιμοποιούμε τη μέθοδο jackknife και μετά βελτιώνουμε τις εκτιμήσεις αυτές εφαρμόζοντας πιο πολύπλοκα μοντέλα όπως το DISTANCE, το Maxent και τα GAM. Τα αποτελέσματα αυτών των αναλύσεων μπορούν να έχουν σημαντικές εφαρμογές στη διατήρηση των ειδών.

Η παρούσα εργασία διεξάγεται στο πλαίσιο Μεταπτυχιακής Διατριβής στο Τμήμα Βιολογίας Α.Π.Θ.

Σύλβια Ζακκάκ
zak.sylvia@gmail.com

► Ανάπτυξη ενός πληθυσμιακού μοντέλου με γενετικές εφαρμογές για τους πληθυσμούς του Αρτέμη στο Βόρειο Αιγαίο

Οι πληθυσμοί του Αρτέμη (*Calonectris diomedea diomedea*), όπως και όλων των Procellariiforms, έχουν ακραία δημογραφικά χαρακτηριστικά όπως αργοπορημένη ωρίμανση, χαμηλή γεννητικότητα, χαμηλή θνησιμότητα των ενηλίκων και υψηλό προσδόκιμο ζωής.

Επιπλέον τα υψηλά επίπεδα φιλοπατρίας και το ζευγάρωμα μεταξύ συγγενικών ατόμων οδηγούν σε υψηλή γενετική συγγένεια και χαμηλή γενετική ποικιλότητα στις αποικίες τους. Ωστόσο δεν έχει βρεθεί έως τώρα ένδειξη γενετικής απομόνωσης στους τοπικούς πληθυσμούς του είδους. Μέσω ενός πίνακα Leslie και του μοντέλου Animal Magic, εξερευνούμε την επίδραση που έχει ο εμπλουτισμός από γειτονικές μεσογειακές αποικίες στη δυναμική πληθυσμού μίας αποικίας στο Αιγαίο. Στόχος είναι να διερευνήσουμε ποιοι παράγοντες εξασφαλίζουν την διατήρηση του πληθυσμού σε σταθερά επίπεδα σε μακροχρόνια βάση.

Η παρούσα εργασία διεξάγεται στο πλαίσιο Μεταπτυχιακής Διατριβής στο Τμήμα Βιολογίας Α.Π.Θ.

Μαρία Παναγιωτοπούλου
buru97@gmail.com

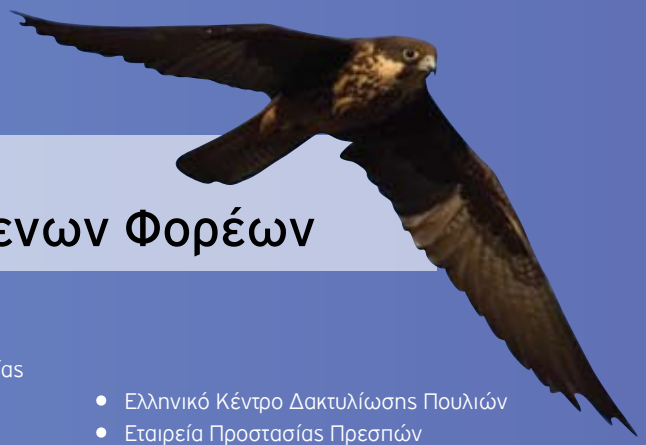

© A. Bonetti

Κατάλογος των Συνεργαζόμενων Φορέων

- Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων
- Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας
- Υπουργείο Περιβάλλοντος Ισπανίας (Ministerio de Medio Ambiente de Espana)
- Γενικό Επιτελείο Αεροπορίας/ ΔΑΠΕ
- Εθνικό Αστεροσκοπείο Αθηνών

- Μητρόπολις Ζακύνθου & Στροφάδων

- Δήμος Έδεσσας
- Δήμος Πύλου
- Δήμος Μούδρου Λήμνου
- Δήμος Μαρκόπουλου
- Δήμος Επανομής
- Κοινότητα Αντικυθήρων
- Κοινότητα Βρυττών
- Δημοτική Επιχείρηση Έδεσσας
- Δασαρχείο Έδεσσας
- Ομοσπονδιακή Θηροφυλακή
- ΔΕΗ
- ΚΠΕ Έδεσσας
- Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση Ν. Πέλλας

- ΕΘΙΑΓΕ - Ινστιτούτο Δασικών Ερευνών Θεσσαλονίκης
- ΙΝΑΛΕ - Ινστιτούτο Αλιευτικής Έρευνας (Καβάλα)
- ΕΛΚΕΘΕ - ΙΘΑΒΙΚ
- Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης
- ΤΕΙ Ιονίων Νήσων - Τμήμα Τεχνολογίας Περιβάλλοντος και Οικολογίας
- Πανεπιστήμιο Πατρών - Τμήμα Βιολογίας
- Πανεπιστήμιο Αθηνών - Τμήμα Βιολογίας
- Πανεπιστήμιο Αιγαίου - Τμήμα Περιβάλλοντος
- Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
- University of Karlsruhe

- RSPB
- BirdLife International
- SPEA
- SEO
- BirdLife Malta
- BirdLife Norway
- BirdLife Finland
- WWF - Ελλάς
- WWF - Finland
- Ελληνική Ζωολογική Εταιρεία

- Ελληνικό Κέντρο Δακτυλίωσης Πουλιών
- Εταιρεία Προστασίας Πρεσπών
- ANIMA
- Συντονιστικός Φορέας των Συλλόγων για την Προστασία του Βουρκαρίου
- Εθελοντική Ομάδα Πολιτικής Προστασίας Δήμου Επανομής
- Εθελοντικό Σώμα Ελλήνων Πυροσβεστών Αναδασωτών

- Φορέας Διαχείρισης Λίμνης Κερκίνης
- Φορέας Διαχείρισης Λιμνών Κορώνειας - Βόλβης
- Φορέας Διαχείρισης Δέλτα Αξιού - Λουδία - Αλιάκμονα
- Φορέας Διαχείρισης Υγροτόπων Κοτυχίου - Στροφυλιάς
- Φορέας Διαχείρισης Καρπάθου - Σαρίας
- Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου
- Φορέας Διαχείρισης Λίμνης Παμβώτιδας
- Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Αίνου
- Φορέας Διαχείρισης Υγροτόπων Αμβρακικού
- Φορέας Διαχείρισης Δέλτα Έβρου
- Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Πρεσπών
- Φορέας Διαχείρισης Δέλτα Νέστου - Βιστωνίδας - Ισμαρίδας

Χρηματοδότες - Χορηγοί

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Πρόγραμμα LIFE
- Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλον - ΥΠΕΧΩΔΕ
- Ίδρυμα Α.Γ. Λεβέντη
- Α. Λεβέντης
- Διεθνής Αερολιμένας Αθηνών
- European Voluntary Service
- Black Vulture Conservation Foundation
- ΤΕΜΕΣ Α.Ε.
- ACES-DE Action Campaign for Endangered Species
- Δήμος Πύλου
- Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς
- Blue Star Ferries
- Minoan Lines
- Superfast Ferries

Ευχαριστούμε τους εθελοντές μας

Η γνώση που έχει αποκτηθεί για τα πουλιά στην Ελλάδα βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην προσπάθεια και την προσφορά των εθελοντών καταγραφέων. Εάν είστε ένας από τους εθελοντές, θα θέλαμε να σας πούμε ένα μεγάλο ευχαριστώ για τη βοήθεια σας, χωρίς την οποία αυτή η έκδοση, όπως και πολλές από τις έρευνες της Ορνιθολογικής, δε θα ήταν δυνατή.

Εάν θα θέλατε να βοηθήσετε στην διατήρηση των πουλιών, πάντα χρειάζονται περισσότεροι εθελοντές καταγραφείς πουλιών. Αυτή άλλωστε είναι και η δύναμη της Ορνιθολογικής και του BirdLife International, αφού τους δίνουν τη δυνατότητα μαζικής συλλογής αξιόπιστων επιστημονικών στοιχείων για την ορνιθοπανίδα και τη φυσική κληρονομιά της χώρας μας και του πλανήτη.

Εάν θέλετε να εκπαιδευτείτε για να γίνετε και εσείς εθελοντής καταγραφέας της Ορνιθολογικής, επικοινωνήστε μαζί μας!

© Α. Δεμερτζή

Η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία είναι Περιβαλλοντική Μη Κερδοσκοπική Οργάνωση με αντικείμενο τη μελέτη και προστασία των άγριων πουλιών και των βιοτόπων τους στην Ελλάδα. Από το 1982 εργάζεται με σκοπό να διασφαλίσει ένα βιώσιμο περιβάλλον τόσο για τα πουλιά, όσο και για τον άνθρωπο.

Το έργο της περιλαμβάνει δράσεις προστασίας, ενημέρωσης και περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, αλλά και παρεμβάσεις για τα κρίσιμα θέματα του φυσικού περιβάλλοντος. Είναι εταίρος του BirdlLife International, της μεγαλύτερης παγκόσμιας ομοσπονδίας για την προστασία των πουλιών.

Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία **www.ornithologiki.gr**

Βασ. Ηρακλείου 24, 10682 Αθήνα
Τηλ. | Fax: 210 8228704, 210 8227937
e-mail: info@ornithologiki.gr

Καστριτσίου 8, 54623 Θεσσαλονίκη
Τηλ. | Fax: 2310 244245
e-mail: thess@ornithologiki.gr